

VADÁSZ HIT.

(A MAGYAR VADÁSZBABONÁK ÉS HIEDELMEK
KULTUSZA.)

ÍRTA:

LAKATOS KÁROLY.

(MÁSODIK BŐVÍTETT KIADÁS.)

SZEGED, 1910.
ENGEL LAJOS KIADÁSA.

MÉLTÓSÁGOS

EHRENHEIMI

SCHYTTRA ISTVÁN

ÚRNAK,

MAGYAR KIRÁLYI HONVÉDELMI MINISZTERI TANÁCSOS
ÉS A LIPÓTREND LOVAGJÁNAK:

A RIGYICZAI SZÉP VADÁSZNAPOK EMLÉKÉÜL

VADÁSZÜDVÖZLETTEL

■

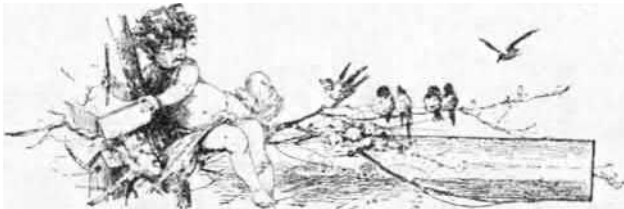
AJÁNLJA

A SZERZŐ.

TARTALOM.

Ajánlás	3
Előszó az első kiadáshoz	9
Előszó a második kiadáshoz.....	11
I. Közönséges vadászbabonák és balhiedelmek.....	13
II. Előérzetek és álomlátások	24
III. „Természetfeletti” és látományok (víziók)	36
IV. A gonoszok útvesztője és a csodafű.....	56
V. A mondkör állatai és az ördög által megszállt fenevadak	69
VI. Erdei manók, lidércek, garabonciások és káprázatok.....	79
VII. Baljóslatú madarak a vadászbabonában	85
VIII. Lidércek, lúdvércek és garabonciások	89
IX. Hableányok, víziemberek és mégegyszer a látományokról.....	100
X. Zárzó	105

MONDANIVALÓ.

Előszó az első kiadáshoz.

Nemrég egy gentleman barátom egy idegen nyelvű könyvet adott a kezembe, mely a következő címfelírást viselte: *J a g d b r e w i e r*. Tartalmazta pedig a germán-fajta népek vadászainak a babonák és misztikumok ködéből vett csodahistóriáit, egy millió rémséges bolondságot, melyek kezdve a vadásztalizmánok, bűvös golyók és nagy szakállú koboldoktól föl a satirikus és maliciózus ördögig, valóságos »saját külön« kultuszszá egyesülnek legendák és fantazmagóriákkal tulontulhalmozott képzeletvilágukban.

A jó testes könyvet át ötleve-hatolva (amennyire a »der«-ek és »di-dasz«-ok nyelvficamító régióiban eligazodni képes vagyok) — elhatározással érlelődött bennem, a kultúrájában efféléktől távol álló magyar vadászközönséggel legalább is főbb vonásaiban megismertetni e könyvben foglalt csodálatos kultuszt. Azonban ezenközben eszembe villant az is, hogy e tárgy — különlegességénél fogva, de más, fontosabb tekintetből is — oly érdekesnek mutatkozik, hogy szinte provokálja a vadásziró tollát a vele való önálló, magyar szempontból történő foglalkozásra. Nemzeti kulturális szempontból mindenesetre érdekes összehasonlításra nyújtana alkalmat más műveit népekkel szemben, mert tény az, hogy ha a szappan fogyasztás mérve összefügg a művelődés terjedésével úgy a babonaság elterjedésének mérve is (kapcsolatban östörténelmének régiségével a nemzetnél)

valóságos fokmérője a nemzet intelligenciájának. Dicséretére legyen mondva azonban fajunknak, a vadászbabonát illetőleg nemcsak hogy őstörténelme nincs s egyáltalában nem is volt soha — dacára annak, hogy keleti nép vagyunk, — de maga az a kultusz is, mit egyáltalában »vadászbabonának« lehet nevezni, alig számottevő csekélységet képez más nemzetekével szemben s lehet mondani, hogy inkább csak a kivételes előítéletek jellegével bír nálunk, az egészséges nemzeti humor világitásába helyezve. Mindamellet megvan nálunk is tagadhatlanul, mint ahogy megvan az angol, német és franciánál, sőt mindenütt irodalma is van, csak éppen nálunk hallgat róla a krónika.

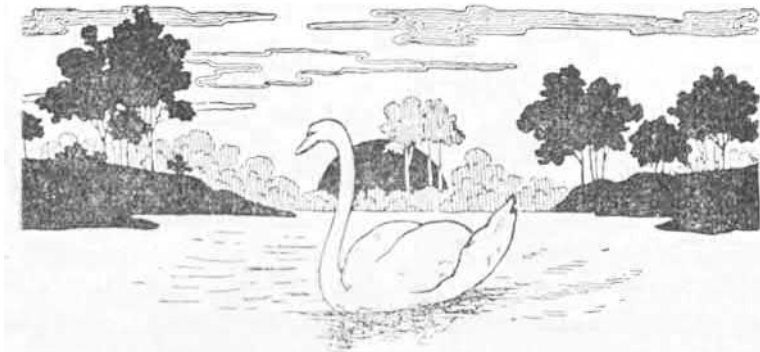
Tehát utóbbinak indokából is egyrészt, adag d b rewier rémséges balgaságait mellőzve (nehogy az ilyesféle alantas szellemi tévelygéstől szűz magyar szellem mintegy beoltva általuk, idővel hasonló szellemi megkötyagosodás esetleges előidézőjévé váljék) elhatároztam, csakis a magyar viszonyokat tartva szem előtt: megírni irodalmunkból mindé mai napig hiányzó vadászhit könyvét, mely a mai vadásznemzedék egy részének érzékébe is átment régi vadászbabonák, hiedelmek stb., szóval mindama dolgoknak gyűjteményes összefoglalását képezze, melyek részint a való és képzelet, részint pedig a „természet feletti“ titokzatok szálaiból, ködképeiből összeszöve, a vadászhit különleges kultuszát alkotják.

Nem is képzeltem azonban, mily nehézségekkel kellend roegküzdenem ezen elhatározásom megvalósításánál! Elég legyen megemlítenem csak azt, hogy a magyar irodalomban idevágólag semmi kiindulási alapot, egyetlen adatot sem voltara képes felfedezni! Miért is tisztán saját erőmre lévén utalva, kénytelen voltam egyes régi vadászok bemondásain, itt-ott felmerült szájhagyományokon és saját, idők során át az ország minden részében g'űjtögetett adataimon építeni fel jelen kis művemet, melynek egyéb iránt ha más érdeme nincs is, de azaz egy mindenesetre megvan, hogy irodalmunkban hézagpótló és minden ízében eredeti magyar.

Szegeden, 1897. január havában.

Vadászüdvözlettel

SZERZŐ.

Előszó a II. kiadáshoz.

Az emberének a legnagyobb erkölcsi jutalom az, ha szellemi termékei az olvasóközönség figyelmébe részesülnek s nincsenek arra kárhozattva, hogy a kiadó pincéjében érjenek meg sajtotkaró papirosnak.

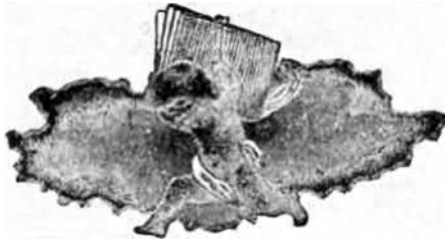
Noshát. könyvemről bátran állithatom most már, hogy nem fog a kilószámra kimért makulatúrák sorsára jutni, bárha 11 év kellett is ahhoz, hogy 3000 példányos első kiadása (az ajándék példányokat is beleértve) elfogyjon, mely eshetőséget ismert szerénységünknel fogva mí körülbelül csak 50 éves ciklusokra báziztunk vérmes reményeket tápláló (?) kiadómossal — fogyasztó közönségül természetesen az egereket is számításba véve, — másrészt némi homályos sejtelemmel is bírván a magyar közönség nem túlságosan intenzív olvasási kultur törekvéséről... De „kellemesen“ csalódtunk, mert a „Vadászhit“ rövid 11 (!) év elforgása alatt máris a végelfogyatékoság stádiumába lépett s az utolsó példányig elkelt (!)... S ezzel beigazolvva látom s látja (ami a fő) könyvem kiadása által magának hervadhatatlan érdemeket szerzett nagytekintetű kiadóm is. hogy könyvemre csakugyan és ugyancsak szükség volt és hézagpótló s gyönyörködtetve oktató voltától eltekintve már csak azon okból is vannak az újabb kiadásra

rászolgáló érdemei, hogy a tudvalevőleg „nem boldog“ magyar-
nak sikerült vele pár derűs percet szereznem (ha igaz?).

Fent tisztelt kiadóm tehát mindeme megörökítésre méltú
motívumokat kegyesen elismerni és tekintetbe venni méltóztatván,
emellett a közművelődés szempontjait is szem előtt tartva: némi-
nemű aggályainak hazafias leküzdése után elhatározta a „Vadász-
hitének újabb 3000 példányos kiadását, mellékesen, de feltétlenül
számítva Diana igazmondásairól híres híveinek méltó hálája s
kézzelfogható elismerésére — és pedig annál inkább is, mert
ismert ékesszólása s erős rábeszélő tehetsége folytán ráhagytam
magamat beszéltetni könyvem egész terjedelmében való átdolgo-
zására és bővítésére s ennek becsülettel meg is feleltem, amit
ezennel bejelentve, maradtam szives olvasóimnak

Szeged, 1910. évi május havában.

Vadászüdvözlettel
LAKATOS KÁROLY.

Közönséges vadászbabonák és balhiedelmek.

Mit szemmel láthatok, csak álom néha,
Csalóka látszatok a föld felett,
S az a való, midin az örbe néz a
Tudástól átsugallott képzelet . . .

(Kisteleki Ede.)

Régeinte úgy volt, hogy az első napsugár már talpon, azaz hogy az ekliós szekérre pakolódzva, útra készen találta a vadászszenvedélyhevülő puskaforgatók víg csapatát. Kopók „Koreára fűzve“ vonyítottak, lovak kapálództak, nyerítettek s mint valami méhraj zúgott, forrongott zajos hangáradatbah ember s állat egyaránt, míg a macskák pokolegyháza felé iramodtak ijedtökben a nagy ribilió zajától. Különben pedig minden rendben, csak egy-két korty gogyi, egy olvadó tekintet még a ház úrnőjének mosolygó szempárja közé s aztán — Uram Jézus, gyerünk! Azaz, hogy előbb a kifent bajuszu hajdú elővigyázatból szétnézett egy kissé, nem jön-e vén asszony? . . . s csak ha nem mutatkozott a szemhatáron e jelentőségére nézve felette baljóslatú, ép azért a vadásznép által módfelett respektált, ráncosképű hekáterokonzat (meg a mindig kézügyben levő házi audiát is visszafordította a pajkos Lidi szobaleánnyal a kötőjét), robbantak csak ki az echós szekerek a kúria feltárt kapuján.

A vén asszonytól eltekintve, nagyon fontos valami, hogy kivonulás alkalmával nyúl ne szaladjon keresztül az országúton, vagy éneklő vak koldussal „sánta emberrel“ szembe netalálkozzanak valahogy, amennyiben e „jelenségekhez“ is szinte (mint „előjelekhez“) a régi vadász-babonában igen rossz következtetések fűződtek. Azonban a vadászai közmeggyőződés a vén csoroszlyákat tartotta mégis a kiválóan legeslegbaljóslatóbb individuumoknak a kénkőszagú társadalomnak „szentelt“ mindama alakok között, melyek közvetve, vagy közvetlenül rossz irányulag befolyásolhatják a vadászszerencsét.

Egyébiránt a babonás régi vadászhit még a legközönyösebb, minden hekatizmustól (azaz boszorkánymesterkedéstől) távol álló egyének ártatlan megjegyzései, kérdései, sőt kifejezett legjobb indulatu kívánságainak is tulajdonított jelentőséget. Az efélék mind a vadászszerencse „rovására estek“, amennyiben balkövetkezményeket rejtettek magukban. Éhez képest tehát „jó szerencsét“ kívánni, vagy azt kérdezni a vadásztól „z, hová megy?“ — valóságos „rontás“ számba ment. S tényleg, a jó kívánságokkal útnak bocsátott puskás — a „rossz ómen“ súlyával kedélyén — minden kétségen kívül is helyezte, a rá várakozó vadásznap esélytelen és sikertelen kimenetelét.

Különben e babonás hitnek ma is még nem egy híve akad a puszkaporfogyasztók között, de sőt az elöitéletesebbek még a vászoncelédfélék kötőjének is tulajdonítanak végzetes hatást a vadászszerencse befolyásolására, illetve megbontására nézve, ha ugyanis tulajdonosa a vadász elindultakor megfordítja azt, mely esetben aztán — állítólag — teljesen hiába fogyasztódik a drága puszkapor, mert a „rontás“ tönkreteszi a foganatját.

Az első találkozásokhoz (mint „előjelekhez“) szinte mindig következtetéseket fűztek a régi vadászok. A szerencsének ép-

úgy, mint a szerencsétlenség- és sikertelenségnek is megvoltak babonás előítéleteikben a maguk planétái. De általában a felmerülő legjelentéktelenebb mozzanatok is figyelembe vétettek jós-jeles tudományukban — a „jó“ vagy „balszerencse“ kimagyarázhatása végett. A híres L e n o r m a n d bizonyonnyal csekélynek érezte volna a tudományát a régi puskaforogatók ősi tradíciói és ákombákjaiban gyökerező különleges és csodálatos jóslásainak kifogyhatatlanságával szemben I

Az első találkozásokat illetőleg, fatális jelentőségre nézve a vénasszony és a pap egyrangunak tartatott; csak a szembe hozott üres koporsó, vagy temetés jelentett még rosszabbat . . .

Sok régi vadász vénasszonnal, vagy pappal találkozási útjában, azonnal visszafordult; ugyanúgy cselekedtek némelyek, ha „jó szerencsét“ kívántak nekik útravalóul. A vénasszonyt illetőleg még a régi vadászok közt akadt akárhány olyan megcsontosodott elvekkal szaturált vén különcc, ki e ráncosképű individuumok iránt táplált engesztelhetetlen gyűlölködést a társaséletben sem volt képes illemszerűen visszafojtani magába. Es ez nincs tréfaszámba mondva . . .

Gyermekkoromban magam is ismertem egy ilyen felette bogaras és pedáns, különben pedig igen jólelkű, de szerfelett peches puskaapor fogyasztót.

E bácsi — összes balsikereit a vénasszonyok rontásának tulajdonítva: gyűlölködésében annyira ment, hogy egyebek közt nem átalotta ama bizar ötletének nyíltan is kifejezést adni, hogy „valamennyi vénasszonyt, ki a 60-ik életévét betöltötte vala: hivatalosan le kellene bunkózni, mivel az ilyen ügyse való már semmi jóra se ezen a világon többé“! . . .

Sokat nevettek azon mulatságos dolgon, hogy a vénasszonnal se direkt, se indirekt soha szóba nem állott — még társaságban se s ha még is elkerülhetetlenné vált a szó, csak annyit felelt vagyis inkább ordított epés maliciával, hogy: bunkó!... s azzal aztán mérges dörmögések közben sebbel-lobbal eltűnt a szeruhatárról. Tényleg, a kopóit is arra oktatta be, hogy a

vénasszonyt megugassák. Aztán még a saját, nálánál tizenöt évvel idősebb feleségét is megugatták . . .

Amilyen baljóslatú alakok valának a Tóthi Dorka-féle nációk a régi vadászhit elátkozott mumusai között, ép annyira az ellenkezőjük volt ezeknek a cigányság. A cigány mindenkor a „szerencsés jelentőség“ legelőkelőbb alakjaként szerepelt a „vadászhit“ kultuszában s mindig szerencsét „hozott“ (ha ugyan történetesen el nem vitt valamit), lett légyen fiatal, avagy vénboszorkány és különösen a hangász féléknek tulajdonított szerencsés jelentőség, noha a bibliai szent Dávid, ki tudvalevőleg mindent csak „elhegedülni“ szokott, — aligha túlságosan távoli rokonságban állott a Fáraók füstösképü nemzetségével.

Mikor Csicsáék vályogvető hangászkarja — a helyes sejtések ösztönzése folytán a határdomb tetején leleselkedve, elej-béjük muzsikálta a vadászatra érkező tekintetes uraknak a híres fogadjisten nótát, hogy azt mondja:

„Tekintetes disznólab,
Toljad erre a pófád“!, —

hát az igen jó „előjelnek“ vétetett a mellett, hogy különös megtiszteltetés és úri figyelemszámba is ment a gavallér vendéglátó vadászgazda részéről s a „jó ómen“ révén a vadászkilátásokat illetőleg, még a rókabőrnyuzások tekintetében is gazdag sikereket helyezett kilátásba . . .

Kócos zsidógyerekek, lánghaju rüfkék, avagy pöndölös gye-reknép, kivált női nemen levő nagyobbacskák: mindig a legjobbat jelentették. Menyasszony, avagy fiatal menyecske áldott állapotban azonképpen nagyban hozzájárult a vadászreménykedések megnöveléséhez. Hanem Isten ments a papfélétől, akár-melyik fajtájától is! A pappal találkozó vadászt ma is még irtózat fogja el a fekete csuha láttára s bizony tömjén-illat helyett inkább kénköszagot vél magakörül szálongani, ha rossz csillaga összehozza egy ily kenetteljes, ám a vadászra mindig szerencsétlenséget, sőt nem ritkán vészthozó, egyáltalában ominózus jelentőség tekintetében még a legboszorkányabb vén asszonyt is fölülmuló alakkal!

A régi vadászok különösen respektálták a papot s egyenesen az ördög incselkedésének tekintették a — mint mondani szokták — „pénzért imádkozó nép“-pel való találkozás esélyét, különösen, ha még hozzá pénteki napon történt az, mely esetben

aztán bizonyosra vétetett, hogy a nap semmi esetre se múlhat el valami baj vagy éppen szerencsétlenség nélkül s még jó lesz, ha a puskaforgató kompánia valamelyik tagját el nem garabonciázzák a pokol ádáz szülöttei.

S ha aztán merő véletlenségből valami szokatlanabb incidens adta elő magát a vadászaton, teszem például a legjobb kopónak agyondurrantása, avagy nyakonsörétezés félmillió verébsöréttel. továbbá gyenge fölfordulás láb-kéz ficamodással, kerékszög elveszése, avagy az esteli hajtások alkalmával a pagátnak csúfos elszalajtása — a „rekontrák“ balsikereinek kedvességével egyetemben stb. stb., — akkor annak minden bizonynyal a paptalálkozással összefüggésben álló „közvetett“ „rontás“ volt az előidézője-

A vadászaton előforduló apró bosszúságok, peches állapotok, úgy az esetleges teljes sikertelenség: mindig a rezenirozó garabonciásokkal állt kapcsolatban — ha ugyan nem volt „leveles“ benne valami „jó szerencsét“ kívánó indivinduum, avagy vén-asszonnyal való találkozás esélyének végzetes voltából nem vette kifolyását a „nem rendes állapotokénak a kénkőillatu hatalmak által összeboronált sorozata.

Ha az istenbenboldogult kovás lövészerszám — bár nem szokatlanul — akkorát „esresszentett“ a durranást megelőzőleg, hogy minden szabadelvűbb mozgási ösztönzettel megáldott vadruca a légbe vágta magát ijedtében a pocsolyásból s csak azután dördült el — ha ugyan egyáltalában eldördült — a nem túlságosan obiigát bum, és ez többször s ismétlődött: hát akkor szinte valami „incselkedő garabonciás“ elegyedett a játékba. A garabonciások küldték a vadász eléa „csepüvel“ vagy „széllal bélelt“ nyúlállatokat is, mik féltucat lövésre se akarták beadni a derekukat s e mellett a valósággal megbolondult „disznóláb“ fogakat ingató pofonokkal traktálgatta az elkeseredett lövőt s mintha csak ördög bújt volna beléje: hol jobbra, hol majd balra hordta a vadat következetesen elkerülő galacsinokat, úgy, hogy találni vele tiszta lehetetlenség vala stb. stb.

Ha a flintának nem volt „brandja“, vagyis nem ölte meg momentán a lövés ereje a vadat: akkor az ily

fegyver minden kétséget kizárólag „megbabonázásnak“, illetőleg „szemverésnek“, tehát „közvetlen rontásnak“ esett áldozatul s csakis úgy lehetett helyrehozni, ha eleven gyík, kígyó avagy szentelt vízbe mártott fojtás lövetett ki belőle, vagy pedig ha valamiképen „visszacsinálni“ lehetett a babonát.

Olyan gonoszszemű emberek is „voltak“, kiknek egyetlen tekintete elég volt arra, hogy a puska örökre használhatlanná váljék. Viszont némely „sátánnal cimboráló“ boszorkánymesterek meg azt tudták „megcsinálni“, hogy a puska mindig talált (?), még ha ellenkező irányba tartotta is a vaddal, sőt ha hátrafelé lőttek is vele és — horriendum dictu! — még ha nem is volt a vad lálható! Teszem például az ilyen puskával csak ki kellett lőni az ablakon — éjjel vagy nappal, az mindegy volt, — s a vad, még pedig a minőt az illető lövő óhajtott: ott hevert alaposan agyonteremtve! Hanem az ilyen „vad“-nak nem volt bélé, se semmiféle belrésze. Erről lehetett megismerni, hogy nem egészen „tisztá munka“ van a dologban — a sátán közbejöttével valószínűleg.

Ilyen „sohase hibázó“ puskával pedig mindenkinek módjában állott bírhatni, ha ugyanis az ördöggel eimboraságba lépve, a pokolnak kárhozta el az által a lelkét, hogy áldozás közben a szent ostyát kiemelve szájából, azzal eretnek dolgot művelt — oly módon, hogy gyolcsruhába takargatva, célba tette ki és meglötte azt!

A gyolcsruhából aztán egy-egy parányi foszlány a fojtás között, elegendő volt a puska hibáz hatlanságának előidézésére.

Tényleg a régi kornak is megvoltak a mai sárgakamáslis és pemzlis kalap u puskaforgatókhoz hasonló „stüssi“-ei, kik pohárcsengés közben azonképen elhajigálván a sulykot, rémítő öldökléseket vivének véghez az erős vadász fantázia vaddús terein — persze csak szájjal, amennyiben tényleg — éppen mint ma — még a légyvadászatban se igen vitték nagyra s Karveri képességük a vadakra nézve veszedelmes csakis a felizgatott vadász képzeletben vala. Kerültek azonban ezek közt olyanok is néha, kiknél a dicsekvési és csodálatvágy viselkedete valóságos betegséggé érlelődván, kétségbeestükben még babonához, mindenféle képzelt titkos eszközökhöz se átalották fordulni, hogy a legendaszerű „Freischüte“-ök lövésben való „ördögi tökélyének“ birtokába juthassanak és különösen a babonás német vadászok közt akadt a vadász alchimistáskodásnak sok követője.

A „megbabonázott“, illetve „szemmel megvert“ puskát illetőleg, sokszor sikerült a „rontást“ még az által is hatástalanná tenni, ha a lövést megelőzőleg háromszor keresztet vágtak vele a vad felé a levegőbe. De volt még sok egyéb módja is a rontás hatástalanná tételének.

Következményeiben igen gazdag sikert ígérő vadászregulának tartatott vadászatra való elindulás előtt a fiatal vászoncelédekkel való közelebbi és legközelebbi érintkezés, kézfogás, vagy ölelkezés stb., sőt a lopott csók, kellemes tapintások, avagy a szerelem völgyében való kotorászás művelete valóságos büverőt rejtett magában a vadászsikerek előidézésére nézve. Hát még ha fiatal leány, főleg szép menyecske nyújtotta által, avagy csak meg is érintette a szereplésre hivatott lövő-szerszámot, s a vadászszerelvényeket!

Csak nem volt szabad az útból visszafordulni, még inkább ott-hon felejteni valamit, mert ez esetben tisztára „bevágta útját szerencséjének“ a vadász. Bármilyen „disznóban volt“ is azonban a tettek mezején, ha eszébe jutott valakinek lövései hallatára kákán, lombon csomót kötni rontási célzatból, akkor a további következményekre nézve aznapra, „meg volt kötve“ a vadász-szerencséje.

Állítólag ha két vadász együttartva, útközben fegyverük agya valamiképpen érintkezik, azaz összeütődik egymással, ez a dolog mindkettőjükre nézve a legjobbat jelenti.

Az állatok közül a macskának — kivált ha keresztül szaladt — mindig baljóslatú jelentőség tulajdonított a régi puskások által. Üres hordó, Üres kosár, kocsi, általában ami üres, az nem kedvez a vadászszerencsének és megfordítva. Ha kenyeret, vagy nagy bagáziát hoznak szembe, akkor a szerencsét szinte a tarisznyában hordja már a vadászképzlet. Hanem az nem „jó ómen“, ha puska-, avagy patrontöltés közben egy két szem sörét elhull a többi közül; de a lőtt vadból kiszedett sörétek mindig talál-
nak (?) s nagyon fontos volt régente, hogy egy-egy olyan — valamely becsesebb vadnál kivált, — mindig legyen a többi közt a pakliban.

Ha az elhullajtott sörétszemek megkerülnek s a többi közé a tölténybe visszatételnek, e körülmény nagyon növeli a találás valószínűségét, ellenesetben pedig nagyon is kétségessé válik az.

Vadász regulához tartozik a vadászpartnerrel soha helyet nem cserélni s mielőtt vad ejtetett volna, egyáltalában semmi tárgyat a kézből ki nem adni vagy kölcsönözni, mert akkor „átengedi szerencséjét a vadász.“

Rége az állatok közül — a macskán kívül — még különösen a kígyónak tulajdonított fatális jelentőség, ellenben nagyobb ragadozó madár szerencsét jövendölt.

— Hollók, szarkák, varjak mindig baljóslatú jelenségeknek tekintettek szintén, lévén ezek „akasztófa-madarak“, a régi

akasztófás világ szimbolikus szárnyasai ... De ki győzné mindama sokféle vonatkozást sorba rendbe szedni, melyeket a régi vadászbabonák kultusza oly bőven ontott magából, a puskásnép csodálatos s nem egyszer kacagtatóan módfelett humoros képzelő erejéről téve bizonyoságot — és én meg is vagyok róla győződve, hogy nálunk magyaroknál csakugyan több is volt az egészben a tréfaság, mint a komoly hit minden kételyt kizáró megnyilatkozása, nem úgy mint például a babonára, „természetfeletti“ dolgok kultiválására sokkalta nagyobb hajlammal viseltető s általában az u. n. rejtelmek, titokzatok iránt roppantul érdeklődő és amúgy is felette romantikus hajlamokkal szaturált németeknél, kiknek mainapság is egész mondakörük áll fenn a „Freischüte“-ükről, pokollal cimboráié vadászokról, bűvös golyókról, elátkozott fejedelmek rémséges éjjeli vadászatairól, éjben repülő kutyafalkákról s aztán a Szent Hubert monda a szarvassal! — és a jó Isten volna a megmondhatója, hogy még mi mindenféléről, de tényleg a vadászbabonában még a papucsról is! Még én is ismertem egy roppantul előítéletes, illetve babonás vén német jágert, aki ha vadászatra indultakor útjában orral feléje álló rossz papucsra, avagy rongyos cipőre akadt, a világért se folytatta volna útját arrafelé, de sőt nem ritkán vissza is fordult, mert szerinte egy ily lelet „mindig felette baljóslatú jelentőséget képez a vadászra nézve“.

A régi vadászok bizonyos napok iránt is előítéletet tápláltak, így a pénteket határozottan szerencsétlen napnak tartották; de a vasárnap se hozott szerencsét. A dátumok közül a 13-ika föltétlenül a legszerencsétlenebb numerusnak vallatott. Hanem karácsony napján, valamint mindenszentekkor se igen vette kezébe valamire való vadász a fegyverét. András napjáról is szinte nem a legjobb hírek keringtek a puskaforogatók között. Szent Eustachius, a vadászok tulajdonképeni patrónusának napjáról pedig akként valának meggyőződve, hogy e napon vadásznak fegyverrel vadat ölni teljes lehetetlenség volna.

Életében mindig vadászok közt forgolódván s én magara is 10 éves korom óta a puskaforogóasztók népéhez tartozván, sok minden ráragadt a vadászai előítéletek gazdag tárházából (mert „aki a szénégetők közt jár . . . stb), melyekből aztán lassankint kigyógyított a tapasztalás, legkésőbb azonban a péntek, 13-ika és a pap artikulusokból, aminek érdekes története van.

A nyolcvanas években ugyanis a „Magyar vizslaverseny Egyesület” egyik nagy, nemzetközi jellegű vizslaversenyét tartotta az Eszterházy grófok pozsonymegyei. (galánthai) birtokán. A versenyt megelőző napon érkeztek a résztvevők a szélrózsa

minden irányából; én is Szegedről 4 versenyekkel — szerencsésen, csak a nagy sietségben a puskámat felejtettem odahaza! ami egy kissé — a vadászbabona szempontjából — szeget ütött a

fejembe ... De ezután jött még csak a java! . . .

Másnap reggel ugyanis, midőn éppen csapatokba verődve a versenytérre kifelé vonulnánk, kissé hiányos szivarokészletem kiegészítése végett egy utbaeső szivarosboltba fordultam be. Rövidesen elvégezve vásárlásomat, fizetés közben egy kis csevegést kezdtem a felette csinos és pajkos kasszás-kisasszonnyal, a többek közt ötletszerűleg ama kérdést intézve hozzá: megtudná-e mondani, micsoda nap van ma egész nap?

— Hát péntek — feleli nevetve.

— Lehetetlen, azaz hogy pardon, kérem, nagyon is lehetsé-

ges — replikáztam vissza zavaromban; eközben a falinaptárra tévedvén tekintetem, nyomtatásban is ott látom elképpelve, hogy bizony teljesen nyomon beszél a mosolygó piros ajak szózata, — de azt is látom egyszermind — minden bizonynal krétaszínűre vált ábrázattal, hogy nemcsak hogy péntek van, de a hó 13-ik napja is egyúttal! , . .

Hirtelen kissé melegem lett, aztán valami hideg borzongás kezdett le s föl szaladgálni a hátgerincem körül . . . Roppant kedvet éreztem a visszaforduláshoz! Mert hogy én versenyeredményeket érhessek el ily előzmények után, e kétszeresen fatális, minden igazhitű vadász által sokszorosan elátkozott napon, — az tiszta lehetetlenségnek tűnt fel előttem! . . .

A borzas kis rüfke észre vehetett valamit a bensőmben végbemenő indulatküzdelmekből, mert ugyancsak hamiskásan vigyorgatta fehér fogsorait felém. De az én fejem zúgott s így egészen negligáltam ezt a fényes mosolygást; hanem annál jobban hallottam, mint mondja fel egymásnak a bolt egyik szögletében két apró és kócos kölyök az ovós bácsi klasszikus igazságokat rejtő verseményeit, hogy ugyanis:

A magyarnak a pipája,
A németnek a kutyája . . .
Szíjad magyar a pipád,
Fújd fel német a kutyád!
meg hogy:
Kéménysöprő fekete:
Mert az ördög nem szerette,
Feketére befestette . . .

Nohát, roppantul környékezték buta szatirájokkal az én állapotomat ezek a rigmusok — az már igaz! Gondoltam: majd „befest”¹ ma engemet is az alvilági hatalmasság . . .

Elborult kedéllyel indultam kifelé — a kalapomat talán nem is billentve, a dohányszagu assyliomból s csak fél füllel hallottam már a csengő kacajtól kísért szerencsekivánságokat, (még ez is!) melyekkel a halfarkatlan Syrene útnak bocsájtani jónak látott s szinte öntudatlanul léptem az utcára. Hanem abban a pillanatban szinte Össeütődöm valakivel, majd karjai közé rohanva ... Az pedig egy pap volt! még pedig — amint tágranyílt szemekkel obszerváltam: fehér ingben gyóntatni menő pap, valami marsrutára készülő beteghez . . . Egy fickó elől lépkedett az égő lámpával s ugyancsak rámcöngetett . . .

Szent-Atya-Úristen, mi lesz vélem ma! — sóhajtok fel elborzadva, egyszersmind megeresztve a fogam közt egy nem túlságosan a katolikus hitelvek szabályaihoz alkalmazott fohászkodást . . .

Na — gondoltam, ha ma sem lesz meg ennek a sokféle, szinte kicsinálnak látszó famositásnak a gyászos következménye, akkor nem is ér a vadászok összes jószéles regulájabonája egy ütet taplót se!

De mi történt.

Versenybeim nemcsak hogy „le nem estek“, hanem ellenkezőleg, kiváló működésük folytán egy I-ső és két II-od díjat szereztek számomra . . .

Ehhez nem kell kommentár.

Ez napságtól fogva ellentétbe jöttem önmagammal, mert hisz, a tapasztaltakban a vadászregulához képest a paradoxon elvitázhatlan vala. De nem is sokat adok én azóta a vadászati előítéletekre, babonákra: sőt indítatva érzem magamat a tapasztaltak folytán a papot, pénteket és a 13-as numerát egyenesen szerencsés jelentőségűnek ismerni és egyben kijelenteni azt is, hogy valamint bölcs Kálmán király annak idejében megállapító vala, hogy „boszorkányok nincsenek“. — azonképen én is tartom-valom, hogy a vadászati babonás előítéletek csak levegőre épített igazságokat rejtenek magukban.

Előérzetek és álomlátások.

z előérzetek és álomlátásoknak nemcsak a vadászoknál, de egyáltalában a legtöbb ember-

nél megvan a maguk feltétlen hitele és különösen a hivatásos vadászok, kiknek hivatásuk teljesítése közben nem ritkán életük is kockán forog, adnak rá sokat. És tényleg — kivált az előérzeteket illetőleg, van is néha valami jelentőségük. Bizonyos nyomasztó érzés, valami aggasztó sejtetem támad ilyenkor az emberben, ami állítólag nem más, mint lélek intő sugalma valami nagy veszélyt, szerencsétlenséget megelőzőleg, melyet megértve, néha javára szolgálhat az embernek — ha csak a „végzet közbe nem lép“, mert ez ellen „nincs védelem“ s mint a fatális-ták állítják: az „kikerülhetetlen“.

Érdekes, hogy Mars fiai ép úgy tulajdonítanak az előérzetnek jelentőséget, mint ahogy a veszedelmeknél szintén megküzdeni hivatott, nem egyszer nagyon is kritikus, helyzetekhálóiba bonyolódó hivatásos vadászok megvannak győződve

annak jelentőségteljes sugallatáról. Nem egy — sok csatát átélt — katonatisztól hallottam említeni ugyanis, hogy az ütközetet megelőzőleg minden egyes bajtársunknak megvolt az előérzetük arról a végzetes veszedelemről, melynek a sors által áldozatul kijelöltettek, ami kedélyileg nyilatkozott meg náluk. Kitörő jókedvük ugyanis a vig pohárcsengés közben hirtelen csak lelohadt, elkomorlyodtak minden ok nélkül s aztán mintha beleszáradt volna torukukba a szó ... Az ilyeneket csata után ritkán találták az élők között, legfeljebb csak mint ha-

lálósan sebesültet ...

Egy ízben én magam is tapasztaltam ilyesmit. Ugyanis évtizedekkel ezelőtt egy száműzött porosz herceggel vadászgattam gyakrabban a Balaton melletti K. város vidékén.

A herceg roppant szeles puskás volt, miért is vadászat alkalmával nagyon kellett óvakodnia tőle az embernek, mert neki ugyan kisebb gondja is nagyobb volt a vigyázékonyságnál, ha egyszer a vad kiöltött előtte. Volt is neki e miatt nem egy kellemetlensége és csak az Isten őrizte, hogy egy ízben én magam is rosszul nem jártam vele.

Ugyanis szarvasokra rándultunk ki együtt F. T. gróf (kinek a porosz állandóan vendége volt) egyik vaddus pagonyába. Este érkezvén a vadászat színhelyére, vadásztanya híján a kerülők nagy tüzet raktak az erdőben, amely mellett aztán bundákra heveredetten vadászias vacsoránk elköltéséhez láttunk, vig poharazás közt jóízű diskurzussal fűszerezve a szabadtermészetben töltött kedves perceket.

Nekem lassanként — egészen szokatlanul különben — a legvirágosabb kedvem támadt. Dudolgatni kezdtem s mind sűrűbben emeltem ajkamhoz a gyöngyöző badacsonyi nedűvel telt poharat.

A hercegtől is tovatűnni látszott a nála néha szokásos kedélyfásultság legcsekélyebb árnyalata is. Ivott, dúdolgatott; majd kért, hogy magyar nótákat fűtyülnék neki. Akkoriban ugyanis roppant akkuratessal tudtam bakonyi kanász-módra,

madártrillákkal cifrázva, elfütyörészni a népdalokat. Ez alkalommal is iparkodtam kitenni magamért és fütyültem jókedvvel.

Így folyt ez jó darabig. A herceg mélázva nézte a lángnyelvek játékos dulakodását, olykor egy-egy élő parazsat piszkálván elő a zsarátnokok közül, amelyen gyakorta elalvó havannáját füstölésre serkenté; majd egyszer bosszúsan tűzbe dobta szivarját ... Én meg csak fütyültem tovább lelkesülten, a vadon tájak milliárd csillagtól ragyogó ege alatt:

Repülj fecském ablakára . . .

Hanem egyszerre csak, mintha belenyilallott volna valami nehéz fájás a lelkembe s tépni, szagatni kezdte azokat a benső húrokat, melyek még az imént oly őszintén visszazengték az életgyönyör örömteli megnyilatkozását a fiatal életnek . . . Megmagyarázhatatlan kedélylehangoltság, mély levertség vett rajtam erőt, hogy szinte könnyeim hullottak bele s éreztem, mint fogja el lassanként egész valómat valami név nélküli, szinte törzsuras-ként ható érzés, valami lekipolyp, melytől szabadulni hiába erőlködék s amely pillanatról pillanatra fájóbb, lenyüggőbb hatásával szinte megfojtással fenyegetett, mint mikor mély álmoközben lidércnyomás súlya fekszi meg vergődő testünket, telkünket egyaránt...

Hiába voltak a vadásztársak mókái, a sok rám szórt sziporkázó elméssége, de még Badacsony kedvre élesztő lángnedüje is, — felmelegedni csak nem tudtam . . . Hanem mindennek van vége, még a legrosszabnak is. Egyszerre ugyanis beállt egy ellentétes, hirtelen változás s ugytetszett, mintha egy másik, egy újabb bűvös érintés illett meg bensőm világát jótékony melegével s mintha selyemfinom kéz simogatna végig izzó homlokomon, hogy aztán, mintegy varázsszóra, megszűnjék minden nyomás, tűnjék a ború, mint mikor a vihar fellegeit szerteoszlatják a nap mosolygó sugarai. A tompító varázs szétröppent, lehulltak telkem bilincsei és — elnevettem magamat. A herceg is nevetett: Kacagtunk valamennyien.

Hanem azért én tisztában voltam vele: éreztem, hogy legközelebb, tán a jövő napon egy kikerülhetetlen nehéz pillanata fog lefolyni életemnek — azokból, melyeket a balvégzet szánt nekem —

Másnap reggel az első napsugár már állásainkon üdvözölt bennünket. A herceg irányomban, tőlem mint-

egy 150 lépésnyire egy vigályoson foglalt állást; én egy terebélyes, vén fa mögé vonultam. Nemsokára aztán kezdetét vette a „csendes hajtás“. Tíz hajtó — egyet-egyet koppintva a fák derekára — közeledett lassan állásaink felé. De sokáig semmi vad nem mutatta magát. Hanem egyszerre csak

nagy csörtölés támadt. Lombok szakadoztak, suhogtak, csapódtak nagy erővel. Majd döngeni kezdett a sziklás talaj a rohanó szarvasfalka patái alatt s mind e zaj felém vette haladását. A másik percben már ki is bukkant az első szarvas nemes alakja, azután a második, harmadik, negyedik, majd az egész megriadt falka eszeveszett iramban közelítve a váltó nyiladékn keresztül.

Ha ki nem térek, tisztára legázolnak — villant eszembe. Hátra tehát a fa mellé egy ugrást: mire a szarvasok megriadva, egy villámgyors kanyarulattal visszavágják magukat . . . Az agancsár nem volt köztük. Hiába kerestem a golyós-cső legyével <r címet! Lőnöm tehát nem lehetett; de annál inkább használtam szemeimet és füleimet s mivel a csörtölés irányából ítélve a szarvasok a herceg állása felé vették útjokat, izgatottságteljes várakozással fordultam én is abba az irányba.

E pillanatban erős fegyverdörej morajlott végig a hallgatag erdőn-bérceken, visszhangját a távoli ormok felé röpítve — és a másik pillanatban leröpült a tollas kalap a fejemről; de egyszerismint olyasvalamit is éreztem, mintha tüzes vassal érintette volna valaki a fejemet . . .

Hirtelen egy ösztönszerű ldalfordulatot téve, a fejemhez kapok fájdalommban. Ebben a pillanatban azonban ismét egy

lövés dördült el és ismét éreztem a villámként érintő, égető-fájdalmat, hanem most már a mellemen; — de éreztem a golyó súrolását is egy ki fejezheti énül rövid pillanatra, amint mellcsontomat végigléniázva tova fittyéit . . .

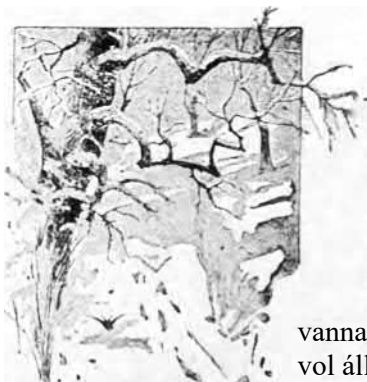
Noha megtántorított a lövés ereje úgy, hogy a fába kellett kapaszkodnom, hogy el ne essek; mégis azonnal tisztába voltam vele, hogy a kapott lúseb csak horzslövéstől származhatott s ennél fogva élet veszélyes hatással alig lehet. Mindamellett nagyon megdöbbenő érzés volt, ily közel tudni magamat a halálos veszedelemhez! — E különös érzést csak hatványozta bennem az a vizsga tekintet, melylyel magamat, az eseményeket gyorsan követőleg végigtekinteni még időm vala. Begombolt vadászkabátomon rongyba cifrázva ott látszott a golyó nyoma, azaz hogy kabát, mellény és ing mintha kétfelé lett volna vágva a mellemen, ahogy végigszaladt rajtam a célt tévesztett galacsin. A vér elborította az egész ruhámat és fokonyként erősödő fájdalmat kezdtem érezni mellemen is, fejemen is. De bárha már az első lövésnél kerülgetett valami szédülés-féle bántalom s mintha fátyol ereszkedett volna szememre, mégis az Ösztön fentartott bennem annyi Öntudatos cselekvési képességet, hogy a herceg állása felől veszett iramba közeledő 14-es agancsárt egy szüglövessel terítékre hozhattam . . .

A szarvas felfordult, mint egy tarkón lőtt nyúl, de körülbelül abban a pillanatban az én kezemből is kihullott a fegyver s eszméletlenül terültem el a zörgés haraszton.

Az első lövés a fejbőrét súrolta véresre — egy csomó haját is magával ragadva. A kalap a szalag telett keresztül volt löve. Hátról egy hüvelyknyivel magasabban látszott a golyó nyoma, mint elől. Tehát a lövés kissé felhajtott — s ez volt a szerencsém!

Sokat jártam-keltem életemben vadászszenvedélyemtől üzetve az országban, számtalan éjet-napot töltve el a szabadtermészet templomában kint — kritikus helyzetek, körülmények szövevényeibe bonyolódva néha, sőt veszélyekkel is nézve farkasszemet, — de soha a halálhoz oly közel nem álltam, mint ez alkalommal! Csak néhány miliméternyivel alább, vagy ha a fél fordulást meg nem teszem: pillanat alatt hideg embert csinál belőlem a bolond ólomdarab — a világon a legkedvesebb, legjobb szivü ember által küldve . . .

Mióta ez történt velem, azóta hiszek az u. n. előérzetben . . . Hisz mennyire igazolta ez magát az én esetemnél is — egy intő sugárt küldve lelkembe jó csillagom ama elháríthatatlan s csaknem végzetessé váló pillanatok sugalmául, melyek vadászéletemnek máig is egyik örökre felejthetetlen mozzanataiként vannak emlékezetembe vésődve — bár távol áll tőlem a babonának még a gondolata is. — És végtére is, az előérzetben való hit épügy nem babonaság, mint a hogy a „Vadászandung“ nem az, mely érzés különben az előérzetnek egy csekélyebb

mérvű, jelentéktelenebb fokozatát (quázi: „jó előérzet“) jelöli. És a vadász andungja sokkalta renumirtabb ösztönzetet (mondjuk: sugalmat) képez, mint teszem például a kártyásé, mely minduntalan hamis útra téveszti emberét. És, hogy valóban létezik „andung“-nak nevezett vadász-sugalom, azt a vadásznak tagadni nem lehet; csak hogy nem mindenik puskaforgatónál van az egyforma finomsággal kifejlődve — afféle delejként ható érzelmet értve ugyanis ezalatt, a mely hirtelen, villámütésként érinti a lelket sugalmával.

Ritka vadász bir ezzel a körülírt értelemben, de azok, akik bírnak — s ha az még bizonyos finomabb ösztönszerűséggel is párosul, — sokszor hasznát látják. S tényleg az ily sugalmakkal szaturált puskások még egészen lehetetlen helyekről is vadat ugrasztanak és örökösen „disznóban vannak“, úgy, hogy vadászmondás szerint: „ha akarják, ha nem: szinte a tarisznyájokba búvik a vadászszerencse . . .“

Tíz vadász elhanyagol például egy kis bozótost, avagy valami látszólag keveset ígérő helyet; az andungos azonban, mintha csak zsinóron húznák: egyenest neki tart — és vadat ugraszt.

Néha négy-öt vadász, vagy egész csapat ballag együtt jóízűen adomázva. Egyszer csak az egyik puskás hirtelen fegyveréhez kapva, ajánlgatni kezdi, hogy ezt, vagy azt a tarlót, szántást stb. „jó lenne tán megbogarászni egy kissé“, bár esetleg épen nem úgy néz ki a hely, mintha valami valószínűséget lehetne fűzni ahoz, hogy ott valami vad meghúzhatta volna magát bűvősdira. A már talán ki is fáradt cimborák is lebeszélni

igyekeznek az andungos kollégát — de hiába. Az megy, hajtja valami; dolgozik benne az a különleges ösztökélés s íme, nem-sokára durran a fegyvere . . .

Velem is megtörtént ilyesmi akárhányszor. Egyszer a többek közt egy kisebb társasággal nagy vadra kópékkal vadászva, egy pompás állás, ahol már sok vad ejtetett és én magam is nem egy szép őzbakot, sőt szarvast is hoztam terítékre, — jelöltetett ki számomra, melynek közelében egy elhagyott, a vad által tudja Isten mi okból negligált vadváltó is létezett.

Eleinte ugyan roppantul meg voltam elégedve helyemmel, de később valami nyughatatlanság szállt meg, olyas megmagyarázhatatlan ösztökélés féle, hogy helyemet vadászregula ellenére elhagyva, a másik: negligált váltónál foglaljak állást, bár tapasztalásból jól tudtam, hogy ott ugyan soha semmi ki nem jön.

Mégis, az andung nem hagyott nyugtot, s a gondolatot a tett követé.

Nem is bántam meg.

Alig hogy elhelyezkedtem új állomásomon ugyanis, megszólalt a kopók lármás hangversenye s rövidesen egy derék 12 ágast hozott rám a vadászszerecske; majd rövidvártatva még egy erős őzbakot is terítékre hoztam ugyanazon álláson.

A jelentőséggel bíró vadászai álmításokra térve, tapasztalati tény az, hogy némely igen szenvedélyes vadásznak még álmában is lelkéhez fűződik nemes szenvedélye — illetve némely ahhoz tartozó tárgy, lény: kutya, ló, puská stb. Kerülnek aztán ezek közt néha olyanok is, mik kegyeletszerű különös megkülönböztetésben részesülvén, vagy felette kedveltek lévén valami okból: az érzékekre tett mélyebb benyomás folytán idővel mint egy ideálszerűleg tapadnak a lélek rögzítő lapjaira s ennek révén jelentős

s é g e l bíró szimbolikus álmképekké fejlődnek ama titokzatos, ködös régiókban, melynek csalóka, tűnő egére oly szeszélyesen átidomítva leheli rá néha a lélek alkotó művészete, az érzékektől: a való élettől eltulajdonított idomok és alakok visszképeit.

Az orgyilkos kezek által ki-
múlt felejthetetlen emlékű barátom,
Sztárai István gróf képviselő-
nek volt egy kedvenc acélsövü
Pieper-féle vadászfegyvere, melynek
a balcsöve úgy körülbelül a közepe
táján, mint egy mogyorónyi terje-
delemben ki volt hólyagozva —
és ennek dacára a fegyver igen jól lőtt,
miért is a gróf oda nem adta volna egy
tótfaluért.

Egy ízben a gróffal a horgosi tavon együtt
vadászgatva, feltűnt nekem e fegyver említett
hibája s nem késtem a ki hólyagozásból származ-
ható veszedelemre a gróf figyelmét felhívni.

— Semmi baj — jegyezte meg ő: már hosszabb ideje
lövök így vele és sokkalta jobban lő ez a cső most, mint a ki-
hólyagozás előtt lőtt. Csak álmomban veszedelmes . . .

— Nem értlek?

— Pedig egyszerű a dolog, ámbár egy kis magyarázatra
szorul. Ugyanis, valahányszor úgy tűnik fel álmomban, mintha a
kihólyagozás elsimult volna: mindannyiszor valami felette bosszantó
kellemetlenség szokott érni s ez még sohasem maradt el . . .

Ismertem egy híres agarászt, aki úgyszólván egész életét
lovon, agarai társaságában töltötte. Ez az örökösen nyargalászó
Nimród beszélt nekem egyszer, hogy valahányszor álmában
fekete lovon, fekete agarakkal vadászik: elmaradhatlanul valami
baj, avagy nagy kellemetlenség szokta érni és semmiben sem
szerencsés addig, még a szinte várt fátumon keresztül nem
esik. így fatális álma dacára is, néhány esetben a szokott óvatos-
ságot negligálván: egy alkalommal közel 20.000 forintjába, egy
másik esetben pedig majdnem félvagyonába került a harminckét-
levelű biblia kedélyeskedése.

Én magam, ha fekete ebbel álmodom — el vagyok rá
készülve, hogy vagy ellopják, vagy megdöglök, de valamiképpen
okvetlenül birtokomon kívül kerül valamelyik értékes vadászebem,
vagy pedig valami nem is álmodott nagyobb anyagi kárral járó
baj fog érni. Egy ízben azt álmodtam, hogy vadászlegényem egy
fületlen-farkatlan fekete ebet vezetett elében és különös, ugyan-
ez a vadász a rákövetkező napon majdnem életébe kerülő lövést
kapott valakitől a vadászaton.

Egy másik esetben is igen érdekesen igazolta magát ez a sajtóságos, nálam gyakran kísértő feketeebes álomlátás. Ugyanis ismét egy vizslaversenyről van szó, mely 1887-ben a monostorszigeti udvari vadászterületen folyt le.

Három angol-vizsla között, melyeket a versenyen bemutatni szándékoztam — volt egy egészen fiatal: Kúrián báró (a mostani közös pénzügyminiszter) tulajdonát képező eb is.

úgy volt a megállapodás a verseny helyére való utazást illetően, hogy a verseny napját megelőzőleg Budapestről külön hajón fogunk indulni s részint Szentendrén, részint pedig — a mennyire futja a helyből — a monostorszigeti vadászterületen szállásoljuk el magunkat.

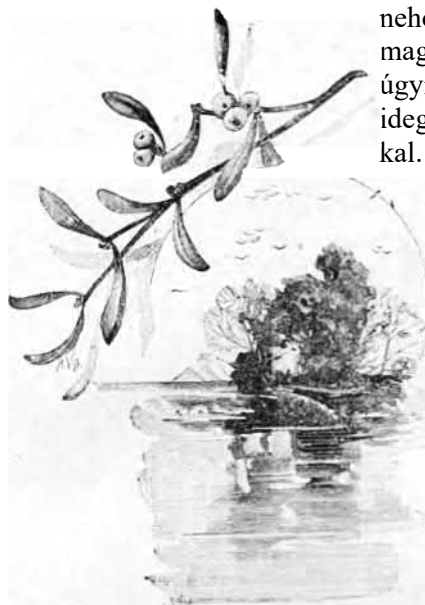
Én egy nappal előbb indultam Budapestre ebeimmal, nehogy valamiképen elkésve, lemaradjak a hajóról is, meg a versenyről is esetleg, melyhez ez alkalommal a sportmann ambícióján kívül még erkölcsi érdek is fűződött, a mennyiben akkortájt a „Vadászlapban“ a vizslafajok használhatóságáról pro et contra folyó nagy disputába én is beleszólván, akkori álláspontomhoz képest a pointer „főlényét“ más vizslafajok felett kellett a tettek mezején beigazolnom.

Szegedtől Budapestig az állomásfőnök szívességéből verseny-ebeimmal egy kupéban utazhatván — a feletti aggodalmam, hogy elalvás esetén valamelyik állatom egy hirtelen kinyíló ajtón vagy ablakon világgá szökhetnék, — tökéletesen elvette a kedvemet az alvásnak még a gondolatától is, e tekintetben egy kevésbé aggodalmas körülmények között történő kárpótlásra határozván magamat. Budapesti nyugalmas szállásomon ugyanis elég módodom lévén hozzá és ki is vettem a részemet belőle.

Hanem az álom nem sok jót jövendőlt. Egy fekete ebbel, mely hol fehérre, hol ismét feketére változott által — volt örökösen dolgom, a mi ugyancsak megszeppentett. Nem is engedtem én el vizsláimat szemem elől egy szem pillantásra se s igazán nagy kő esett le a szívemről, midőn végre a hajón elhelyezkedhettem velők.

Külön mindegyik erős bőrvezetékhez volt kapcsolva acél akasztóval; a vezetékek karomra fűzve és egészen rövidre fogva,

nehogy valami akcidenst adja elő magát a szokatlan mozgalmat úgyszólván gyanús szemmel kísérő ideges, folyvást reszkető állatokkal. De minden szigorú elővigyázat dacára is, mégis mi történt!

Ugyanis, midőn a nagy vizkaparások közben teljes méltósággal elinduló, majd maga körül nagy körivet vágó propellerünk éppen a esászárfürdő irányába érte, a B u r i á n-féle vizsla — valószínűleg az általa még eddig soha nem hallott pokoli robaj s a már előbb fülhegyezve observált bömbölő gőzös füttyülésektől megrémülve, — egy villámgyors rántással kiszakította magát (az eltört acélkarabiner árán!) kezeim közül s mielőtt megakadályozására még csak gondolhattam volna is, a hajó korlátján át a „szép szőke“ Duna hűvös hullámai közé vetette magát!

Persze lett nagy riadalom a nagyobbbrészt vadászok és sportférfiakból álló hajóközönség között.

S az első pillanatban mindenki elveszettnek tartotta a bohó állatot; én magam is azt hittem, hogy a hajó kerekei alatt fogja bevégezni gyorslábú pályafutását. Hanem nem úgy volt. Ott úszott biz az — a hajót hihetetlen gyorsasággal megkerülve — a Duna közepén oly energiával, mint a foka ha jön az eszkimó és egyenesen a budai partok felé vette direkcióját. Láttuk is, amint fölkapaszkodott a partra; hanem mire engem az utazó közönség vehemensül megnyilatkozó követelésére a kapitány a esászárfürdő közelében partra tett, hire-hamva se volt már a szőkevénynek.

Persze a hajó tovább ment utazási végcélja: Szent-Endre felé — másik két versenyvizslámat a hajóskapitány s néhány barátom véve oltalom és felügyelet alá, biztosság okából a hajó fenékre transzportálván le őket. Én meg vagy 20 hordár közreműködésével, hozzáfogtam az elkeseredett kutyaavadászathoz, mely egész az éjbe benyúlt, ám minden siker nélkül. Végre is beleunva az utcáról-utcára való unalmas mászkálásokba — kocsit fogadtam és Szent-Endrere hajtottam.

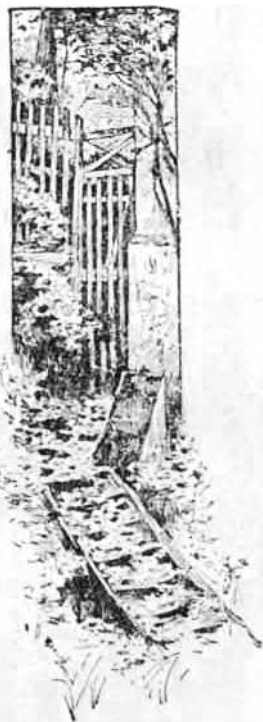
Másnap reggel — midőn éppen reggelinél ülnék a hajó-állomás közelében! vendéglő verendája alatt (a hol egyszermind a gyülekező hely is volt), több budapesti vendég és versenyegyesületi tag társaságában megérkezett néhai Török János államrendőrségi főkapitány (ezúttal egyszermind zsűritag) várva-várt barátom is, kinek nyomban elpanaszoltam a boszantó kutya-históriát. Ő azonnal egy hosszabb távirat szerkesztéséhez fogott — azzal vigasztalva meg e közben, hogy legfeljebb 2 óra alatt minden bizonynyal ismét birtokába fogok lenni ebemnek ... Hát ez nagy szó volt; hanem a mozgósított detektív csapat mégis elkövette azt a kunsztot, sőt egy közülök ki is hozta a verseny hely éré a szökevényt, mely egyébként a „futáról“ már lemaradt. Azonban a másik két vizslám helyette is kivágta a becsületet, fényesen az I-ső és II-od díj megszerzése által, sőt ha az egyik zsűritag csodálatos elfogultsága folytán ellenfelem vizslája nem a kölyök-daxli nagyságú „erdexli“-ken egyenlíti ki hiányzó „jó pointjeit“, még egy másik I-ső díjat is vihettem volna haza magammal.

Ez egyszer tehát amely kétesnek mutatkozott álmaim fekete ebe szín tekintetében, ép oly bizonytalan lett a következménye is. „Jó és rossz szellemem bizonyosan összepofoszkodott egymással és aztán nem engedték egymás akaratát diadalra jutni“ . . . így magyarázta meg tudákos vén cseh jágerem a dolgot . . .

A szimbolikus álmokat illetőleg még egy igen érdekes példáját kell felhoznom annak, mily állhatatosak és konzekvensek azok néha.

Solymár- és vadászcsaládból származván, egyik ősöm Báthory lengyel királynak fő-solymára vala, mely minőségben egy alkalommal oly minden tekintetben sikerült, fényes eredménnyel végződő sólymáztatot rendezett volt a külföldi követek jelenlétében, hogy a király indítatva érezte magát, elismeréséül sólymász ősöm családi címerét egy ezüst sólyommal díszíteni fel.

Hát ez történeti esemény lévén, nem volna benne semmi

különös; hanem annál különösebb az, hogy e napságtól fogva, ha őszám fekete sólyommal álmodott, akkor vagy elpusztult, vagy elröpült vadászat alkalmával a legkedvesebb fejedelmi sólyma. Általában a fekete sólymos álom mindig veszedelmet hozott számára.

Felette érdekes, hogy e jelképes álom mai napig felmerül a családtagoknál. Vagy 18 évvel ezelőtt elhalt egyik nagynéném (kakaslonmitci és berzeviczei B e r z e v i c z y 0 1 1 ó n é), ki felette vallásos asszony lévén, madarak és vadászat iránt egyáltalában nem érdeklődött és a családi tradíciókra is édes-keveset adott; ennek dacára gyakran panaszkodott hozzátartozóinak (és nekem is), hogy ő nem tudja, hogy van az, de ha álmában valami görbeorru, tollas süveget viselő, sajátságos kinézésű, csupa fekete madár száll az öklére: akkor mindig baj éri. Mikor a férjét elveszítette, akkor is azt álmodta . . .

Érdekes, hogy csakis a család egyenes leszármazottjainak tűnik fel (minden halálesetet megjósolólag, mely a családban történik) az álmok röpke köd képei között e szint cserélő családi szimbólum.

III.

„Természetfeletti“, rejtélyek és látományok (víziók).

z álomlátásoktól eltekintve, melyek különben is kivételesek s éppen nem az u. n. „beteges lelkiállapot képzelgéseiből“ veszik eredetüket.

— a korszellem, a műveltség terjedése mindinkább tisztultabb szellemi látkör világosságába helyezik ma már a ránk öröklött vadászhit babonás előítéleteit is, ámbár az kétségtelen, hogy míg vadász létezik a földön: sem az idő, sem a műveltség átalakító ereje nem fogja leküzdeni ezt a különleges kultuszt, amennyiben egyrészt magából az emberi gyöngeségből veszi eredetét. Másrészt a vadász (persze nem a sárgakamáslisokat értem) életének nagyobb részét, tán a legtöbb óráját a szabadtermészet ölén töltve el: a melancholiát szülő magány csendes régióiban képzelete gyakran eltévelyedik az oly vonzó titokzatos-ságok csalóka világa felé, amely tele van köddel, káprázattal, érthetlenséggel . . .

Aztán nem kell feledni azt sem, hogy létezik az emberben általában bizonyos ösztönszerűség, mely az u. n. természetfeletti titokzatoknak (mint „emberi szellem és fogalom által“

megközelíthetetleneknek) ha nem is mindig bevallott respektálására utalják a lelket. Ez pedig annyira igaz, hogy enélkül még az Istenség fogalma se létezhetnék s vallási dogmákat hiába prédikálnának.

Tényleg mindenkiben megvan a sejtelem felőlük — még a legműveltebb alanyban is. A tudás, a tanultság nem véd meg ellenük, sőt némelykor tán még hatványozólag is hat e körülmény, mert a művelt lelkek mindig fogékonyabbak, érzékenyebbek és csak az ilyenek lehetnek igazán, a szó szoros értelmében vallásosak is. Ellenben az érdes, aljas fantazmagórák által megszállt lelkületnek nincs hite, vallása, legfeljebb csak babonája, de ez sem ama szolidabb képzelgésből veszi kifolyását, mely a buta embereknek közös tulajdonsága.

„Természetfelettiék“, „titkokzatok“, „rejtélyek“, „jelenségek“. . . . időzzünk csak e témánál még egy keveset — bevezetésképpen téve meg megjegyzéseinket az alább elmondandókhöz.

... „a tudás, a tanultság nem véd meg ellenük“ — mondtam.

Hát igen.

Mert habár tagadjuk is lehetőségüket, habár állítják is a „mindenttudók“, hogy a beteg test, agy és szív révén a képzelgő erő hatványozottabb működésére vezethetők vissza: titokban azonban mégis félelemmel és irtózáttal gondol rájok az emberi gyengeség, bár nem lehet állítani, hogy mindig a kétely nélkül való hívés fogalmával azonosíthatók is ez érzések, melyek tulajdonképpen és valójában csakugyan a hívés és kétely párhuzama közt lebegő bizonytalansághoz fűződnek. Nyomaik azonban végkép soha el nem oszthatók a leggondosabb nevelés által se . . . ott lappangnak az ember lelkében kiirthatatlan vonásokként 1 Eklatáns példákat erre nézve éppen a mai korból vehetni, dacára a művelődés nagyarányú terjedésének. Szóval a műveltség, a felvilágosodás folytán mindinkább szélesbbedő szellemi látkör analízáló ereje sem képes tehát ezeket a lelki sebeket enyészetre adni, mert az emberrel együtt keletkeznek, amennyiben ízről-ízre átöröklött, konstans ösztönzőiét képeznek, tehát be van oltva velük a lélek — úgy mondhatnék . . .

Nincs benne tehát semmi meglepő, hogy V a c a n o Emilt ma is szívesen lapozgatja a publikum. Az sem meglepő, hogy a Vacano-féle emberek elvei érvényre kezdenek jutni, de sőt tudomány számba mennek. Ma már ugyanis, minden vagy „tudomány,“ vagy „sport.“ A haladás megkívánja a rendszert . . . Ha az egyik keretből kiesik, beillesztik a másikba — és ha ott se kvadrál, elvetik, mint használhatatlant. . . .

Még csak egyet említek: a s p i r i t i z m u s t . . . és kérdem, hogy a médiumok kultusza virágzott-e oly arányokban valaha, mint ahogy jelenleg, a 20-ik század elején virágzik? — s hozzá tehetjük, hogy éppen a legműveltebb szellemű s egyben a legintelligensebb elem rétegei között hódítva napról napra mind kiterjedtebb tért magának! S néha e mellett — a mi igen különösnek és felette összeegyeztethetetlennek tűnik fel: a dogmatika szellemével a bölcseim! „észvallás“ (néha Darwin theoretikus eszméivel kapcsolatban) nap-nap mellett mind élesebb ellentétbe helyezkedik, egyre szaporítva a vallásnegligáns renegátok, közönyösek, sőt a megátalkodott istentagadó örült hitetlenek számát is, kik a beteg agy s a nagy képzelgő erő örült fantáziáinak szeretik nevezni a mások összes hitelveit, benső meggyőződését, sejtelmeit s nagyokat kacagnak, ámbár minden hivalkodásuk, lelkiáltatás-, tagadás- és titkolódzásuk dacára is bizonyos, hogy legalább egyoldalulag a hit és kétely párhuzama közt lebegő határozatlanság súlyától lelküket megszabadítani szintén képtelenek. S tényleg, ti tokban az ilyeknél van leginkább kifejlődve a legfeketébb babonáság iránt való hajlandóság, ezenkívül mindig gyávák és hazugok . . . Ám az est leszáltával, az elhagyatottság óráiban — hosszú-hosszu éjszakákon, ők is tanulnak a levegő morajlásából, csendes, majd siró zúgásából a színek tűnő változásaiból, az idegeken átfutó hideg borzongásból képeket, arcokat, látományokat ismerni. Éppen úgy érzik a szíven, mellen, arcon, mindenütt a fagyasztó suhintást, mely mintha koporsóból jönne — s lelkük, szívük ép úgy megnyílik előttük s képzeletük formába önti őket s szívük, képzeletük borzongva ismeri el sötét hatalmukat . . .

Hiába tagadják!

Hiába keresztelik el virradatkor a lélek lázának az egészszet!

És — eltekintve minden vadászi képzelgéstől, babonától — tagadhatatlan az is, hogy néha felette különös és semmiképpen meg nem magyarázható mozzanatok, mindmegannyi titkos értelmű kérdőjelek merülnek fel az ember életében, melyeknek nevet adni nem lehet s a melyek ismét csak a bizonyos párhuzam közé utalják a lelket, szellemet. — Mert a megnyugtató magyarázatot hiába keressük, legalább még most hiába. . . .

Úgy látszik, az ember szellemi és fizikai életben (minden bizonynyal a jövő körülményekhez képest előnyére még ropant változásoknak kell előállni, hogy egy új, átalakult szellemi látkört nyerve, a még távol álló világosabb tudás nagy töm-

kelegébe behatolni s abban eligazodni képes legyen s e réven mindazt természetesnek találja, miket még most a mély titokzatosság és sejtelem átláthatatlan fátyola vesz körül, melyekhez a tagadott „szellemvilág“ is tartozik. De el fog jönni az az idő, az emberi nem fejlődésének, vagy tán „túl fejlődésének“, „testi és lelki tulelfinomodása processzusának“ befejeztével, eddig nem is sejtett magas fokán a tökélynek, amelyen túl már csak maga az Isten áll. Mert hisz a fejlődés folyamata egyre tart font az égen s lent a föld porán! Egyre folyik a küzdelem a tökély babérjának birhatásáért égi fényben, földi ködben egyaránt a fejlődés hosszú-hosszú processzusának folyamatában, szüntelenül . . .

De tekintsük csak a látást.

Tényleg a látás is fokozatos fejlődésnek volt s van alávetve. Rengeteg idő kellett ahhoz az emberiségnek, még a színérzék mostani tökélyesebb magaslatáig eljuthatott, még ugyanis az ezidőszerint ismert alapszíneket s azoknak árnyalatait ismeretkörében megállapíthatta — s ki meri állítani, hogy a fejlődés menete a színeket illetőleg is: elérte volna már azt a véghatárt, amelyen túl terjeszkedni nem lehet?! . . .

De menjünk egy lépéssel odább. Azt mondják, hogy a víziók az elkáprázott szem csalóka délibábjai. Nohát, én nem tudom felfogni, hogy az „elkáprázott“ szem olyasmit láthasson, ami nincs! Hisz a recehártya, általában a szem gyűjtő és reprodukáló szerkezete csak valóban létező képeket rajzolhat a látás elé. Hogy- pedig kivételesen a látás némelyeknél sokkalta magasabb fokán allhat a tökélynek, mint az ezidőszerint a tömegnél általánosan közös tulajdonság, az nagyon meglehet, sőt úgy kell lenni. Avagy talán az volna az igaz, hogy a víziók egy* ismeretlen hatalom föltárt titkainak tűnő ködfátyolképei volnának a kiválasztottak számára, azok lelkifogékonyságának egy tökélyesebb pillanatában, hogy aztán ismét eltűnjenek az ismeretlen régiókba? . . . Nem firtatom: de el fog jönni az idő, midőn a látományok rejtelmes alakjai nem fognak „természetfeletti“ felfoghatatlanságoknak tartatni s helyt foglalandnak az értelem által elfogadott s jól meghatározott természetes jelenségek között.

Rátérve a vadászhit képtelenségeinek további tárgyalására, mindenekelőtte konstatalem, hogy sem a régi, sem a mai vadásznemzedék nem áll, illetve nem állt a babonás felfogás tekintetében a fantázia oly absztrakt hatása alatt, mint például a német és cseh vadászok.

álunk a régi vadászok azon részénél, kik hivatásból vagy szenvedélyükből kifolyólag (természetesen az orvvadászokat is ideértve) éjnek-napnak a szabadtermészet öléns többnyire társtalan magányban való eltöltésére valának utalva, avagy kényszerülve: volt leginkább elterjedve a rejtelmes vizionális mozza-

natok kultusza. És a régiségben a kutyáknak, lovaknak és barmoknak is tulajdonítottott egy különleges érzék az u. n. természetfeletti titokzatok megsejtésére. És tényleg az állatok a normalist sokkalta felülmúló és az emberénél hasonlíthatlanul tökéletesebb látási tökélyel rendelkeznek különben is.

Hogy a víziókra nézve a valószínű és valószínűtlenség közt létező úrben hol kell keresni a megfelelő valószínűleges alapot, azt nem tudom. Hanem, hogy egészen sajátságos és felette különös tapasztalatok történnek néha, megfeythetetlen talányként merülve fel, — azt tagadni nem lehet.

Valamikor sokat jártam fegyverrel vállamon az erdők vadonét, rétek, mocsarak, puszták tájait, a fekete sötéttel szunnyadásra hajtva fejemet — és sokszor vakondtúrás volt a párnám, zörgős haraszt a nyughelyem, avagy az erdő bokrai adtak szállást a hallgatag, álmos rengetegben, ahol tán mértföldnyi területen nem volt egy gunyhó, egy emberi lény, csupán magam, követve árnyékként kiserő hü ebemtől, mint ahogy Cooper vadászhöseit az indiánus kutya követé Amerika őserdeiben . . . Sok mindenféle emberrel volt dolgom, sok mindent láttam, hallottam, tapasztaltam a természetben, a mik a szobatudós szemei- és füleinek örökre rejtve maradnak, titkaikba soha be nem hatolhat és sokat én magam se vagyok képes belőlük megmagyarázni magamnak. És kalandozásaim közben nem egyszer tapasztaltam én is, hogy az állatok, különösen az ebek viselkedésében éjszakának évadán van néha valami különös, valami abszolúte érthetetlen, meg nem magyarázható mozzanat.

Ott ülök például a vén tölgy alatt — hátam nekivette kerges törzsökének. Elöttem széles erdei-tisztás körülvéve a sötét vadontól, melynek siti nesztelenségét, szellőzúgástól se érintett mély hallgatagságát csak nagy ritkán szólítja meg az álmában felsíró madár panaszos csippanása, avagy legfeljebb a fenyveskuvik kacaja vihog bele olykor a fülelő nagy csendességbe, mely hangok majd közelebbről, majd meg távolabbról szállnak az ér-

zékeny vadászfűlhöz el. A sápadt hold sárga világával ott ül a fekete erdei táj felett, bizonytalan, sejtelmes világosságot terjesztve a tisztás szabadjába, a mely felett finom ködök, fehér párák szállnak átal. Itt-ott mintha megakadna egy-egy foszlányuk a cserjék gályáin, a törpe fák lombozatán, oda tűzve a holdsugártól, melynek sápadt fényében aztán lassan feloszlatlak, avagy szertezüllnek a légingás hatalmán, szemmel fel nem fogható sejtelmes foszlányokra szakadozva szét.

Elgondolkozva merengek; majd lassan álmra hajlik fejem a pázsit bársonyára, nyugodt szívvel szenderegni át a holdsugaras, csillagfényes éjszakát a szabad természet ölén, hallgatag füvek között, a suhogva mesélő lombok zöld sátora alatt.

Hanem egyszerre csak megremegve, hideg borzadály futja át minden tagom s hirtelen tova röppen az álom varázsigája kinyílt szemeimről... Ebem, a rendkívül intelligens s komoly vadász eb, melynek soha egy mukkanását se hallani, — most felborzolt, szinte túskeként meredező szőrözettel ülve, elnyújtott rémes hangon üvölt bele a sárga fényben rezgő csendes éjszakába, hogy szinte jéggé mered minden csepp vér ereimben a borzadálytól.

Mély megdöbbenéssel szemléltem hű állatom s vizsgálom a tért, de semmit, éppen semmit az ég alatt felfedezni nem tudok! Itt-ott szentjános bogár ragyog, mintha apró parazsakat szórt volna szét valaki a fák alatt. Más semmi fel nem tűnik. Nesz, avagy hang se veri át magát az erdőt megfekvő nagy hallgatlagságon. Lomb se rezzen, szellő se sóhajt micsoda látás verheti hát hűségesebb állatomat! Micsoda misztikus hang, avagy nesz érheti finom állati hallását abból, miket a rejtelmes vadon nyög ki magából, melyek meg sem is hallhatók, de meg érthetetlenek is az emberi fül számára!

És a borzadályos üvöltés egyre hangzik, egyre belezúg rémitő erélylyel az éjszakába. És én — nem tudom miért — nem merem megszólítani ebemet... És eközben a hold egyre hanyatlal s árnyak támadnak, fekete sillhutok a fáktól körülállt erdei téren, melyek csak nyúlnak-nyúlnak, egyre nyúlnak — a nélkül, hogy megmozdulna, inogna csak egy is közülök. Éjjeli lepke

bársony szárnya csapja meg arcomat, aztán valami elsuhan mellettem . . . talán denevér? talán a kuvik? Isten tudja mi lehet. Láttam, hallok a suhintását... A szentjános bogarak még élénkebben szikráznak a fák alatt s úgylátszik mintha megannyi égő szem meredne rám bűvöletesen, mint a kígyó tekintet.

Megborzong minden tagom; ám nyugodt szívemnek minden dobbanása. „Vau-vauuu . . .“ hangzik rémletesen, vonatottan, csaknem szakadatlanul tovább a gyötrelmes ebüvöltés. — De ime egy pillanat s az erős, bátor eb nyöszörögve hull a porba le. Majd mint acélrugó dobja fel magát ismét s ádáz rohammal tör előre, miközben mormog, kurrog, nyihog ebállattól eddig soha nem hallott különös borzadályos hangokon! Aztán hirtelen megfordulva lábaimhoz rohan ismét, mintha üldözné valami láthatatlan rém, valami félt ellenség. Félelmében minden szőrszála felegyenesedik a bőrén s szinte ölembe hull nagy testével!

Fegyverhez kapok — de im, az eb ismét előrohan. Beleharap ádáz gyűlöléssel, vak dühvei valamibe, a mit én nem láthatok: marja a semmit! Aztán két lábra áll, mint ahogy az éhes farkasok küzdeni, marakodni szoktak egymással. Összekapaszkodik valamivel s úgy tetszik, mintha neki is volna támaszkodva. Aztán — nem tudom én a füleim hallucinálnak-e de fogak csattogását, marakodás zaját hallok és borzasztó küzdelmet látok a — semmivel!... Végre egy pillanat s villámként sujtódik a földre bátor ebem, majd a fájdalom hangjaival, szűkülve, reszkető tagokkal rohan lábaimhoz . . .

Én belelövök a levegőbe — a semmibe, mert nem tudok fölfedezni egyebet: semminél! A füleimet se érinti semmi nesz, semmi zaj, csak a lövés morajlik a bérceken tova, mind tévőjel labbra és távolabbra rohanva.

Eközben megnőtt az árnyék a fák alatt. A sillhutok mind hosszabbra s hosszabbra nyúlnak a túlfelől is, inig végre összeérnek s egymással s terjengő feketeséggel vonják be a tér szabadját ... A hold lassanként végkép lehanyatlik a csillagos mezőnyről s a sápadt sárga fényt sejtelmes sötétség váltja fel.

Én pedig a hátra levő hosszú-hosszú éjszakán elmélkedhettem az előttem lefolyt jelenet megfejtésén. Kereshettem a helyes magyarázathoz a támpontokat — sorba véve logikát,

természeti bölcséletet; kutatva állat-pszichológiai igazságokat, avagy a legszabadoncabb észjárás segélyével próbálva a „stoff“ nélkül való — és úgylátszik. magában mégis erőt rejtő — misztikum titkába hatolni. . . .

Aztán bele próbálom élni magamat abba a föltevésbe, hogy «supán hallucináció: szem és fülképrázat, tehát egy nagy érzéki csalódás volt az egész . . . Avagy a lélek láza: fiziológiai káprázat talán? . . .

Hanem ezt a hitet nem tudom ráerőszakolni magamra . . . Tovább száll tehát a kutató gondolat, míg a „stoff nélkül való világ“ titkaihoz eljutok velem . . . Ez a keresett keret talán. Csupa homály, csupa köd ugyan itt minden még, de itt-ott világító sugárt is vélnek felfedezni rejtelmes szféráiban . . . Tényleg azonban, „titokból csak titok áradhat“ felém. Nincs és nincs számomra kielégítő felelet még hiába! Szívembe rejtve megmarad a párhuzam közt lebegő határozatlanság tovább is: tagadni nem merek, de meg se is nyughatom. Nem tudok eligazodni!

Más és éppen nem a rejtelmek, megmagyarázhatatlan titokzatok motívumaihoz tartozó mozzanat az, ha a mocsaras, ingoványos rét és tó vidék elszálló páráit, gőzét látja az állati szem, melyeket egy-egy elfutó szél úgy megtáncoltat, mintha megannyi fehérlepedős kísértetek volnának. A nádas, a sás zizegő hangjait, az álmában megrebbenő vizimadár szárnya zaját messzire elkapkodja a szél; emberi szem által alig kivehető fényesillagocskák rezzennek meg a dágvány titkos világába: bolygó „viliik“, csalóka „lidércek“, melyeket az ebállat megsejt, meglát roppant távolokból. Alakok, emberi szemnek alig feltűnő fantomok, ködfoszlányok táncolnak meg a széllal . . . az eb jól látja. Es éjszakán át úgy megrí a puszták ebe, a tanyát, nyáját őrző bátor Cerberus, hogy borzalom hallani . . .

Talán az éles állati szem felismeri a szállingó foszlányos párák halálfejeit, melyeket a hold deleje, az éjszaka varázsa szív ki a mocsár dugványából . . . Ki tudhatja!

Tényleg néha a kutyák oly borzasztóan üvöltönek, nyögnek, vinyognak, hogy az kárhozat, rémület hallani és úgy rémlik, mintha a távolból valami utálatos, vontatott hörgés, rikoltás, elhaló lárma hallatszanék . . .

Ha a puszták fiát megkérdezed efelől — a Hortobágyon, a szegedi, kecskeméti, félegyházi pusztákon s mindenütt széles e hazában, ahol csak pásztor-féle létezik, — csak egy feleletet kapsz kérdésre:

„Valami látás veri az állatot“ — mondják.

És nincs rá eset, hogy uszítanák, avagy szólítanák az ebet ilyenkor. A subát, gúnyát a fejére vonja a puszták fia s teteti az alvást, mintha nem is érdekelné a dolog . . .

Vadászember, aki sokat éjszakázik kint a szabadban, nem egyszer szem- és fültanúja az ily rémes jeleneteknek, minőkről egyébiránt a városok kőhalmazai közt élő „mindent tudók“ még csak halvány fogalommal sem bírnak — és ha monddod is nekik, legfőlegb lemosolyogják „babonás hiszékenységedet,“ „rémlátásodat,“ állván némely tudások dolgában nagyon kevés atikai só rendelkezésükre — a nagyképűsködő észjáráson kívül és abból is többnyire hiányzik az Isten. Pedig aki a mindenség sok titkot rejtő nagy és csodás összfoglatában tájékozódni óhajt, bűvárszeme Isten nélkül semmit meg nem láthat, meg nem érthet; szelleme a sejtelmek s kételyek viharzó tengerének lapdajátékául van elkárhozva! A mindenben szétoszlott, szent atomjait mindenben érvényesítő és mindent megillető magasztos szellem számbavétele nélkül, minden u. n. tudomány és hyphothesis egy nagy örület kifolyása csupán, mely végeredményében meghasonlik önmagával, mint az áruló .ludas, ki megtagadta mesterét.

A mit nem tudunk, ami egyelőre kifürkészhetetlen, az még kicsinylő kacajjal nem illehető balga módra Csak a tudatlanság használja az olcsó gúnyt elpalástoló mezűl.

Vissza térve az állatoknak a vadászok és pásztorfélék által oly gyakran tapasztalt u. n. „látására“ és „rémlátására,“ — én sokszor megkísértettem ez irányban valami pozitív megállapodásra jutni: megmagyarázni magamnak a dolgot. De hiába! Az áthatatlan sűrű fátyolt föl nem lebbenthetém a rejtelmek világáról, mint ahogy ez másnak se sikerült idáig, amennyiben a dolog lényegébe csupán okoskodásokkal behatolni nem is lehet. Annyi azonban világos lett előttem, hogy az állatok pszichológiai és fizikai életében mélységes titkok rejlenek s hogy az jórészt terra inkognita' terület még — sok más egyébbel együtt, az emberi tudás számára. A tudatlanság (vagy mondjuk: elfogultság) mindjárt ott kezdődik, midőn az állatoktól megtagadjuk a lelki kifejezés legfényesebb szimbólumát az észet, szellemet . . . Ez nagy hazugság a nagy, a bölcs alkoltó szellemmel szemben

s nagy igazságtalanság az ily módon lefokozott, magasabb értelmű lények rovására — és még akkor is megboesájthatatlan, ha indokait az Isteni megváltás szép eszményébe véljük is begyökeresedettnek, mely szerint szent jelentőségére nézve csak „Isten hasonlóságára teremtett emberfőt illethet? . . .

Végre is, az összes lények felett — melyek közül „illetékességénél fogva“ az emberi lény „kiválik“ (mondjuk), — ha létezik, amint hogy léteznie kell a bölcs alkotó szellem szent eszményének: akkor miért nem foglalhatnának helyet abban az eszményi régióban az összes lények, legalább is ideális értelemben?! Végre is — Flammarion szellemében szólva — éppen nem bizonyos az, hogy a földi csillag hatalmas „ura“: az ember volna a minden kétségen kívüli egyetlen megkülönböztetett, „kizárólagosan kiválasztott“ lénye a nagy mindenség milliárdnyi, minden képzeletet meghaladó számos világának, annak a roppant, még a legábrándosabb képzelet által se megközelíthető régióinak, melyből annyi csodás, emberi észnek behatolhatatlan őrzítő titokzatosság és sejtelem árad felénk . . . Aztán ki tudhatja: a virágnak, a fának nincs-e lelke azért, hogy néma, szótalan? Hogy nincs szive s érzéktelen (?)... de van ébrenye, himpora s vágya az ég felé! Végre is a lélek megnyilatkozása alig veheti a szívből eredetét, hisz akkor a sólyom kegyelmezne a galambnak, az apagyilkos létadójának ... A szív, az érzések hajléka, mely lehet gunyhó, avagy fényes palota. A lélek csillag, mely független tőle s a létet adja meg csupán s aztán vissza vágy saját honába, ha int a nagy kaszás . . .

Az állatnál az u. n. ösztönre hivatkozni balgaság. Az ösztön a szellemi erő mellett, bizonyos tekintetben s mérvben — és nemcsak fizikai irányban, — semmivel se jellemzőbb az állatra, mint az emberre nézve. Csakis az elfogultság nem veszi észre azt. De a további definíciókra elő állhat még az a nagyon fogas kérdés is, hogy váljon egyáltalában szabad-e az ember szándéka, akarata? . . . Ennek ma már többféle iskolája van. Lombroso például az akarat szabadságát s minden cselekményt tisztán az indivinduum anatómiai sajátságainak következményéül tartja . . . Mít szólnak ehhez az emberi öntudat o s s ág apostolai?

az állatoknál szokássá vált minden kimagyarázhatatlan állati élet nyilvánulást a mindig kezűgben eső „ösztönének tulajdonítani. Persze, ez a legkényelmesebb „megoldása“ a dolognak. Mi azonban kikacagjuk azt az embert, ki az állatok önkényes cselekedeteinek vizsgálatakor egyedül az ösztönszerűséget, az állati vér erejének öntudatlan működését veszi tekintetbe s figyelmen kívül hagyja azoknak értelmiségét, megtagadja az állatoktól az érzést, a gondolat, akarat és cselekedet közt létező összekötő kapcsot.

Anélkül, hogy mindjárt állatnyelvről, hangidomokról s tudná az ég_T még minő magas színvonalra emelkedett erkölcsi érzékről beszélénk: — az állati életjelenségekből tisztán kiviláglik az, hogy rendelkeznek szellemi tulajdonokkal. Van Öntudatosságuk és cselekedeteikben fölfedezhető a bizonyos cél után való törekvés is. Élénk jelét adják a vonzódásnak, szeretetnek, indulatosságnak, örömmek és bűnnek. Tehát kedély-életük se hiányzik. .. Aztán az emlékező tehetség! — Ezer példa van erre. Ha több lélektani momentumot nem ismernénk is, mely az állatok szellemi életének megnyilvánuló jelenségeit illusztrálja, ez az egy (az emlékező tehetség) elég volna arra, hogy az az ósdi felfogás, mely szerint az állatok teljesen oktalan teremtményei az Istennek s hogy csak az ösztön minden lépésüknek Öntudatlan, úgyszólván mechanikai rugója, teljesen megcáfolva legyen; de a figyelmesen szemlélődő vadász nem egyszer látja a gondolkozó, tervező okos állatot az erdők, mezők vadaiban s azoknak sokszor meglepő cselekedeteiben.

A mi házi-állatainkat illeti, már — hogy így fejezem ki magamat — a civilizáció ama magasabb fokára emelkedtek, a hol érzelmeiket, gondolataikat és vágyaikat a megszokás által szentesített törvények szigorú határai közé kell szorítaniok.

A régi szadságnak vége van! Súlyos rabigába görnyedt az ösztön is! . . .

Ki tudja micsoda állatpszichológiai rejtélyvel állunk akkor szemközt, midőn a vadászeb szokatlan, rémes és megmagyarázhatatlan viselkedésének okozati összefüggését eligazodhatlan, tétova bizonytalansággal kutatva, abba gyenge emberi tekintetünkkel behatolni próbálgatunk. — Hanem egyáltalában bizonyos-e az, hogy csupán és kizárólag benső indulatból veszi kifolyását az a mozzanat? Ki tudja azt. — De bármily átláthatlan legyen is a hályog szemeinken a megfejthetelenségek titkaira nézve, az az egy az azonban erős sejtelemként foglal helyet a gondolkodni tudó ember konklúziójában, hogy a nagy mindenség világrendszerében: ég és föld között, kell lenni bizonyos összefüggésnek, csak kulcsunk nincs még hozzá; valamint hogy kétségtelen az is, hogy az u. n. természetfeletiek, azaz a melyek ilyenekül tűnnek fel: kapcsolatos viszonyban állanak valami oly nyilván természetesekkel, melyek szemeinknek, lelkünknek, szellemünknek megszokottak s elfogadottak — és valójában lehetnek ép oly „természetesek“, mint ezek, csak — mint mondám: a látásunk tisztátalan, illetve a tudásunk még tökéletlen hozzá . . .

Az állatfizikai titkokat illetőleg is — mint már rámutattam, sok-sok rejtellemmel állunk szembe. Az állati, hasonló ag mint az emberi test: egy csodamű, csodás, nagyrészt ki nem buvárolható tulajdonságokkal és sajátságokkal, melyben az idegek szintén külön világot alkotnak s ép úgy csodákat rejtenek magukban. De ettől eltekintve, tekintsünk csak be egy kissé a látás titkaiba.

Nekem — hosszabb idő óta folytatott tanulmányozásaim és megfigyeléseim folytán — élénk gyanúm támadt, hogy az állati szem, különösen az emlősöknél, alighanem többé-ke vésbbé, sőt egyeseknél talán túlságosan is nagyit a szemreflexben, úgy, hogy teszem például legalább is három, vagy négyszer akkorának látják az embert, a tárgyakat, a többi állatok alakját, mint valóságban amekkorák (és különösen talán este és félhomályban érvényesül inkább az állati szem e sajátsága) és ahoz képest is talán, midőn előre, vagy oldalt tekint a szem, annak mozgásaihoz képest káprázatosán: kisebb és nagyobb alakban, tehát változó nagyságokban érzékittetvén pillanatokra (a csalóka vibráció folytán) a szem felfogott tükörképei, mely körülmény esetleg — az indulatok közrehatásához képest — riasztó, sőt megfélemlítő hatást is gyakorolhat az alanyra.

Lehetséges, hogy az állati szem ezen (gyanítólagos) saját-

sága nem közvetlen, folytonos és állandó, hanem csakis a szemnek egy bizonyos (más rendeltetésű) fizikai működésével áll kapcsolatban, illetve jöhet csak létre a pillanatok hatása alatt? Azt azonban már teljes bizonyossággal meg lehet állapítani, hogy az állati szemnél a szembogár (pupilla) kitágulásai, avagy a rendestől eltérő összehúzódásai: a perspektíva ellentétes (visszás) változásait idézik elő, amint ehez képest messze, vagy közel látóvá válik a szem. Lehetséges tehát, hogy a körülményekből kifolyólag kicsinyít és nagyít is egyszerre. Tényleg nemcsak a madárszemnek, de az emlősállatok szemének (különösen a macskaféléknél) is megvan az a sajátos előkészülete, hogy pupilláját a világosság behatása szerint összevonhatja, avagy kitágíthatja. Első esetben domború a szemgolyó, miáltal az állat közel látóvá válik, a másodikban a szemteke laposabb lesz és az állat messze látó képességet nyer. — De e mellett tény az is, hogy a szembogár nemcsak kizárólag a világosság behatása folytán, tehát a kényszerűség behatása alatt, de az alany belső indulataihoz képest is (tehát minden fizikai októl függetlenül) és az ügyednek mintegy önkaratától függőleg is funkcionálni képes, vagyis: kitágulhat és összehúzódhatik váltakozva. És tény az is még, hogy ugyancsak a szembogár, amely tudvalevőleg gömbölyű alakú: nemcsak egyszerűen kitágulhat, azaz alakjában (teriméjében) megnagyobbodhatik, de az indulatok változásaihoz képest eltérő alakú különbözeteket is ölthet magára. Szóval alakot (formát) változtathat: lehet gömbölyű, (ez a rendes), részben szegletes, hosszában elnyúlt és kissé kitágult ovál. Szóval az egyedben végbenemő indulatok a szemben, mint a „lélek tükrében“ fizikailag mintegy kifejezésre jutnak, illetve megnyilatkoznak.

Már most, hogy a pupillának említett eltérő fizikai funkciói a szem perspektívájára befolyás nélkül nem lehetnek s ennek folytán tán a bensőleg való hirtelen érintéseket illetőleg is (ami az állatnál némely esetben nagyfokú rémületben juthat kifejezésre, vagy esetleg a félelem érzetét támaszthatja), az kétségtelen.

Az állati szem gyanítólagos többé-kevésbé nagyító sajátosságát illetőleg,*) ezt abból a rendkívüli respektusból is lehet talán

*) Itt meg kell jegyezni, hogy a látást illetőleg a szélsőségek éppen nem ritkák. Ugyanis amint vannak rendkívüli nagyító tulajdonsággal bíró szemű állatok, azonképen fordulnak elő olyanok is, amelyek megfordítva mindent kisebbnek látnak, mint valóságban amekkorák. Csak a lovakat kell megfigyelni, hogy e tekintetben meggyőződésre juthassunk.

következtetni, mellyel általában az állatok az ember iránt viselkednek, így a marhák, lovak stb. Mert ha az állati szem többéke véssbbé nagyító tulajdonsága tényleg nem léteznék, miből lehetne kimagyarázni az embernél sokkalta nagyobb, hasonlíthatlanul erősebb, hatalmasabb, erejük és bátorságuk teljes tudatában levő állatoknak, az emberrel szemben tanúsított feltűnő és valóban megmagyarázhatja!! tartózkodását, sőt félelmét, nagy menekülési vágyát még a legádázabb ragadozónak is? Talán ismét az ösztönszerűségből vagyis az alkotó erő által az állatba öntött önkénytelen elismerésnek, néma hódolatnak a „föld urának“ fölénye, tekintélye iránt — tulajdonítandó ez?

Én tamáskodom. E tekintetben állatfiziológiai rejtélylyel aligha állunk szembe.

Hogy a tigris meg a medve stb. megtámadja az embert s megtámadja a tehén és bika is, az tény; — de a támadást megelőzőleg a respektus még megvolt s végre is, az állat épügy a szenvedélyek hatása alatt áll, mint az ember és épügy vakmerőségekre készíthetik a kritikus pillanatok, mint ahogy az embert. Aztán a szelídített kanári is harcra kel az emberrel és megcsipkedti ujjait, ha az indulatosság hatása alatt égisze elvesztő reá imponáló hatását. — Avagy talán magában az emberben: alakjában, személyiségében van valami olyas, a mi a legerősebb állattal szemben is biztosítja a parancsoló, hódolatra készítő tekintélyt egyéniségének? Ebhez sok kétely fér. Tényleg — kivált a háziállatok — nem igen ismerik el a „föld urának“ felsőbbségét a gyermekben (bár ritkán lázadnak föl ellene). A legtöbbje bizonyos lenézés és félreismerhetetlen föl sem vevéssel viseltetik iránta. . .

Miért nem fel a ló lótól, marha a marhától stb., ha már szeme három négyszer akkorának látja, mint a mekkora? Kerülhet fölszinre a kérdés. Hát a faji összetartozandóság s megszokás érzete mit vétett? Aztán a szag, a hang ... Ha az állat ismer-

Tapasztalni fogjuk ugyanis, hogy némelyik ló pár tenyéryi vizfoltnál is már bizonyos félelemmel párosult oly ugrást tesz, mely éppen nem áll arányban azzal a pár arasznyi folttal, vagy tárggyal, melynek neki vitetik; ellenben más lovaknál meg a megfordított aránytalanság a felünő. A mindent kisebb nek, teriméjébe csekélyebbnek látó ló — legyen az bár máskülönbén prima ugró is, — magát mindig el fogja számítani, akadályversenyeken rövidet ugrik és szerencsétlenségeknek lesz okozója. Az ilyen, valami gödröt, árkot kerékvágás félének, kis mélyedésnek néz s neki megy mintha vak volna s azután riadózik.

kedik, avagy önmegnyugtatasra, tájékozódásra van szüksége: kölcsönösen a szimat (a szag) játsza náluk a legfőbb utasító szerepet. Ez sok tekintetben beszéd és kijelentés számban megy az emlős állatoknál s én azt hiszem, hogy az ember szimatja is egyrészt hozzájárul (az állati szemnek idegenszerű: egyenesen fönnálló, nagyításban talán roppantul impozáns alak mellett) az állat tartózkodó magaviseletének szilárdítása, illetve emberfélelmeinek megnöveléséhez..

A szemnagyítást illetőleg továbbá, mindenki tapasztalhatta, hogy az egyenesen felnyújtózó magános magas tárgyak, mint fák, utféli kereszték, szokatlanabb alakú nagyobb bokrok stb., — félhomályban, vagy holdvilágos éjszakán, midőn nagyításban mindezek valóban elrémitően óriási arányokat ölthetnek: ritkán tévesztik el riasztó, sőt megfélemlítő hatásukat a jószágfélére, legkivált a lovakra, ha csak megszokás következtében idegenszerűségüket el nem vesztették már az állatra nézve.

Ezek után még csak az éjjeli állatokról van néhány szavam — a ragadozókat illetőleg — és különösen a baglyokat tartva szem előtt.

Én sehogyse tudom elképzelni, hogy találná meg a bagoly este és félhomályban jelentéktelen kicsiségű prédáit (egerek, apró madarak stb.), de a nagyobbakat is minden estenden és félhomályban kitűnőnek állított látása dacára is, ha azok nagyobb, sőt jelentékenyen nagyobb arányokban (azaz: nagyított alakban) nem tűnnének fel látásában? De emellett nagyon valószínűnek látszik

az is, hogy sok állatnál, — kivált a magas röptű madaraknál, de egyáltalában talán minden madárnál: a szem (bizonyos mérvben való nagyító sajátsága mellett) még a távcső tulajdonságával is bír a szó legszorosabb értelmében. Különb, hogy sejthetnék meg a keselyük szemük e képesség? nélkül a mértföldekre terjedő magasból, illetve távolokból (bár igaz, hogy szaglásuk is segíti őket a prédaszerzésnél) a távolsághoz képest parányi terjedelmű (talán el is mosódott alakú) ló- vagy birka-dögöket — s a fönt libegő vércsék a földön mászkáló bogarakat, szöcskéket, a csérek, cerkók, sirályok a víz színe alatt

úszkáló sejtelmes kicsiségű baltesteket, ha (bár a fényes nappal dacára is) éleslátásukhoz a szem távcsőképesége is nem járulna s szemük egyszersmint a lupé szolgálatot is nem tenné nekik?

Én nem tudom felfogni!

Ha már most az állati szemek részletezett mindeme, részint tényekre, részint sejtések s valószínűleges feltevésekre alapított sajátos különösségeit való ténynek véve — összevetjük, s tekintetbe vesszük emellett még azt is, hogy az állatnak egyéb (összes) érzékei is a fejlettség hasonlíthatlanul magasabb fokán állanak az emberénél (az éjszakai meg nem magyarázható sajátosságos és különös viselkedésektől eltekintve): az állat nappali rémlátásának némileges megközelítő magyarázatát is megtaláljuk ebben. A közel- és messzelátás, kisebb és nagyobb arányú alakokban való váltakozás káprázata, hihetetlenül éles hallás stb. a gyenge — hogy úgy mondjam: állaterkölsi erővel párosulva (kivált a házi állatoknál) idézhetik fel az állatnál a rémület érzetét.

Mikor a szegedi, kecskeméti, debreceni puszták, avagy az amerikai prairiek ezernyi gulyája a beláthatatlan síkságokon, ahol egy fa, egy bokor, de egyáltalában semmi sincsen, amin megakadhatna a tekintet — szétszalad riadozva a szélrózsa minden irányába: akkor (habár a legélesebb emberi szem semmit se képes is felfedezni) a messzelátó állati szem mégis minden bizonnyal lát valamit, lát, talán mesés távolban valami a szemében csodásán megnőtt emberi alakot, szörnynek látszó lovast, avagy kutgémet a szárnyát lebegető puszták sasával, vagy más egyebet talán, ami aztán a szemkáprázat, helyesebben: látomási csalódás folytán megdöbbenő hatásával futásra készíti. De hallhat is nagy messziről valamit, valami szokatlant, ami ijesztő hatással van rá. Ám elég egyetlen állatnak a riadalma arra, hogy a többi is befolyásolva legyen általa, mert „az ijedség ragadós“ az állatoknál is . . . És sajátosságos s felette különös jelenség az emellett, hogy némely állatot — tudja Isten micsoda vágy, vagy egyéb belső indulat ösztökélése folytán — a fel nem ismert veszély, vagy fenyegető körülmények inkább vonzzák, mintsem távolodásra készítenék, a bosszuállás, vagy védelem célzatának legcsekélyebb jele nélkül. Ezt különösen a disznóknál, lovaknál és marháknál tapasztalhatni eklatáns példákban. Idevágólag Földes János kit- erdész néhány igen érdekes adatot közöl a „Vadászlap“ 1891-iki évfolyamában, melyek reprodukálását az alábbiakban érdemesnek tartottam:

„A pusztai életnek egy olyan oldalát pendítem meg, mely

napról napra jobban tünedez s nemsokára egyedül a költészet során fog még élni emlékezetképen.

Most is kérhetjük: vájjon hány van közöttünk, ki igazi vadgulyát, vagy ménest látott, melynek „télen-nyáron pusztán az ő lakása“, melyről oly szépen énekelnek költőink, mint:

Kondorosi csárda mellett,
Gulya ménes ott delelhet.

vagy

Vágtat a ló a pusztába,
Mint a szélvész viszi lába!

De a szavak értelmét, igézetét csak az tudja igazán, ki maga is ismeri a pusztai életet, annak gulyáját, ménesét.

Ostoros gyerek voltam még, mikor utoljára saját élő szemimmal láttam a ménesnek azt a vad száguldását, mely a költői képzeletet messze túlszárnyalja.

Herceg Eszterházy majsai pusztáján, annak egy széles útján kocogtunk kocsinkon, éppen olyan időben, mikor:

Esteledik bealkonyul a pusztá,
Haza felé szól a gulya kolompja...

midőn hátunk mögött oly robogás riaszt fel merengéseinkből, melytől megrendül a föld s amint közeledik, úgy tűnik elő, mintha féket vesztett orkán és földindulás egyszerre reszketetné meg a földet s levegőt egyaránt. Utánna ostorpattogás hangzik fülünkbe. Hátra tekintünk s íme a csikós egy megriadt ménes élén rohanva, repül felénk, torkaszakadtából kiáltva: „Félre az útból! Félre az útból!“ Egy görcsös rántás a gyepelőszáron félrelódit nagy hirtelen az útszéltre s abban a pillanatban már ott terem zugva-dobogva a szilaj ménes, feltartóztatlan erővel, orkánsebességgel, szétzilált, lebegő sörénnyel s magasan lobogó farkkal, száguldó ciklonként toporzékolva dübörög el mellettünk. A másik pillanatban már tovavágtat messze a szürkülő homályban . . .

Mi az ijedségtől félkábultan még soká bámulunk utánok azon megdöbbenő tudatban, hogy izzé-porrá, pozdorjává törhetnek, ha idejében az útból el nem állunk.

Iszonyattal tölt el az a gondolat is, ha az a bátor csikós ott a ménes élén eltalálna bukni, letántorodnék a lóról, hogy gázolnának testén keresztül, mint olajütőben szétmálasztva őt.

Ilyet látva, ne csodálkozzunk, ha egy francia utazó, még

e század második felében is azon regével traktálta honfitársait, hogy Magyarország nagy pusztaságain ép úgy találhatók vadlovak egész csapatokban, Mint Mongóliában a vadszamarak.

Most már eltűntek a majsai pusztáról e vadságukban oly fenséges, regeszerű ménesek, eltűnt onnan a tamási-i világhírű vadaskert is, el a mocsarak, legelők, Mindenütt az eke ütötte fel uralmát.

Ily természetű a gulya is,*) mely a gulyáson kívül ember formát alig kap szemei elé, istállóról pedig 3—4 éves koráig fogalma sincs.

De embernek szintén alig lehet fogalma, mily roppant körülményes, fáradtságos egy ily gulyából kikerült vadbaromnak kézhez való szoktatása.

Nem elég a gulyából kicsapni, nagy ügyel-bajjal hazahozni s az istállóba betuszkolni a tápáskodó állatot, de a jászolhoz is csak hosszas teketóriával történik a szoktatás. Nem lehet a rakoncátlan jószágot csak egyszerűen odakötni a jászolhoz, mert ilyet még életében nem látott, ez ránézve oly valami iszonytató rémséges alkotmány, hogy roppant ijedt pofával, vagy előre terjesztett lábakkal a pattanásig feszítené kötelét, vagy addig rángatóznék, ugrándoznék, hogy megfojtaná magát kétségbeesésében és a jászolt, mely valóságos guillotinként hat idegeire, mindenestől kitépné.

Azért nem elég, hogy két kitanult öreg ökör közé kötik, hanem hasa alatt átvett köteleken felhúzzák az istálló gerendázatára annyira, hogy csak a csülkeivel éri a földet. így marad Ő sokszor 3-4 napig étien, szomjan, ijedten maga elé báméskodva, míg végre okulva a példabeszéden, hogy „tanulj tinó, ökör lesz belőled“ s látva hogy kitanult szomszédait nem eszi meg a széna ott a jászolban, hanem megfordítva; végre nagy félve ő is hozzá nyúl az előtte kínálkozó élelemhez.

A járomba-szoktatás ismét két öreg Ökör közé fogva, hasonló ceremóniával történik. Az ilyen fáradtsággal betanított ökörnek aztán nincsen párja széles e föld kerekségén.

De még járomba fogva is sokszor, ha eszükbe jutva a tágas térés marhajárás, hol szabadjára bogáرزottak hajdanában, összevissza messze vidéken, még befogva is oly szaladást visznek végbe a négy ökrös szekérrel a nagy poros úton végig, hogy a

*) Az u. n. „r i d e g - g u l y a ‘.

legjobb lónak is becsületére válnék. Magam is sokszor bámulva szemléltem, midőn a pálfai gróf Apponyi uradalmi ökrös szekerek három órai hosszú út után még mindig ügetve robogtak be Hidegkutra, születésem csöndes helyére.

Ez ama gulya, amelyből történetem egyik szereplő hőse kikerült és tulajdon édes apámmal történt meg az eset. Ő ugyanis egyszer vadászás közben bevetődött a pálfai gulya birodalmába, az ott végig húzódó nádas ér mellett vízi vadra vadászván.

A gulya elég távol, csendesen legelt s ügyet sem vetett reá, úgy látszik, legkisebb tudomása sem volt arról hogy kabátos ember tévedt szürdölmányos tágas otthonába.

Most eldőrdült az első lövés; füstfelhő támadt utána. Erre a gulya mint egy parancsszóra hirtelen felüti a fejét. Előreszegzett fülekkel, kitágult orrlyukakkal, kidülledt szemekkel — magasra emeli fejét, címeres szarvaik, mint egy vella-rengeteg fenyegetőzve, ökleiden nyúlnak fel az ég felé. Tétován bámészkodnak egy darabig, míg a füstfelhő eloszladoz; után hosszú csend lesz s avval a felizgatott kedélyállapot is újra nyugalomra tér. Legelésre fogták megint a dolgot, csak némelykor fülel, szimatol *egy-egy* felvetődő fej a gyanús tájék felé. Ekkor újból egy hatalmas durranás! Most villámgyorsan egyszerre csatakészen (?) áll az egész tábor. Egy böngés ... felemelt farkkal utcu! neki! Földet rengető robajjal szaladnak, száguldanak a hely felé, hol a füstfelleg s most már atyám alakja is határozottan feltűnik a láthatáron. A gulyás se rest, felpattan a lóra s utána veti magát lóhalálában a gulyának, hogy feltartóztassa a világból menten kifutni készülő sereget. De amint nincs hatalom, mely a gátat vesztett áradatot feltartsa sebes folyásában: úgy itt is hiába hangzott, kárba veszett a karikás csattogása, a csillapító „Hahó!”¹⁴ kiáltás.

Atyám erre hátratekint a nagy riadalomra s uram Isten ne hagyj el! Ott látja a gulyát, mint a tenger mindent elnyelő hullámain, egyenesen felé törtetve közeledni. Erre ő is „ill a berek, nádak erek“ nagy szökkenésekkel, halálra ijedten, rémülten igyekszik, menekszik a halál torkából, a szélvészfényként nyargaló, őt eltiprással fenyegető gulya elől ina szakadtából. Rohant, szaladt, hogy szíve majd kiszakadt, de mind hiába. Mint ahogy az álmában menekülő látja, hogy nem bir tovább állni, tagjaira ónsúly nehezedik s az üldöző mindig közelebb éri s már tarkón ragadja: úgy itt is mindig közelebb, közelebb hallja, érzi a marhák tömegét dübörgését, rémülve hallja a

nyargaló gulyás kétségbeesett kiáltását: „Megálljon! Álljon meg az ur!”

Végre egy utolsó erőfeszítés után elállóit végkép a lélegzete, elhagyta ereje s tehetetlenül összeroskadt, földre bukott azon iszonyú, megőrijtő gondolattal, hogy most végső órája ütött. Hallja már az üldözők közelségét, már érezni véli, a mint végig tipródnak rajta, péppé gázolva őt. Eszmélete elhomályosul . . .

Most megszólal, tompán fülébe harsan, mint a túlvilágról egy mennyei szózat, mely a prózai világba ismét visszarántja: „Ne féljen az ur! Nem lesz semmi baja! Mért nem állt meg mindjárt. Majd elszalasztottá a gulyámat!”

Feltekint. S ime ott áll előtte, körülötte 10 — 15 lépésnyire tömött phalanxban a gulya s bámul szemmeresztve, ráirányozva mindegyik kíváncsian vad tekintetét, de közelebb jönni irtózik az egész tömeg. Majd mikor jól kibámulta magát a gulya, elborzadva e még soh'sem látott élőlényén, először az egyik, majd a másik legelészni kezdett csak olykor sandított feléje; azután a többiek is til-tul oszladoztak, kiki fübe harapott. Végre lassan-lassan úgy el legelésztek valamennyien megint, mintha mi sem történt volna.

Atyám erre szintén felocsúdni kezdett, felkászolódott s lassan lábujhegyen elsomfordált, hátra-hátra nézve, nem ajánlkoznak-e másodszer kelletlen kísézők, nem tudva hamarjában: búsuljon-e, nevéssen-e ezen a különös kalandon.

IV.

„A gonoszok útvesztője“ és a „csodafű.“

Mielőtt tovább folytatnék szemlélődésünket am a misztikumokból összerótt ködös világban, mely a vadászhit kultuszának legkülönlegesebb, ép azért egyszersmint a legérdekesebb részét is képezi, — meg kell emlékeznem ama régen te meglehetősen elterjedt vadászhiedelemről, mely az u. n.

a „gonoszok útvesztőjére“ vonatkozott, mely szerint ugyanis, léteznék egy bizonyos nagyon ritka és csakis a kiválasztottak

ördög fűvére, illetve ezzel kapcsolatban (értsd: ördögökkel cimborálók) által látható f ü, melyre ha este vagy éjjel véletlenségből rálép a vadász — ezen tény által a gonoszok bűvkörébe jutva: napföljöveteléig haza találni képtelen, illetőleg bár hányszor elindul is ugyanazon helyről: oda akarata ellenére még a legtokéletesebb öntudatosság mellett is, mindannyiszor visszatereli a láthatatlan koboldok varázshatalma és csakis úgy menekülhet a „rontás“ e hatálya alól, ha valaki kivezeti a csintalan szellemek által megvont bűvkör határai közül.

Hát ami ezt a hallatlan tulajdonságú (?) csodafüvet illeti, arról természetesen nincs mit beszélnem; hanem hogy tényleg

megtörténik néha némely megkerült puskaforgatóval (még a legtokéletesebb topográfiai tájékozottság mellett is) az a bolond história, hogy árkon-bokron keresztül-kasul mászkálva és számtalanszor neki indulva mindig ugyanazon egy bizonyos pontra vezeti vissza útja, azaz, hogy akarata ellenére is mindannyiszor visszaér ugyanazon helyre, hon t elindult volt, — azt saját tapasztalatomból kifolyólag két eset alapján is igazolhatom.

Valami 36—38 évvel ezelőtt Vasmegyében: Kőrmenden vendégeskedvén, egy ottani állatorvossal néhány vadászkirándulást tettem volt. Egy Ízben esteli kacsales volt programmon és akként állapítottuk meg ezen exkurzióknk tervezetét, hogy a húzás befejeztével a vadászat színhelyétől nem igen távol eső u. n. „hegyaljai“ csárdában fogunk találkat adni egymásnak.

A kacsalest meg is ejtettük s a szokott módon folyt le az. Midőn a teljes homályban már lehetetlenné vált a lövés, megállapodásunkhoz képest sípszóval jeleztük állásaink odahagyását.

Az én leshelyem egy gyalogút közelében volt, mely egyenesen a hegyaljai csárdának vette irányát, miért is a meglehető sötétség dacára sem volt nehéz rátalálnom s kis vadászlámpám segélyével követnem végpontjáig. Társamnak azonban másfelé vezetett útja és kis kerülőt kellett tennie.

Én minden baj nélkül valami félórai bandukolás után el is jutottam a cégéres találkozási helyre, át is öltözködtem, sőt egy csésze teát is lenyeltem már, de a vadászczimbora még akkor se került elő. Pedig ugyancsak múlt az idő és már valami öt-negyedórát töltöttem el unalmas, utóbb aggodalmas várakozások között.

Kezdtem rosszat gyanítani s aggodalmamat közöltem korcsmárosommal is. Az azonnal elölármázta embereit. Husángok kerültek elő, istállólámpások gyújtódtak; én meg fegyverhez kapva élére álltam a felfedezési exkurzió kalandjára oly sebesen kész vitéz csapatnak.

Hoppogatva s helylyel-közzel egyet-egyet sippantva, haladtunk előre az országúton, a melyen a cimborának érkeznie kellett. Időközben a hold is felbújt, a nyárfák hegyibe s szinte nappali világosságot árasztott szanaszét, jó messzire láthatóvá téve minden tárgyat előttünk.

Már nem messzire volt az a hely, a hol egy útféli keresztfa mellett egy csapás tért le a mi kacsázó rétünkbe az országútról. Már ki is vehettük a kereszt homályos körvonalait, a mint ott

feketedett a katonás sorban állangó fák között; emberi lény azonban nem mutatkozott, a mi egy kissé meglepő volt s aggodalmainkat csak növelte.

Megálltunk tanakodni s kifűjni magunkat egy kissé. Ekkor hirtelen a szemünkbe tűnik valami: egy emberformájú mozgó feketeség, mely sürgősen toltta magát előre a rét felől — egyenesen az országútnak véve haladását, majd ismét eltért s fél ~ körben visszafelé kezdte venni útját. Szóval úgy tűnt fel, mintha nagy körben járkált volna.

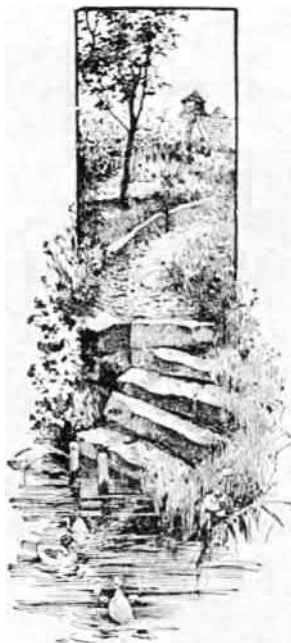
Mivel kutyát nem láttunk vele, nem igen bízunk hozzá, hogy az elveszett cimborá lenne az „éj lovagja“, hanem azért torakszakadtából ordítózni kezdett a lelkes csapat. Én meg a jellövést adtam meg — s nagy öröömre hasonló feleletet kaptam vissza . . .

Tehát mégis ő!

Egészen csurom vízre volt izzadva s káromkodva mesélte, hogy közel két óra hossza óta iparkodik már a jól ismert irányba jutni, de bár hányszor indul is el, egyszer csak megint a kereszt-nél találja magát . . .

Mikor mondtuk neki, hogy folyvást körben járkált, nem akarta elhinni s további erősködésünkre majd hogy belénk nem veszett.

Persze, később a jó hegyaljai kibékítette . . .

Egy másik hasonló esetem — melynek közvetlen részese azonban én magam valék — a következő:

A 70-es években a föld gyomrából előbuvó „föld árja“, az alsó Tisza mentén valóságos kalamitássá nőtte ki magát, Ott, hol már évtizedek óta a kapa-kasza, meg a kultúra első úttörője: a földturó e k e vette át uralmát, elpusztítván a csenevész nádak az utolsó maradékát is a vizhagyott helyeken, egyszer csak zavaros víz kezdte föladni magát az érdes göröngyök között, ami a csapadékok hozzájárulása folytán túlon-túl fölszaporodva, lassanként valóságos tengerré nőtte ki magát a régi rétaljak és előbb is vizjárta helyeknek némelyütt mértföldre terjedő térségein. Szóval az alföldi Tiszavidék legnagyobb része úszott ismét a szentölt

lének való áldás gyönyörűségében, felöltve a már-már feledésbe ment régi madarasvilág őseredeti képét vadásznak, halásznak gyönyörűségére, mérnökök bújára.

Többekézt, a régi „szép kis fehér házasa“ Szeged környékét, sőt a szó szoros értelmében egész körületét ellepte a „vadvíz“ tenger. A város végén minden felől nádak erdei bölintottak, tavak fénylettek, felcifrálkodva mindenféle csodálatos vízi növények áthatolhatlan sűrűségével, különös virágok tarkaságával, egy, bár kissé ósies, de a szemnek kedves festmény benyomásával tárulva a fürkésződő tekintet elé, valóságban pedig a titokzatosság érdekével ható, madárzajtól éjjel-nappal hangos és embernek szinte megközelíthetetlen vízi státus „senki országát“ egyesítve magában, melynek rejtjei, labirintjei közt csak a vadászt, meg a halászt tudta eligazítani az ősi ösztönnek az a náluk még megmaradt paránya, mely tán a rég letűnt idők ősemberétől maradt rájuk örökül.

Vadászszenvedélyemtől nem nyughatva, magam is gyakran beletemetkeztem e zöld világba, hol a halfalánk gémeke, libegő sirályhad, meg a nagyokat füttyentő szélkiáltó madárság újra hazás lett ismét, mint ahogy egykor, a „rég jóvilág“ árkádiai vadbőségének aranykorába volt, midőn szinte magától bujt bele a vadkacsa a puskás tarisznyájába zsákmányul.

Ám, felkerültek a hajdani szép napok összes gyönyörűségeikkel. Mindenfelé vadjóság zsvivaja reppent szerte az élettől lüktető lápok kotuillatos levegőjében, mely úgy ránehezül az ember keblére s oly hevesen dobogtatja meg a vadász szívét..

Előjöttek rendre, a réglátott furcsa szólásu, hóri horgas madár különösségek. Egyiknek kajla volt az orra, a másinak meg másforma; éppen mint a lapát vagy a kanál, „melylyel a keszeget, meg a halikrát kanalászták kifelé a sok zöldségtől megfestett vizekből. Hát vadlud mennyi volt! Felkerült a divatjuk ezeknek is, mint soha. Minden untalan csak azt látta az ember, hogy:

„Magasan száll a vadliba a rétön.
Helyet keres ezön a nagy vidékön.“

mert már nem volt rá oka, hogy:

„Azt kiátytya gunár után a liba:
Nincs itt jó hely, gyerünk innét máshuval!“

Általában úgy megszállta a szárnyas jószág a Tiszavölgyét mindenfelé, hogy néhai nagyzajtai Zajtai István feleskei nótárius uram bizonynyal ismét összezsáptatolna a két kezét „a fölös számú libarajok,” meg a „szúnyogoknak számával vetekedő szép szólású snyeff-] állatok láttára.“
 j Vadásza is őket ur, koj csis, paraszt, borbély — aki csak a piiskatörgatók népéhez tartozott (?) szakadatlanul. A koldusnak' is jutott

belőle
 gyakran egy-egy pár szép „gácsér,” szárcsa vagy egy füzér „snyeff” járt ki nekik a vadászgazdától; mert

bőven. Krajcárba helyett rászagosodott az emberre átok vad, ha' szét nem osztogatta azoknak, a kiknek kellett (és nem kellett.) A halfélével meg a vadtojással is ilyenformán volt az ember. Éppen mint a hajdani „sárrites” világban, midőn dúskálni lehetett vadban, halban, vadtozásban a Duna-Tisza táján mindenfelé s nemcsak hogy a vadászenvedély nyert kielégítést, de dús falatok is jutottak azok szájába, kiknek a birtokviszonyok rendezése a „közhelyek” megszüntetésével kilité kezükből a kenyeret. Volt is hegyen-völgyön lakodalma az ősfoglalkozásból élő szegénységnek, jutván a madárpecsenyéhez „karcos” is a kupájukba, mert adott Isten ebből is olyan dúsan, hogy szinte ingyen is osztogatták — több lévén a bor a hordónál. A ború eloszlott egy pillanatra égen-földőa s itt-ott jutott egy kis hely a régi híres barátság és kedély ideálmusa számára is a szívbe, ajkra. Jókedvvel danolásza a ma már agrárszociálistává vedlett tiszamenti rétlakó:

„Süt lúd az utcán úszkáljon,
 Szájában uborkát horgyon,
 Mindig azt kijácscsa: gá, gá,
 A barátság tartson soká l”

. . . Hát a „barátság“ a vadász, meg a megváltozott, fel-frissült képű természet között — a maga vad és haldus kedvességei folytán — el is tartott egy néhány esztendőknél során át. Akkor aztán egyet gondolt a zöldről feketére változott vizeknek a szelleme s vissza dirigálta egy cseppig a föld gyomrába, a bujósdi játszó elemet a káka tövéről. A kajlaorruak, meg a lapátosak aztán elmentek oda, ahonnet jöttek, talán oda, a hol a „taréjos kényók“, meg a krokodélusok teremnek. A békák bőrét felfújta a nap dudának; halak is elfogytak, vizek is elszáradtak egy cseppig az ismét kemény göröngyösre vált talajon. A hol nimphéa nyílt, nefelejcs virított: csigahéj tarkállott a helyükön. Szóval beállt ismét a régi mérnökcsinálta aszályos állapot! A jó „karcos“ töve is megcsappantotta az áldást, az ize meg elsavanyította a kedélyt. E mellett fújja ma már kesergőjét, az „isméden való újabb állapot“ áldásaiban immár újra nyakig úszó „ösfoglalkozó“ — egy tenyéryi föld híján. Rég elfelejtette a „sokártartó barátság“ ötletét, inkább fejbeverési hajlamoknak engedve helyet csenevész kedélyének romjain, midőn föl-föl sóhajt egyik is, másik is nagy keserűségében:

„Jaj de bánom, hogy én halásszá löttem,
A gémmel ily nagy szerződést töttem,
Rihattam a cselédeimet, házamat,
A gémmel össze magamat.“

Persze, ma már nem igen lehetne a „gémekké összeadni magát“ az embernek — „halak irányában“ talán, mert a hórihorgas madárság azóta csak mutatóba jár el a Tiszapartjára, amióta a „varsákének divatját vette a vízdirigáló indzsellérek háromszögélős tudománya. Válgjon ismétlődik e még valaha a tarka színes világ megújulása?!

A fönt vázolt vadvizes időkben — mint említém,— magam is kivettem a részemet a szinte divatosná vált pocsolya-kerülgetés gyönyöreiből és különösen a szép füttyölésű „szélkiáltók“ ingerelték vadászszenvedélyemet.

Egyszer is, a többek közt néhány vadászcollé-gával szélkiáltólesre rendültünk ki. Késő Őszre járt már az idő: november 2-ikát jelezte a komáromi orkálum, mely nap, tudvalevőleg, a halottaké s a puskaforgatók által az „ominozusok“ közé van

sorolva.

Csak úgy gyalogjába volt a mérés, mert a város végén mindjárt hozzá lehetett fogni a pufogatáshoz, a mennyiben szinte már az utolsó ház tövénél kezdetét vette a víz, nád, meg a vízi giz-gaz szövevénye, honnét csendes éjszakákon egészen jól behallatszott a városba a békák szakadatlan hangversenye, szárcsák, vöcskök nyerítő, veszékelő, jajgató zajongása, hogy szinte azt hihette volna az ember néha, hogy a környéken talán tucat számra nyúzzák az embereket — ha nem tudta volna, mizaj az.

A vizek menténi rövid cserkészlet után széteszlottunk leshely után nézni. Válogatni különben nem igen kellett, mert jó volt mindenhol, ha egyszer megkezdődött a húzás. Mindamellet én szokott leshelyemre, egy kissé távolabb eső földnyelvre vettem utamat, melynek végén egy kényelmes lesgödör állt készen számomra s egészen száraz lábbal lehetett eljutni odáig. E gödör közelében egy erősen járt kocsit vonult el, visavisában pedig a vasúti töltés határolta a láp területét, mintegy 2—300 lépésnyi távolban húzódva el a vizen.

Vizslámmal együtt elhelyezkedve, pipára gyújtottam s aztán vadászmodra villogni kezdtem minden irányba. így folyt az idő jó darabig, míg az alkonyattal elkövetkezett a várva-várt „húzás“ mozgalmá. Mintha lélegzetet vett volna a láp, egyszerre hős légáram suhintott végig a táj felett, mire megmozdult a láp minden meglevő élője s kezdetét vette a mozzanatoknak az az érdekes változatossága, zűrzavara, mi a nagy őszi madárhurcolkodások alkalmával esténként a lápoknak oly jellemző eleven-séget kölcsönöz.

Lövést-lövésre tettem; társaim is szorgalmasan sütögették fegyvereiket. Végre lassanként ritkábbak lettek a lövések s elkövetkezett a les végét jelentő halálcsend, a legcsekélyebb moz-

zanat nélkül való élettelenység ismét. Sötét lett, beállt az éjjeli szilenciom tüesöknótás egyhangúsága.

Sípomba fújtam s hoppogatni kezdtem, a hogy a lesvadászat befejeztével a puskások szoktak jelt adni egymásnak.

Semmi felelet.

Megismételtem a dolgot egyszer — tízszer, de hiába, választ csak nem kaptam. Pedig a holdvilág körül járó gojzerek is meghallhatták volna, akkora „hap-hap“-okat eregettem neki! — Eh, gondoltam: „eb ura fakó,“ majd hazatalálok én magam is. Azzal tarisznyát, puskát nyakba kerítve, nekivágtam a sötétségnek. Egy jó félóra múlva már egészen a közelemben hallottam a vasúti őrház harangjának csengő „kilin-kalanját,“ a mint valami vasúti vonat indulását jelezte.

Célnál vagyok — gondoltam s ezzel megállapodva, nagyot törültem izzadó homlokomon, mert az ingoványos talajon való járkálás kimelegített egy kissé. Azután körülnéztem ... de mily különös, vasúti-töltésnek nyoma sincs! Pedig meg mertem volna rá esküdni, hogy az imént még rajta álltam, sőt mintha távirda-

karót is láttam volna! Most meg nád és gyékény áll előttem, azontúl meg egy nagy fényesség következik : a síkvíz — — De a körülete is nagyon ismerősnek tűnik fel. . . lassanként rájövök, hogy a jó fél órával ezelőtt elhagyott leshelyemnél vagyok ismét. Nagyobb bizonyosság okáért ott találok a lesgödör mellett azt a használhatatlanságig szétlőtt esörgökacsát is, melyet elindulásom előtt dobtam oda . . .

No, szépen vagyunk!

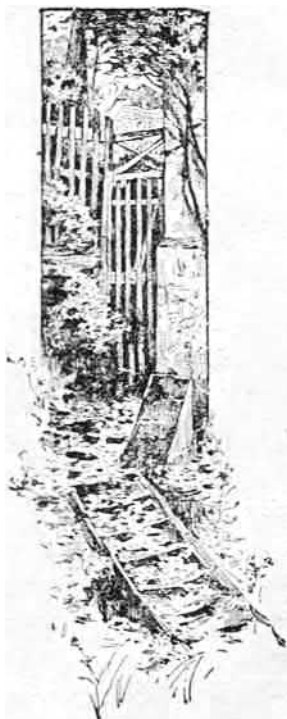
De, hogy az ördögbe történhetik az meg, hogy én ide akaratom ellen vissza-kerülök?!

Szinte megállt az eszem . . .

Eközben ismét felhangzik a „kilin-kalan, kilin-kalan“ ... De mintha most valahonnan távolabbról, mintegy a széltől kapkodva röppennének hozzám a zengő hanghullámok. . .

Ki nem tudtam igazodni vele.

Hanem ez nem sokáig fúrta a fejem ; inkább azon járt az eszem, miként

juthatnék el most már teljes biztonsággal, a vágyaim mekkáját képező s szinte tűvétett vasúttöltéshez. Kezdem tehát alaposan orientálni s vaksi bagoly módjára belenézni magamat a vastag sötétségbe, erősen megállapítván, a mit különben is jól tudtam, hogy erre és erre kell mennem, ott és ott fordulnom, amott ismét egyenes irányba hatolnom, azután oldalt kanyarodnom — föl a rámpára A mi így papiroson mind pompásan végre is hajtható; ámde tessék csak odakint, szuroksötétben megcselekedni a dolgot, ha egyszer megbódul az emberfia, mint a kerge birka!

Hát ma sem tudom mi történhetett akkor velem, de elég az hozzá, hogy isméden elindulásom után valami $\frac{3}{4}$ óra múlva, ismét csak ott találtam magamat a hol kezdtem a menést, t. i. a lessgödörnél — és ez hasonló körülmények közt még vagy ötször-hatszor ismétlődött velem.

A VÍZ már csak úgy szakadt rólam; emellett agyonra voltam fáradva a sok járkálástól. — Dühömben szembeszálltam volna már magával az ördöggel is; de

csak szegény vizslámon tölthetem boszumat, nyöszörgéséért egy jól aplikált oldalba rúgással fenytve meg őt — nem lévén juhászbotom ugyanis, hogy szabályszerű, a nagyobb poezisnek okából fejbe üthetem volna vele.

Eközben az idő minden jel szerint kezdett későre járni. A „kaszás csillag” nagyon alája került már a szerte legelésző csillagnyájnak, mintha elakarta volna vágni a lábukat; aztán a „fiastyúk” is nagyon szétszalajtottá már a csirkéit... szóval éjfél felé lehetett, ha nem 1 óra tájt járt az idő.

Alig leküzdhető nyugtalansággal töltönek el asztronómiai vizsgálódásaim eredményei és szóval ki nem fejezhető vágyakozást kezdtem érezni, az én kis vadászotthonom után és — oh! az a sokszor kigunyolt párologó lity-loty, melynek aszalt trafikdohányhoz hasonló alanyát dupla pupu állatesodákkal szállítatja valahonnan az Óperenciásokon túlról a „Ditrich és Gotschlig”-cég — vignetéja! . . . Mily jól esett volna most belőle csak egy félliternyi csészécskével is bár, illatos konyakkal . . .

. . . Ennek csak a gondolata is már új erőt varázsolt lankadó tagjaimba; hátha még tényé vált volna csodálatosképen, nyakig úszván úgysis a csodába...

Hanem itt volt az ideje, hogy egy újabb, talán sikeresebb exeurzióra szánjam el magamat az, úgy látszik,

hozzám esküdtött átkozott gödörtől.

Újra nekivágtam tehát a sötétségnek, hegyezett fülekkkel, mint valami zsákmányra leső hiúz, figyelve mindenfelé, nem-e hallhatnám meg ismét a „kilin-kalan“ muzsikáját. De meg volt már az akkor dögölve; egyetlen mukkanása sem érte a fületem többé.

Hanem azért erősen hittem, reméltem, semmiféle alvilági hatalmasság nem lesz képes

eltéríteni a helyes útiránytól és el is jutottam szépen — a lesgödörhöz megint!...

Még olyan kicirkalmazott, minden létező és ezután létezendő menybéli szenteket bakapoéizisbe foglaló breviáriumot nem sóhajtott ki magából elkeseredett kedélyviharzat, mint aminő elhagyta az én ajkaimat ez újabb hallatlan kudarcnak miatta!

Úgy elfogott a düh, hogy szinte könnyeim hullottak bele s eszembe jutván az a gyalázatos c s o d a f ü, azon kezdtem gondolkozni, nem lenne-e célszerű bicskával megkaparni, avagy a gyepehez jól oda dörgölni a talpamat? Mert hinni kezdtem én már akkor a csódafütői kezdve minden megfoghatatlan és egyáltalában meg nem fogható csodába, a mi csak a vadásznak rontására lehet!

Teljesen kivoltam véve a sodromból. Ideges, indulatos lettem, mint egy három kapitulációt kiszolgált drámai hősnő. Léptenyomon összerezentettek az álmukból fölvert pacsirták és sárszalonkák rebbenései, mintha üldözési mániában szenvedtem volna. Emellett — a mit még soha nem tapasztaltam — különös érzéki csalódások, hallucinációk úzték velem káprázatos játékukat. Ugyanis úgy tetszett néha, mintha a távolban pásztortüzek, alakok merülnének fel s mintha kocsik, lovak alakja bontakoznék

ki a sötétség fátyla közül. Majdmeg úgy rémlett, mintha jel-fütyöléseket hallanék, aztán mintha a nevemet kiabálná valaki... úgy hogy párszor sípolni és hoppogatni kezdtem. De csak a szélkiáltó felelgetett vissza a maga nyafogó fuvoláján, meg a nagy zöldfejű rápogott, perlekedve a maga buta nyelvén a háborgatásért.

Azt sem tudtam már mihez kezdjek e hallatlan, eligazodhatlan állapot közepette! Egy újabb — a tapasztaláshoz képest körülbelül úgyis haszontalan — kutyagoláshoz azonban, nem éreztem többé semmi kedvet sem magamban. Csak áltam tanács-talanul, kínosan várakozó helyzetben tehát, mint valami kiehézett vándorlegény a kietlen pusztában, dühösen méregetve az átláthatlan sötétséget, mely úgy elfedett minden látnivalót százszor is elátkozott feketeségével.

Már éppen azon kezdtem gondolkozni, nem találhatnék-e a közelben valami szalraabogját vagy kazalt, a hol meghúzhathnám magamat, midőn hirtelen afféle cupogás-csattogás, mint mikor a lovak a mély sarat gázolják és vágják patkós patáikkal, hatott el füleimhez és mintha emberi beszéd zaját is hallottam volna azon irányból.

Es valóban, ezúttal nem csalódtam.

Egy kocsi gebeszkedett a feneketlen latyakká fölzótt kocsi úton, mely a közelben húzódott el s a melyet én oly hiába követtem annyiszor. — A lovak előtt térdigérő sarat gázolva, egy ember haladt égő lámpával, valószínűleg az ut jelzése végett.

No, hála Istennek!

A jövő pillanatban már egy dörgedelmes „megálj!“ kiáltás lármázta fel a szuroksötét táj fülelő nagy hallgatagságát, a minek meg is lett az imponáló hatása (akkoriban ugyanis még volt betyár szépen,) mert kocsi és ember szinte sóbálványnya merülve rögzíté magát a habarcs közepén. Persze, az „egymagában tűnődő vándor legény“ rezignációját nagy hirtelen fölváltotta nálam a per solóban véghez vitt népesedési mozgalom mozzanata — egy ugrással a tengelyig sárba

süppedt kocsi mellett teremvén, nem mondhatnám, hogy valami „kedves“ meglepetésére a fönt kurcogó alaknak — amennyire ezt a „Jézusmárjának“ félig elfojtott segítségül hívásából következtethetem, — de csakhamar megnyugtattam emberemet békés szándékaim felől, hogy t. i. se életére, sem pedig tárcájára nincs vágyakozásom, csupán egy kis helyecskére reflektálnék a jó szellemek által ide vezényelt kocsián; egyszersmint elmondván neki különös esetemet — —

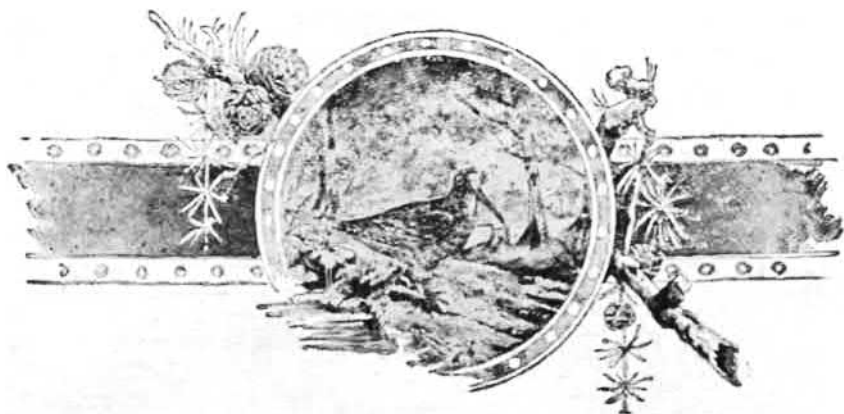
Így jutottam aztán haza hajnaltájban. Hanem megizzadt állapotomban a kocsin derekasan áth ülven, a „kellemesebb“ visszaemlékezés okából (!) három hónapig megfeküdtem a „kedélyes“ excursiót

Azóta sok VÍZ elfolyt a Tiszán és én is sokat tűnődtem ezen a dolgon, de máig se tudtam a nyitjára jönni ... Az könnyen megmagyarázható, hogy nagy melegben, vagy a sok járástól való erős kimerültség következtében néha bizonyos neme a kábulat és káprázatnak vesz erőt az emberen s percekre az egész vidék ismeretlennek, a környezet pedig teljesen idegenszerűnek tűnik fel előtte. Hanem hogy esteli, illetve éjszakai útvesztő bolyongásoknak — melyeket végre is öntudatának teljes birtokában cselekszik végig az ember és mégis a nélkül, hogy magán segíteni képes volna — hol kell keresni a magyarázatát, az bizony egy kissé talányszerű feladat. Nincs rajta mit csodálni tehát, hogy a régi babonás puskások valami „természetfelettiével vélték kapcsolatba hozhatni a dolgot s e révén kitalálták hozzá — minden esetre a legbizarrabb és legfantasztikusabb ötlet tanúságaként, a minő csak vadásztól telhetik — a maguk csodálatos varázsfűüket.

De notabene: „esodafű“ ... A vadászhit különleges botanikájában ugyanis „ismeretes“ még egy másik, nem kevésbé hatásos tulajdonságot magába rejtő speciese is a büverejü Ördögi takarmányoknak, mely szintén pokolian különleges sajátosságánál fogva, minden bizonnyal az első helyet van hivatva elfoglalni a kénköszagu flóra dísznövényei között s ez: a „láthatatlanság füve“ . . . Nem kisebb csodatulajdonságot rejtve magában ugyanis, mint a teljes láthatatlanná tevés minden más csodát abszolút lepegonyító csodáját. Hanem állítólag, ritka vadásznak adatott egy ilyenhez hozzájuthatni, mert természetesen, nagyon ritka vala az ilyen fű és e mellett nem mindenkinek a szeme látta meg, csakis a hetedik gyerek-é, meg a ki „burokban született,“ Más nem láthatta. De a kinek szeme volt

is hozzá, csak nagy fáradtság árán, szálsként szedett millió és millió fűszál közül kiböngészve, juthatott csak a birtokába — és ha hozzájutott... no akkor a nyulat fülénél fogva emelgethette ki vackából, a foglyokat rakásra szedhette, a túzokok és vadludak közül pedig azokat válogathatta ki, melyek emelgetéskor a legsúlyosabbaknak bizonyultak, sőt — horriendum dictu! — a vadászat ama ideálisabb nemét is megláthatlanul gyakorolható, melyben a szép menyecske s egyéb fiatalabb asszonyi állat képezé a szenvedő (?) alanyt . . .

De kár is, hogy olyan ritka ez a csodafű! . . .

A mondakör állatai és az ördög által megszállt fenevadak.

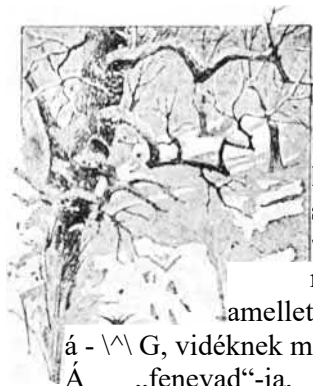
gén érdekes a régi vadászhit csodazoológiája is, melynek alakjai részben a vadásztörténelmi mondakörben, részben pedig őstörténelmünk mithológiájában szerepelnek s kivételesen nem a gonosz szellemek befolyása alatt állottak.

A legnevezetesebb ezek közt Szent-Hűbe r t szarvasa a keresztel. Különben nálunk

ez afféle átplántált lévén, csak éppen megemlítem, kommentáru l füzve 'hózzá, hogy az említett „szent“, a németség „saját külön“ vadász véd szentje. — Nekünk magyaroknak nincs ilyen; de vannak ősmóndáinkban foglalt csodálatos állati tünemények szintén, így a legrégibb ezek közt az óriási

fehér szarvas roppant agancsokkal; keresztet azonban nem hordott. — Továbbá a fehér őzek, szintén óriási agancsokkal — és végül a Turul-madár, mely nálunk egyébiránt nemzeti szimbólumként szerepelt s voltaképp nem volt más keselyű, avagy hollónál, de legbizonyosabban mégis holló

lehetett, emellett bizonyít azon körülmény is, hogy Ázsiában, Oroszországban a „Turul“ nevezet alatt ma is hollót értenek. És tényleg a „turulos zászlókon“ is fekete madár díszelgött. Ez pedig nem lehet véletlen. Persze, az u. n. „tudós“ urak egészen más „turul“-ról mesélnek, seregéllyel (1), karvallyal (!) hozakodva elő, mintha bizony feltehető és elhíhető volna, hogy egy dicső hadinép ilyen jelentéktelen és haszontalan, semmi jelentőséggel nem bitó madár-félét fog hadijelvényül zászlajára pingálni!

Ami az ördög által „megszállt“, avagy különösen védett s ennek következtében emberi hatalom által elpusztítható!) „fenevadokkal“, melyeken „nem fog a golyó“ — illeti, leginkább a farkas, vadkan és medve alakjában bukkan fel a régi magyar vadászbabonában, de kevésbé gyakran, mint a germán népeknél; mind-

amellett régente úgyszólván minden hegy-
á - \ G, vidéknek meg volt a maga sérthetetlen

A „fenevad“-ja, vagy több is egyszerre, melyekben természetesen egy tói-egyig valamely számúzott sátánivadék tartá szobauri lakozását, azaz, hogy nem is annyira vadállatok valának ezek, mint inkább egyenesen maga az állattá testesült ördög, melyen persze hogy nem fog a golyó, csak a szentelt víz. A golyóbist ugyanis egyszerűen „elkapkodták és visszaköpdösték“ — s már az ordításuk és nézésükben is volt valami elremitő, ami megfagyasztá a vért az ember ereiben, képtelenné téve minden öntudatos cselekvésre, de sőt az állóhelyből való mozdulásra is, miért is minden menekülési kísérlet csak hiú „kísérlet“ maradt — persze némely bolond oláh koponyájában, ha jól beszédvén a szeszi malasztjából, kissé tág arányokat öltött nála a babonás fantázia működése. Mert tényleg túlnyomóan oláhok által lakott vidékeken voltak a fönt említett kedves tulajdonságú ördögi fenevadjai a vadász képzetnek elterjedve.

Hanem voltak ezek közt a „gonoszok által megszállt“ fenevadok közt valósággal történeti hírnévre kapott alakok is, mint például az ötvenes években a hunyadmegyei rengetegeg hírhedt „Bagye Juon“-ja, voltaképen egy óriási medve-szörnyeteg

(az ilyenek mind „óriások“ és „szörnyetegek“), melynek a históriája Kemechey Jenő jeles író tollából irodalmilag is nevezetes.

Erről a „vérmedvéről“ is valóságos rémhistóriák voltak elterjedve s valóságos legendái alakká nőtte ki magát, melynek híre az akkori híres erdélyi „Euere Durchlaucht“ füléig eljutott. Történt ugyanis, hogy egy kolozsvári úri társaságban Schwarzenberg herceg fölvetette a kérdést: „Ki légyen voltakép az a Bagye Juon, akit nagy félelemmel, ijedt szóval emlegetnek mindenfelé?“

— Az a Bagye Juon senki más, mint egy medve.

A hercegnek azután elmondták a következőket:

Hunyadmegyében a Retyezát alatt: amely legmagasabb csúcs a Zsitvölgy tájékán s ott ormólik ki, ahol az ut befut a petrosényi kőszénbányákba, — tanyázik egy borzalmas nagy vörösbarna medve.

Nem ismeri a barlangját senki. Meg se meri közelíteni teremtet lélek. Félelmes mindenki előtt.

Szokatlan nagyra nőtt. Ereje meseszerű.

Gyorsan, váratlanul jelenik meg. Évek óta az a gonosz szokása van, hogy lesből ráugrik a legfejlettebb ökorre is. Atöleli

a két lábával az ökröt a marján keresztül, úgy, hogy a körmei belevágóduak a nagy állat szügyébe. Akkor aztán beleharap ez a fruginóra az ökör nyakába s ettől a pillanattól fogva el nem bocsátja. Az ökör szaladna, rázza villás szarvú fejét, bög, neki-neki iramodik: de a medve csügg rajta, szorítja vad erővel és úgy tapog melletté, hogy szinte megrendül bele a föld.

Paraszti puskásoknál az a babona-hit él, hogy a retyezáti vad medve, akit elneveztek Bagye Juon-nak (János bátya), sérthetetlen. Valami boszorkány lakik benne. Ok nélkül való dolog rálőni, mert a lábával elkapkodja a golyót. S aki rálő a Bagye Juonra, arra rászakad a szerencsétlenség esőtől s elpusztul menhetetlenül.

— Mese! — mondta a herceg.

— Hát persze, mese — bizonykodtak az urak. Csakhogy egy igen különös dolog van ebben a mesében. A Bagye Juon tényleg évek óta tartja rettegésben a Retyezát vidékét. És nincs aki átlőjje, vagy megforgassa benne a vadászását. A legbiztosabban lövő pus-kások kapták már fegyvercső elé. És a dolog úgy fordult, hogy a medve az első ballábával kapkodott és sértetlen maradt. A biztosan lövő vadász pedig mind elpusztult egymás u'án. Kit a medve tépett szét, ki futtában lezuhant a meredélyről, kit valami más nyavalya ért utól; de aki rálőtt a Bagye Juciira, az nem talált egy se és elpusztult mind hamarosan.

— Mese!

— Hát mese, mese. Nincs boszorkányság a világon. De im-már mégse akad ember a híres medvevadászok közt, aki föl merné keresni a Bagye Juont.

— Nohát. majd én.

A herceget jóakaratulag figyelmeztették, hogy nem jó sze-repet vállalni ilyen veszedelmesen misztikus dologban.

— Eh! — válaszolta a herceg — oroszánokra vadásztam és egy medvétől tartsak?

Kiadta a rendeletet a haj tó vadászatra:

— Föl kell zaklatni azt a medvét. Ha kell, 5000 hajtóval. Én magam terítem le.

Kései őszre fordult az idő.

A tarlott fákon már ott csillogott a zúzmará.

A délelőtti napfény ugyan valamennyi melegséggel tűzött le. De csak ép oly lucsakot hozott. A nedves föld fölszálló párja ködbe vonta a Retyezát ormát. Tisztult a hegy s amig a hajtók a körmeikre huhukoltak: a kerületek német, cseh hivatal-nokai szinte kékre váltak a hidegtől.

Fölállították a négy-ötezer hajtót.

A kirendelt összes Bezirks Vorstherék aranypaszomántos, fehér pantalonjukban, piros hajtókás zöld waffenrokban, griff-madár fogantyújú egyenes karddal oldalukon, kezükben szoron-gatva a chapau-bas-t, ugyancsak mély hajlongások közt jelen-tették az „Euere Durchlaucht“-nak, hogy az ötezer hajtó helyben van.

Nagy megkönnyebbüléssel s a kiállott félelem kinyomatá-val arcukon somfordáltak el, amikor a herceg egy kézmozdulattal elbocsátotta a fényes ruházatú urakat.

Az „Euere Durchlaucht“ kiadta a parancsot:

Kezdődjék a hajtás! Jobb szárny előre! Balszárny kitarítani!

Katonaságnál kiszolgált s a hajtók közé sűrűn beosztott trombitások tele tüdővel nekifohászkoztak és barsogtatták a recsegtetőt.

Főhajtók igyekeztek az oláhokat lehetőleg egyenes vonalban tartani, akik egyik kezükkel keresztet hánytak magukra, Istennek ajánlva bűnös lelküket, másik kezükben tartott mogyorófa pálcákkal pedig pokoli zajt csaptak.

Visszhangzott a zsvajtól az erdő mértföldekre.

Messze, egy felső völgyhajlásan egyszerre csak fölhangzott a réműlet szava:

— Jakete Ursu! Ni, a medve.

— B a g y e J u o n.

Aki ezt kiáltotta, össze is esett ijedtében s rájött a kórság.

Ott hagyták a hullott leveleken s zajongtak, harsogtatak tovább.

Jakete Ursu!

Hangzott ismételve majd a jobb, majd a balszárnyon, ahol a medve bozontos nagy fejét lógatva, akart itt vagy ott a hajtók vonalán áttörni.

Ez a pokoli zűrzavar, ez a nagy apparátus, úgy Játszott, mégis megkompolyította.

Hosszú léptekkel loholt előle. Olykor nekiesett egy-egy százados fának, belekapott kérgébe és egy marok húzással tisztára lehántotta róla a kérgét.

A herceget rábírták, hogy egy biztos lövéséről ismert székely parasztot, aki már sok medvét ledurrantott, állítson a háta mögé. Hadd adja meg ez a Bagye Juonnak a kegyelem-lövést.

A zsvivaj nőttön-nőtt. Egyre közelebb hangzott a zaj: hajtók hujantása, ágak recsegése, lábak dobogása, kürtök harsonája s mindehhez dörgésszerű visszazólása a hegyoldalak echóinak.

Schwarzenberg herceg könnyes gyapotruhában,

fegyverére támaszkodva, várta a riadozást, hogy majd a közelből hangzik föl az ijedt szó:

— Jakete Bagye Juon!

A riasztás zűrzavara folyton élesebbé vált. Kisebb és kisebb gyűrűvé vált a kör.

Már jönni kell a medvének.

A kormányzó két kézbe fogta fegyverét s érthetően feszült izgatottságai várta a történendőket.

Állásától jobbra egy immár begyöpösödött s gallyak, szederindák, zörgő harasztok által befödött vak ut futott el, amit a herceg észre sem vett.

Egyszerre csak elhangzott a medvét jelző riasztó kiáltás.

Alkalmasint kitört a medve valahol.

Schwarzenberg egész nyugodtan támasztotta fegyverét egy fatörzshöz s nézte a sikoltozó erdei madarak ijedt röppenését.

Egyser csak valami szokatlan neszt hall jobbról. Önkénytelenül kézbe és vállhoz kapja fegyverét.

A vakuton nesztelenül belopózott a medve, alig tiz lépésnyire a kormányzótól, hirtelen, váratlanul kiütötte fejét a medve: valóssággal a Bagye Juon; nem olyan darab állat, aminőt bolgár cigányok garasért táncoltatnak, hanem egyike ama rémes állatoknak, amely a legbátrabb vadásznak is eszébe juttatja, hogy nem több, csak egy minutányi megmoecanása célzásközben a karnak és ez a napsugár özönlő fényében reszkető fölséges őszi tájkép mintha nem is volna többé.

Schwarzenberg fölemelte fejét a fegyver agyáról s összehúzott szemekkel nézte végig a medvét, amely két lábra állott, kiterjesztette kócos szőrű, széles első lábait s megcsikorgatta fogait.

Mekkora száj, micsoda körmök. A halál jár arra, a hol ez a medve elcammog.

A herceg nyugodtan, mereven nézett a medvére, a melynek valószínűleg imponált a kemény tekintet. De valószínűleg megsejtette halálos ellenségét az előtte álló férfiban.

Megrázta a fejét, aztán elbődült, mély rekedten, elvadult, neki dühödtt ordítással. Hátsó nyakbőrét felhúzta a feje búbjára. Minden szál vörösbarna szőre, mint kefeszálak meredeztek föl a fején. Szemei vérbe borultak és szájszélei mögül habos vér csöppent ki.

Majd előre lépett, fejét egy lehajtó, megszáradt ág alatt lehajtotta. Ez az ág úgy tűnt fel a medve feje felett, mint egy

kalaphoz szúrt pipa, a melyen a bojtot két lipinkázó levél helyettesítette.

A kormányzó, mikor a medve újra elbődült s lomha nagy testével ugrásra hajlott, — zsibbadni érezte az idegeit. Eszébe ötlött a rémes mese: a Bagye Juont nem fogja a golyó, elkapja valamelyik első lábával s a ki reá lő, elpusztul menthetetlenül. Emelte volna a karját, de nem bírta; hajtotta volna fejét a fegyver agyára, de a nyaka mintha megmerevült volna.

— Végem van! — suttagá.

És szinte már látta elesett testén a hatalmas állat karmainak marcangolását, az ordító száj tobzódását az ő véres testében.

Megremegett.

Egy, később őt halálos ágyánál meglátogató barátjának e jelenetről csak ennyit mondott:

— Der Kerl hat mihr se hr imponirt.

Bagye Juon alatt, a mint egyet ugrott, recsegyve töredezték a hullott faágak.

Schwarzenberg herceg ekkor megrázkódott Melegséget érzett újból a szívében, agyában. Immár tudott magának parancsolni.

Arcához szorította Lazzarinóját és lőtt.

Batye Juon a lövésre meg se horkant; hanem a babonás néphithez hűen a ballábjával előre kapott s újabb mozdulatot tett a herceg felé.

Csönd támadt. Ebben a pillanatban még a hajtók riadozásai is elnémultak.

Schwarzenberg öt lépésnyi távolságból másodszor lőtt a medvére.

A régi, kapszlis rendszerű fegyveren ez a második lövés csütörtököt mondott. Még egy oroszánvadásznál is érthető izgatottsággal fordult hátra a herceg mögéje állított pixenspanneréhez:

— Schissen Si doch! Lőjjon hát!

De rémulten látja, hogy a pixenspanner (Büchsen-spanner, fegyverhuzó), Bagye Juontól megijedten kereket oldott.

Kétségbeesetten tekint a medvére, amely elől már nem volt ideje megfutni s amely irtózatossá, nagy tátott, hörgő száján vérpiros nyelvét kinyújtva, ugrott feléje. Már a levegőben volt a medve, forró leheletét már érezte arcába csapódni, elborult vele a világ; de e pillanatban a medve összeesett.

Az első lövés halálos volt.

A herceg rosszul lett.

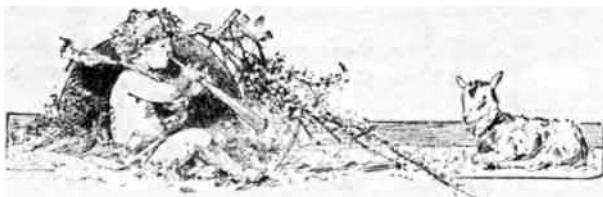
Elsárgult arca kínosan vonaglott, ajkai reszkettek. Alig tudott addig a lábán állani, amíg megparancsolta a vadászat beszüntetését.

Már vinni kellett a kocsira, pedig küzdve-küzdött a kór ellen, amely rögtön kezdett mutatkozni rajta.

Előbb csak a halántékai sárgultak el, aztán a szemei körül, a homlokán, a két orcáján, az ajka szélein futott szét a barna, majdnem feketésbe tetsző sárga szín.

Aztán szíve felé érezte húzódni, mint valami jeges, nedves lepelt, a sárgaságot s alig küzdött pár napot: meghalt fekete s á r g a s á g b a n, a Bagye Juonnak még egészen ki sem száradt bőrén való halálos hánykódás után.

A nyúl volt legfőbbképpen az az állat, mely a gonosz szellemeknek incselkedő eszközül szolgált és tényleg még ma is sok babona fűződik a vadország e jámbor birkájához. Falusi pusokakat még ma is nem egyszer hallunk beszélni a g y o n-lőhetetlen nyulakról, melyek a puskaapor elfogytával (lastno last.) h a z a k e r g e t i k az embert. Egy vén eskóros parasztpuskás égre-földre esküdözött nekem, hogy ez utóbbi vele megtörtént (!) volna s épen annak a betegje. Mint elbeszélte, egy szép holdvilágos téli éjszakán egy kazal tövében nyullesen volt és már több nyulat lepuskázott, midőn egyszerre csak egy szokatlan nagyságú és igen nagy fülű nyúl baktatott elébe a havon. „No, ez a komáé lössz“ — így gondolkozott, midőn szemre vette a termetes állatot s azzal durr! — neki a nullást. De semmi hatás: a nyúl nem fekszik ... A másik csővel is üdvözli; ám a nyúl erre sem adja be a derekát, sőt nyulmódjára fölágaskodván, „farkaszemet“ kezd nézni a kissé elcsodálkozott pusokással, a ki e közben lázas sietséggel új történetekkel látván el Ferlachi disznólábját, ismét oda gyújt neki. — — Eredmény: a nyúl kissé közelebb baktat és ismét bakágast áll. . . No, ez már valami! De majd a másik csővel — gondolta s azzal: durr! oda azt is a nyúl

különben: mint előbb, sőt mozgásai mintha élénkebbek volnának... Hanem ennek már felesé tréfa. „Mi a

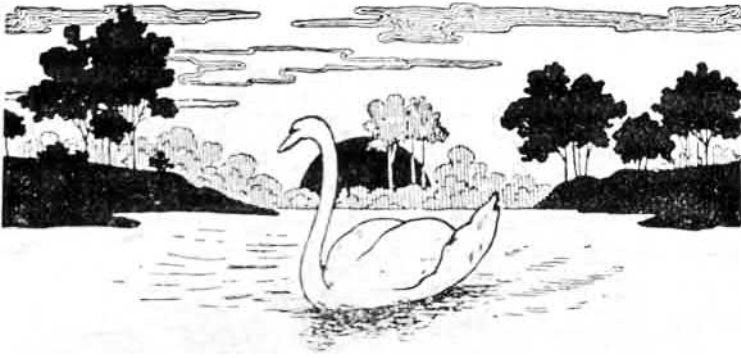
fene nyúl lehet ez!“ motyogja emberünk — egyébként még mindig semmi különöset sem gyanítva — és ismét tölt és lő, mire a nyúl fölfordulás helyett egy fűrge karrét vágva, éppen tízlépésnyire kerül a hüledező jáger elébe, kinek már most kezdett valami hideg borzongás féle szaladozni a hátgerince körül — a mellett, hogy a hajszálai a zsendelyszög pozitúráját öltik magukra ... mert hát szó a mi szó, de ez már kissé mégis több annál, a mire egy nyúlállat vetemedhetik — még ha tisztára elment is az esze! „Jó lössz itt egy kis figyelőm“ — gondolván, a subát lassacskán letolván magáról, már felette szepegni kezdő vadásznak, nyilván, az esetleg bekövetkezhető mozgósítás praktikus szempontjait tartva szemé előtt; azután kissé desperált állapotban újra megégeti a Ferlachit. Mig a nyúl gyertyaszál pozitúrában observálja e funkciót. . .

. . . „Nohát, most már akármicsoda férög legyél is, de zsidóé lössz a büröd“ — gondoltam, kérőm, mikor így majdcsak egy köpésnyire ágaskodott tüllem az ebadta barna. Meg is céloztam ahogy csak tudtam, aztán durr I oda vetők neki egyet. De verje meg az Isten a fajzatját, meg sem mozdult az! Csak rám meresztette a karikás szóméit, meg a nagy fülei jártak, mint a szabóólló; mást nem tött. Jól láttam, mert olyan világos volt, hogy akár zsuzsukot lehetett volna válogatni. . . Nem szoktam megijedni az árnyékomtól, uram, de egyszerre olyan szaiadhatnékom lőtt, hogy ki se mondhatom. Mert tudtam én már akkor, hogy nem nyúl az, hanem nyulképibe valami gonosz incselkedik velem; azért híjába is lövöldözök rá, mert az ilyet úgyse fogi a lüvés.

De azért célt vétettem mégegyszer — gondolván: ahogy lössz úgy lössz, azért csak tán mög nem ősz! De tessék csak elképzelni mi történt! Hát amint neki vetöm a célt, hirtelen csak fölemeli az egyik első lábát és kezd felém fenyegetőzni ... Én persze se holt, se eleven nem löttem az ijedségtől és nem is tudom, hogy sült el a puska; de azt tudom, hogy mindjárt elkiáltottam magamat: „minden jó lélok az Urat dicséri“ — ahogy a megkísérléskor mondani szokták az ígét. De köröszöt már nem vethettem magamra, mer az ebadta rossza nekem ugrott; amire persze, én is nagyot ugrottam s mintha agárzsírral kenték volna meg a talpamat — szaladni kezdtem lélekszakadva, egyre kiabálva ekközben: „minden jó lélok . . . mert az átkozott férge folyvást a sarkamba volt, a hátamra ugrált, vagy a csizmaszárát verte a lábaival. Végre miután hazáig kergetett volna, úgy estem be az ajtón és rögtön kitört rajtam a borzasztó

nyavalya. Azóta nem vöszök puskát a kezembe“ — így fejezte be az öreg cifra meséjét.

Mondják, hogy tényleg valamikor híres puskás lett volna a képzelgés mesemondó, de azt is mondják, hogy a pálinkával is nem kevésbé szoros viszonyban áll, mint a kinézet a „betel“-lel; mely körülmény némi világot van hivatva deríteni a fönt elmondott fantasztikus nyulhistóriára is. Mert ugyanis, ha jóllakik valaki a Pinkász specerájos subagallérból szublimált nedűjével — megeshetik rajta az a malőr, hogy a nyulak hazakergetik . . .

Erdei manók.

Mly kevés kell ahhoz, hogy abban a különleges, misztikus világban, ahol minden oly komoly, oly fenséges és ünnepi; ahol minden szikla egy-egy oltár a ráboruló havas takaróval; ahol a rideg égbenyuló fenyőóriások, mint szent oszlopcsarnokok sorakoznak — örökké síró, zengő, suhogó zenét bocsájtva magukból, mintha ellágyult orgonahangok, láthatatlan lények ajkán kelt sóhajok röppennének szerte a rengeteg titkaiból, zugaiból felénk: az ábrándok s káprázatok tájaira tévelyítsék e a felizgatott képzeletet. Elég ahhoz néha egy szokatlanabb mozzanat, egy idegenszorú hang, ködbe, homályba, fényjátékba tűnő-suhanó káprázat, avagy a rengeteg rejtjelben véghezmenő küzdelmeknek egy-egy szélhordta, szakgatott hangfutama, hogy megalakossa belőle a maga alkalmi rémhistoriáját, a szörnyalakokat, vilíik, koboldok riasztó szellemvilágát, amik úgy „benépesítik“ a szikla-régióknak. erdők vadonének képzelt „titkait“ képzeletben. De szó sincs róla, még e „titokzatos“, „rejtelmes“ világ életével:

beszédjével ismerős beavatottakra nézve is meglepők néha, az itt lappangó életnek egyes megnyilatkozásai, azok a titokzatos hangok, mozzanatok; ama majd siránkozó, majd gúnyosan vihogó hangtűnetek, változatok, melyek hirtelenül előtörnek jobbról- balról, vagy a hátunk mögül vérfagyasztó variációkban — a nélkül, hogy bármely lényt felfedezni képes lenne a szem; és mikor úgy tetszik, mintha közvetlen közelünkben felszálló sóhajok, nyögések röppennének szerte fájdalmas érintéssel, az áthatolhatlan rejtek közül, a hová talán a magát kitombolt szenvedély vezekelni tért egy pillanatra — s aztán mintha a rengeteg szelleme örületbe dőlten száguldana hegyen-völgyön, erdők vadonán át: fölcsegg rémületesen egy-egy őrzítő, észbontó kacaj, vihogás, melyet tomboló üvöltés, zúgás, majd a messzeségben elhaló síró nesz követ, mi oly meglepő a hallgatag, szinte ünnepléses csend közepette, szívszorító érzést keltve — mind-mind benyomást szül, mind-mind hat érzékünkre, kedélyünkre ezen komoly és sirien megható környezetben, hol egy madárka rebbe is már megriasztja a süket rengeteg egy darabját.

Valójában pedig ezek a sajtászerű hangok sem nem „titkosak“, sem nem ismeretlen, rejtélyes származásnak azok számára, kik a természet templomában a tudás révén tájékozódni képesek, tudják, hogy minden hang, nesz, mozzanat a természet szívverése, a forrongó külső élet csodás, nagyszerű és meglepő megnyilatkozása csupán, mely lappangva bár, körülveszi a természet szentegyházának megihletett vándorát, vagy a műveletlen, érdes lelkületű kalandozót, ki magyarázataiban nem a megszentelt igazságot, de a durva szellemek régióját veszi

figyelembe.

Így nyerik aztán létüket az ördög által megszállt fenevadak, az erdei manók, a sziklabarlangok koboldjai — azok a csupa

szakál törpe emberkék, kik kivált a gyermekes, sokszor felette naiv képzelgése német vadászok fantáziáját tarkítják; de itt-ott nálunk is „népszerűek“, kivált a bányavidékeken. Általában véve azonban, e fajtákban szegénynek mondható a magyar vadászhit lexiconja. Van azonban egy különleges

erdei r é m j e, valami apró manója, mely az odvas fákban tartja lakozását s onnét dugja ki gunyoros pofáját, öltögeti rá a nyelvét az arra haladó magányos vadászra, ki hiába sütögeti rá fegyverét, mert földi öló eszközzel érinthetetlen, megsemmisíthetetlen lény ez. Csakis egy mód van visszavonulásra bírhatni — mint állítatik, ha t. i. golyó vagy sörét helyett egy darab p i p a s z á r a t (!) lő rá az ember. Mert ezt ki nem állja: ez tömjén az ő számára.

Hát mindenesetre furcsa kis ördög lehet ez, annyi bizonyos — s érdekes, sőt talán célirányos volna tudni, vájjon magy. kir. trafikdohánynyal nem lehetne-e inkább ártalmatlanná tenni — recte: kifüstölni odvából ezt a szemtelen oduördögöt?

Hanem ezek után a sárgakamásüsök régiméjében felörölhetik a kérdés: vajon tulajdonképpen létezik-e hát ez a fában lakozó erdei kohold *? Hogy létezik, az olyan bizonyosan igaz, mint a hogy k u t y a f a r k u n y u l a k (melyek a farkukat „csóválni“ szokták) is léteznek valahol, csak szinte fel kell őket „fedezni“ . . . Részemről sajtátszemű tapasztalatokat többször tettem annak igazolására szolgálólag, hogy van ilyen odu-szellem. Egyszer is (a többekközt) a sok kószálásban kiállva, fáradtan dőltem egy fa alá, a zöld fübe, élvezve a pihenés gyönyörét teljes odaadással s merevült szemmel, mint egy tetszhalott — a nagy, a végtelen kékségbe tekintve fel, hol sasok játszadoztak a csillogó verőfényben — élvezve, hajtva egymást nagy vijjogások között.

Alól csend volt. Egy hang se csippant, egy lomb se rezdült, még a szel zenéje is elhalgatott, elült a maga kakasülőjén valahol. Fák levelei, füvek ingatag szálai lomhán csüngtek-lógtak alá. Egyetlen pille, egyetlen repülő-bogár se verdeste a szárnyát. Nem volt az életnek semmi nesze, semmi mozzanata se a süketté vált, elálmosult vadonban.

Engem is megszállt a semmittevés, a lelki és testi fásultság jóleső lanyhasága — az a kéjes, az idegeket a test összes élőrugóit oly élvezetesen hypnotizáló, majd kellemesen bizsergető érzéki zsibbadás, mely a hassis élvezetekor áltatja el még az embert az élet rövid boldog perceire Úgy megmerevül, kéjesen meg megrezdül ilyenkor a szem s úgy belezsibog valami a fülbe, az idegekbe, az emberi konstrukció összes porcikájába Aztán beáll az álom és ébrenlét közti vívódás jóleső agóniája, mely káprázatokat szül, ködfátyolképeket terít a félig lehunyt szem elé — s látunk csodálatos dolgokat néha.

Én is láttam.

Nem messze nyugvó helyemtől, egy régi-régi odvasfa nyújtotta ki sorvatag ágkarjait, melyekről a esenevész lomb nagyobb részét lemarta már a szél tépászó ereje. A mi még megmaradt rajta, az is elsárgultan, színtelenül csüggedezett alá. Nem lendült egyse az erdő sóhajára, mintha elnehezdedtek volna már egytől-egyig ^a nagy betegségtől. A fa derekát is majdnem megnyuzta már az idő. Fényes volt a teste, csak itt-ott volt a kéreg ruhájának valami nyoma f- még rajta. Aztán alól egy kis sárguló moha, mint az odvas

koporsókon szokott, — meg az élősvi gombának a vérszinü, piszkos kalapja tapadt a derekához. Tán hogy legyen mivel pipára gyújtani a menykőnek, ha bele talál ütni a vén rué sorvatag testébe. Más semmi egyéb.

Ez a koldus faóriás révedezett a szemem előtt. Meg-meg-nőtt káprázatomban, majd meg összezsugorodott; aztán ismét óriás lett, impozáns, természetes óriás kidülledt nagy, fényes hasával, meztelen testtel — és merészkedő sorvatag ágai mintha megannyi görcsös új jakként meredtek volna felém. .. Huh! egyszerre ott látom a szemét is — a homlokán egyet, mint a mesebeli óriásoknak szokott. — Ökölnyi szem volt, kerek feketeség, mely mintha rám meredt volna setét üregével

El nem tudtam a tekintetemet fordítani róla, mintha hypnotikus álm rögzítette volna a látásomat, szemeimet . . . Evődni kezdett bennem a gondolat: vájjon álm-e ez, vagy valóság?

De ime, a szem mintha behunyta volna magát; majd mintha szempillák rezzenését látnám. Aztán kinyí! a szem, — látom a tükör fényét, a reflexet, a mibe vélem: egy kép, egy portrait rajzolódik bele. Látok egy ökölnyi fejet, egy hosszú bestiális arcot — piros süveggel a fején, nagy szakállal (?) az álián, pofáján, mely felém kancsalít. Arcán kaján, bestiális mosoly ül — a mint rám tekint. Aztán elröhögi magát velőkgig ható han-

gokon, mint az őrző bolond. Kitátja csókaszáját s rám ölti hosszú-hosszú nyelvét vigyorogva.

Nini, hisz ez az odú szellem! . . . Szervusz odúszellem! . . . a másik pillanatban azonban, mint egy rossz álomból ébredetten kapok fegyveremhez s elhangzik a rengeteget megrázó fegyverdörej . . .

A szálló füstfelhőn át is látom az aláhulló testet s látom, hogy kinyill, fekete, gömbölyű üreggé változik által a faóriás szeme ismét. A fa alatt pedig ott hever az ismeretlen (?) lény: az odúszellem teste, valójában *egy* szegény fekete harkály, melynek félig nyílt, fényes szemei oly szemrehányólag tekintenek fel reám . . .

De megsajnáltam a szegény „odúszellemet“!

Valószínűleg az odvas fában lakozó „erdei rém“ vagy koboldszerű manó, mely a magános vadászokat szokta megkísérteni (?), nagyon is közeli viszonyban állhat az én szegény odúszellemmel és csakis a tulizgatott fantázia fedez fel benne riasztó rémalakot. Tényleg azonban, a fekete harkály mégis az ősfenyvesek tébalygó nappali „manó“-ja, melyhez a babonás népnek is nem egy fantasztikus meséje fűződik. Hol itt, hol ott hirdeti magát. Bár merre menjünk a százados fenyvesben, mindenütt ott leljük, mind-ütt ott halljuk gyors kalapácsolásának zajától, örült őrző kacagáshoz hasonlítható „k r i ü, k ö ü, h ü - h ü - h ü“ kiáltásától viszhangozni a rengeteget, anélkül azonban, hogy őt magát láthatnák. Mindenütt ott van, mindig körülöttünk bujdosol, lappang — és mégsines sehol. Elkerüli egy boszorkánymesterhez hasonlóan, a fürkésződő tekintetet. Így aztán nem csoda, ha babonás gondolatok támadnak a tudatlanság eszmekörében s rémmesék fűződnek ama misztikus kopogásokhoz, melyek az erdő mélyéből s úgy hangzanak, mintha koporsókat szegeznének le valahol. És nem csoda, ha láthatatlan, kacagó rémeket, mumusokat vél ott létezni a fegyelmetlen képzelgés, ahol csak az „odúszellem“ kacagása élénkíti meg a siri fenyvesek mély hallgatóságát . . .

Hanem vannak az őserdőknek éjjel kísértő „rémei“, szárnyon járó „borzalmas kísértetei“ is — az uhuk személyében, melyek persze, „tüzesszemű repülő ebeknek“, „szárnyas manóknak“ — melyek éjfélkor telejajgatják az erdőt — tart a pálinkával jól feleresztett oláh képzelgés.

Hát a nagy uhuk valóban rémes mély huhogása, üvöltése és vijjongó kacaja, mely áttör az éjjeli csenden — amint szá-

guldva, nesztelenül, mint valami gonosz szellem, járnak be szárnyaikon a kétes hokifényben úszó rengeteget, — valóban megdöbbentő hatást kelthetnek az elhagyatottság, a teljes egyedüllét óráiban, kivált ha télen látják vad hajszaikat az erdőben, ordító szélzúgás, viharzó idő közepette, mikor, mint a költő mondja:

Bús felhők asznak sötéten,
 A hó sűrű pelyhe hull,
 Hold és csillag nincs az égen,
 Égre földre hó borult;
 Futnak, mint a felhők raja,
 Az összegyűlt szellemek,
 Bószült üvöltésük zaja
 Velóm s csontom rázza meg.

(Puskin.)

A német vadászoknál valószínűleg ezek, az éj sötétjében szerteságuldó, rémes megjelenésű szárnyasok (uhuk) szolgáltatnak alkalmat a „Nochtliche Jagd“-ról szóló kísérteties regére, amely szerint holdfényes csendes éjeken elátkozott lovagok, szellemek, tűzszemű szárnyas táltosokon vonulnak a légen át, rémesen üvöltő, csaholó ebfalkák által követve.

VII.

Baljóslatú madarak
a vadászbabonában.

an néhány madár, melynek különösen az érdő-
fakó professzionátus orvvadászok babonás hi-
van jelentősége; de a nem orvvadászok
előtt is ellenszenves madáralakok ezek, melyek szintén a
baglyok

osztályából kerülnek ki. Általában a baglyoknak nem
csak a vadászok, de a köznép babonájában is jelentős szerep
jutott s persze, mindig rossz jelentőség tulajdonított nekik.

A szarvasvadász valósággal az ördög incselkedő küldöttjének
tekinti a baglyot, ha cserkészet közben és épen talán a döntő
pillanat elkövetkeztekor fölhangzani hallja különös beszélgetését,
mely olyan szokatlanul, idegenszerűen hangzik, mintha láthatat-
lan erdei manók maliciózus gúnyszavakat kiabálnának idéttlen
kakasbeszédű nyelvükön. Pedig tényleg jelkiáltások, árulkodó
szózatok azok, melyeket az indiszkrét torzmadár ilyenkor elkövet.
És valóban, sok derék szarvas, őzbak köszönheti létét az átkozott
bagoly fecsegésének, zerge és sörtevad a fenyveskuvik
árulkodó kacagásának, melylyel a legcsekélyebb gyanús neszre,
vagy a lappangó vadász láttára fellármázza az erdő csendjét.

A tiszamenti halászköznak-vadászköznak sokkalta jobb szol-
gálatot tesz a bagoly. Mikor a parti erdők és vesszős árterekre

kisétál a „szőke“ Tisza, megpróbálni egy kissé a töltések erejét, indzsellér tudományát, — hát akkor a hal, meg a vízimadár-féle is beletakarodik nagy rajokban, azokba a régi szép lápi eldorádókba, honnét kiszorították őket egykor a földéhesek háromszögelés lovagjai. Vadász-halász csolnakra kap s járja ismét boldogan a látogatóba jött elem fényes rónáját, melyen kéjelegve fekszik végig a remegő napsugár, tán hogy élvezze a szerelmes suttogást, köszöntő habcsókjait a megifjult vén folyam-ruénak; avagy talán, hogy a vizek tündérei arany ösvényén sétáljanak fel a kékséges menyországba, ha idelent nagyon elbusulták volna magukat a színtelenné lett tájak haldokló poézise felett... Vadásznak, halásznak azonban itt lent vagy egy darab menyországa ilyenkor, Vígán siklik a „lajka“, terül a háló és durrognak a fegyverek hajnalhasadtától czillagragyogásig nap-napon át. A hol ezelőtt róka vacca volt vetve a surjás bozótba, most szárcsa, vizityúk kuttyog, vagy a nagy öreg harcsa rakja le ikráit s őrzi álhatatososan. Ahol a ligetesben tapsifüles legelészte meg a bársonyos füvet, most természetes vadrucák kelnek fel a csónyik orra előtt nagy sáporogással. A hol károgó varjusereg rakta fel a a nyárfásra fészkeit, a mik úgy vették ki magukat, mintha nagy tótkalapokkal lett volna teleaggatva az erdő koronája; — most ezüstfenyő kócsagoknak, nagy szavú „gencs“-eknek szolgál tanyául; — ahol kubikgödörök szederindás rejtjei közül vércseszin szalonka szokta kivágni magát tétova szárnyain, most fehérkontyos madár*) robban a subák fölé, nagyot kiáltva, hogy: „vak“ — a mi úgy megrebbenti néha az elmerengő halászt a ringó csolnakon. Vissza is kiáltja nagy bosszúsan: „vak apád!“ — ebadta féрге ... Sárgarigó bizonyítja: „huncut huncut“, a fekete igenli: „tak-tak: az az“ ... A fakutya**) megugatja a zajongásukat; szárcsa néni is bele kofálgodik a ktyogásával. . .

Vígán folynak napjai halásznak, vadásznak ilyenkor. A víz nem is moccan, mintha kéjben ringva elszunnyadt volna a régi jó nyoszolyában. Csak néha támad egy-egy buborék, egy-egy fodor imitt-amott, ha a halapróság nagyon megcicázza a víz egy darabját, vagy valami ősi békatekintély üti föl a fejét a ringó lajka előtt. Különben izzó párakkal van tele a levegő. Nincs egy hang, egy mozzanat, legfeljebb a cerkó, meg a halászmadár ha „neszez,“ amint megcsapja a vizet lomha szárnyaival. . . Hanem

*) Bakcsó vagy vakvarjú. Nyctiardea nycticorax.

**) Kis gém. Ardea minuta.

ebbe a süket hallgatagságba egyszerre csak belekottyán valami hang, valami különös: afféle se nem beszéd, se nem huhukkolás-féle nyelvelés ... Idegesen megrándul ilyenkor a halász karja, a mint megdolgozza a vizet serény munkával s aztán nem következik még egy evező csapás. A l aj kát csupán a víz sodra viszi tovább egy darabig ...

Am ismét szól valamit, valahol a tiszai füzesek manója. . . A halász most már jól hallja az állat beszédjét. Hirtelen összerándul a szemöldöke a hangok hallattára s ingerülten vág a vízre evezőjével, hogy vizgyöngyzápor hull a zöldre vált elem fényes szőnyegére utána. Aztán beszéd kívánczik az ajkaira — miután a makrát sietve hátra helyezte volna a csónyik farába:

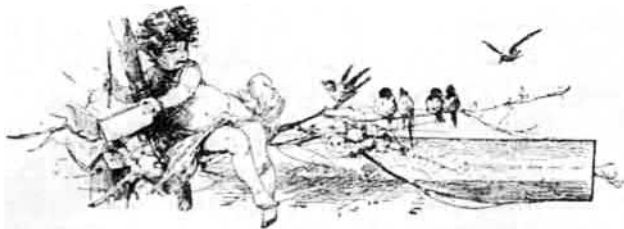
— „Jó lösz uram kifelé tartani, mert nem jól beszél a huholy“.

Hát a „h u h o l y,“ egy bagoly — legalább azt állítják a halászok, — s az a tulajdonsága van, hogy megjelenti a halásznak, vadásznak meg minden vizen járó nációnak a szélvihar közeledtét. A mikoron pedig beledudál a „Dunáról gyütt fürgeteg“ öblös hangja, jajgató nótája a szőke folyó párás levegőjébe, — nem jó akkor a vizek haragvó szellemét törékeny dióhéjjal kísértgetni meg . . .

A hegyi vadászoknak is megvan a maguk „huholy“-uk, melynek ép oly j e l e n t ő s a beszédje, mint a tiszai füzesek torzmadaráé. Ha vadorzó lopakodik a holdfény bizonytalan világosságába a zerge ösvényen tova: a sziklahasadékok mindig éber tollas manója mindjárt megjelenti annak, a ki érti és ad is szavára: hogy „farkas jár a nyáj körül" . . . Viszont, a vad-tolvaj se tartja „jó ómen“-nek a huholy beszédjét, mert — megismer az minden idegent, minden gyanús embert az erdőben ' . . . Ha mátyás szól a maga érdes hangján, a fekete rigó „tak-tak“-kol ijedten — akkor csak arról van szó, hogy négylábú vad van a közelben; de ha a huholy kezd kacagni: bizonyval nemesebb vad jár a tilosban valahol. Mert a huholy szemét, fülét nem csalhatja «meg a legóvatosabb, legindianusabb módon lopózkodó vadorzó se. — Aztán mintha kitudna választani a tisztességes vadászokat, hogy a „látó“-jokul szegődjék nekik! . . . Ha medvére állsz el, vagy vadkant vársz expressed elé: csak a huholy szavára ügyelj. Mikor az beszélni kezd, mikor gúnyos kacagása bele vihog az erdő csendjébe, akkor minden pillanatban várhatod már az előkelő találkozást... Ha a huholy siránkozva vijjog, jajgat a bércen, — nem jó dolga lehet akkor

valamely veszendő léleknek a vadon rejtelmes homályában. A károgó fekete madársereg, vijjongó sasok, süvöltő kányák elvezetnek a nyomára, ha kíváncsi vagy rá . . . Mikor fölfordít, nyög, sivit a vihar, csikorog, zúg az erdő koronája s úgy tetszik, mintha a sötét, komoly, mozdulatlanul állongó fenyvesek oszlopcsarnokait száguldó rémek üvölténék tele rémítő szózatokkal — s egyszerre csak beszél az éjféli csendben a vén, beteg vadorzó mécsvilágos gunyhóablakánál az a gúnyos kacaj: a h u h o l y rémvihogása, — nehéz sóhaj kel a mohágyon akkor, egy sóhaj, mely kiröppen a bércekre, ki a rémletes viharba s száll-száll erdön, ormokon keresztül — el. a mormoló patak partjára s virágos völgyekre le . . . Bucsuzkodó sóhaj ez, „Istenhozzádja“ annak a dérvete, szenvedő torzonborz alaknak, ki mohágyát öntözi fájó, nagyon fájó könnyeivel, melyekkel régiszép emlékeit, erdők, bércek romantikáját, poézisét elsiratja Mert hisz a h u bolynak. Hisz e torz kohold egész életében igazat jövendőit — mondott neki. Miért hazudnék hát mostan . . .

Fü is női nemsokára a kis fészek küszöbén, azon a keskeny csapáson, mely a vén erdeicsikaszt rejtett tanyájára vezet

VIII.

Lidércek, lúdvércek és garabonciások.

„lidércek“ (bolygótűz), „lúdvércek“ és „garabonciásokéról is tud a régi vadászhit babonája. A „lidérc“ bolygótűz alakjában szokott „kísérteni“ az ingoványos, mocsáros helyeken setét éjszakákon — s leginkább az eltévedt vadászt, halászt „kísérti meg“, maga után csalogatva s úgy tűnve fel, mintha valamely emberilak világlója volna, avagy pedig lámpafény vagy fáklyafény, mely addig vezérli, csalogatja áldozatát, míg az valami mélységbe, vízfenékbe avagy a feneketlen dágványba bele nem fullad. Tehát a „lidérc“ nagyon komisz jószág s régente, mikor még hazánk alvidéke csupa láp és mocsár volt: sok áldozata volt neki; ma már azonban nemigen látni „lidércet“, legfeljebb tán jól rendezett múzeumokban spirituszba éltévé . . .

Különben ami a „lidércet“ illeti, ma már mindenki jól tudja, hogy valójában mi legyen az s hogy csupán a babonás képzeletben bír veszedelmes jelentőséggel. Egyébként pedig ismer-

retlen helyen afféle bolygótüzet kísérgetni, mely a légingás következtében tényleg ide-oda lebben, távolodik, irányt változtat, majd ismét közelebb jön: csakugyan veszélyes kísérletezés, mert könnyen megtörténhetik, hogy esetlés-botlás közben felette keletlen helyzetbe juttatja az embert, ami különben velem is megesett, a lidércfény üldözése közben ugyanis egy mély kendertóba zuhanván bele, melyből aztán alig bírtam kikecmeregni s ha rá gondolok erre az önkénytelen fürdőzésre, ma is még áldom a tövít mindenféle lidércnek.

A „l u d v é r c” a nép babonás felfogásában „fajtalan lelköt” jelent, vagyis olyasféle pokoli homosexuális szülöttet, mely hol férfi, hol meg női alakban kísért, ahhoz képest t. i., nő, avagy férfi képezi-e szerelme tárgyát; de sokszor (?) állati alakban, teszem macska, kakas, csirke stb. képében jelentkezik s hatol be az emberi lakokba, és éjszaka évadán férfi avagy asszonyemberré változva által, férkőzik választottjához, akinek persze fogalma sincs róla, hogy tulajdon-képen a pokol szülöttjével osztja meg szerelmét, a mennyiben a „lúdvérc” mindig a leghódítóbb férfiúi avagy női külsőt öltve közeledik a „megkísértetthez” s egészen elbájolja szépségével és kedvességével és addig azonban nem hagyja békén — éjről-éjre téve látogatásait, — míg csak végkép elsorvasztva kárhozatra nem juttatta.

Azonban ha e gonosz hatalmába került személy tudatára jutt mégis udvarlója kilétének, könnyen elúzheti őt magától azáltal, ha az ajtó kilincsét gatyamadzaggal beköti, mert akkor „meg van kötve a ludvérc hatalma.”

Azt, hogy a tisztelt ludvérci hatalmasság érdeklődött e valaha a puszkaporszagu individuumok iránt különösebben, nem tudhatom; azonban némely stüsszik, kikkel — mellékesen legyen megemlítve — minden csodálatos eshetőség „megszokott történni”: gyakran mesélgetnek az erdő rejtelmes lombjai közt lefolyt érdekesen pikáns kalandokról; de azt nem hallottam még említeni, hogy az erdőben kódorgó hölgyezetek kénkőszaggal lettek volna parfinirozva; — miért is ludvérci idillekről a Nimródi brancsot illetőleg, semmi bizonyosat megállapítani nem lehet. . .

Hanem azt „igenis“, (?) hogy macska, főleg bagoly (u. n. „rézf. ú bagoly⁴⁾ képeben szokta Szent-Hubert híveit megkísérteni a tisztelt ludvére, legfőbbként pedig azokat a hivatásosokat, kik az i t ó k á n a k úgy hideg, mint meleg állapotban való túlságosabb fogyasztását, nyelészeti szempontból felettebb célirányosnak ítélik . . .

Nevezetes a ludvére arról is, hogy se a golyó, se a nullás sörét nem fogja, szóval agyonlőhetetlen pokoli lény ez! Az idevágó „történeti eseményekről“ azonban nincs kedvem beszélni, nehogy magamra haragítva a pokolbeli sexuállítást, egy kellemetlen randevú esélyének tegyem ki magamat; — azonban egy szolidabb ludvére históriát, melyet én egy cseh fő-főjágertól (a ki különben nagyon komoly és egyáltalában nem „lódító“ természetű egyéniség) hallottam elbeszélni és körömszakadtáig állítani.

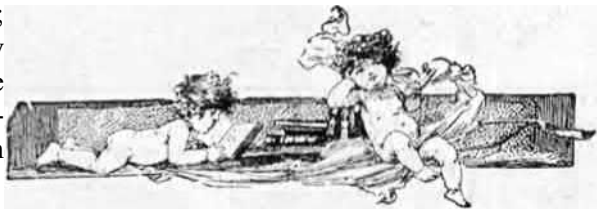
„Disznótorba voltam invitálva“ — kezdé meséjét az öreg vadölő, — „honnét úgy éjfél körül indultam útnak, hazafelé tartva. Szép holdvilágos téli éjszaka volt. Szánkóm vígan csuszkáit a töretlen hóözönben, mely esteledés óta teregeté alá fehér takaróját. — Úgy körülbelül fele utján lehettem már otthonomnak, midőn egyszer sebesen haladó szánkóm mellett egy kis csipegő állat tűnt fel, mely a legnagyobb csodálkozásomra versenyt szaladt villámsebesen sikamló járművemmel.

Váljon mi lehet ez? — tettem fel magamban — kissé elcsodálkozva — a kérdést. S e gondolatomra mintegy feleletül, kocsisom hirtelen csak hátra kiált: „nini, egy kis csirke!“ . . .

No, ha csirke, akkor megfogni érdemes, „mert csirkéből léssen a kakas“ ... ötlött eszembe s a szánt megállítottam. a kocsist pedig a „csirke“ felszedésére utasítám — s tényleg, egy ökölnyi fekete pölyhökis csirkét, mely torkaszakadtából csipogott adott fel kocsisom.

A kis jószágot alaposan megszemlélve, bundám zsebébe rejttem s azzal vágattunk tovább hazafelé és szerencsésen meg is érkezénk.

Otthon a talált kis állatkát a kemence kuckójába, egy régi vadászkalapomba helyeztem el, hogy felmelegedjék és jól érezze magát szegényke; azután pedig egy kis forró theátvéve magamhoz, lenyugodtam. Álom azonban nem jött

szemeimre s csak kínlódtam fekhelyemen. Gondolataim eközben egymást üzték, hajtották, mint ahogy az álmatlan embernél szokott lenni — s eközben egyszerre csak eszembe ötlött az én csirketalalási kalandom is, és amire eddig nem is gondoltam, nagy kérdőjellé alakult ki bennem az a rébusz, hogy vajjon honnét a fenéből kerülhetett elő az én csirkém télvíz idején, január közepén egy kietlen hósvatagra?! Meg aztán szeget ütött a fejembe az is, hogy januárban egyáltalában pölyhös csirke létezhetik! Hát olyan-csirkét, mely két tüzes lóval versenyt képes szaladni, ki látott még! . . . Én nem! . . .

Sokáig töprenkedtem ezeken a megfejthetetlen dolgokon, amíg végre mégis csak elnyomott az álom.

Nem tudom meddig alhattam egyfolytában; így az időpont-ról sem adhatok számot, — elég az hozzá azonban, hogy álom-közben a búbos felől egyszerre csak egy szelíd kérdő szózatot hallok felhangzani:

— „Mit hozzak én néked?!“...

Jól emlékszem, hogy mély álmom dacára is éreztem a meglepetést, a szózatok elhangzásakor, és emlékszem arra is jól, hogy töprengeni kezdtem, váljon alszom-e valóban, avagy pedig ébren vagyok? . . .

Ám ismét felhangzott az előbbi szelíd kérdés:

— „Mit hozzak én néked?!“...

Ezúttal már csakugyan „félíg álmon, félíg ébren“ valami humoros hangulat által lepetvén meg. fennhangon odakiáltom a kérdésre:

— L ó sz ... t!...

azzal befelé fordulva, most már igazán mélyen aludtam . . . Reggeli ébredéskor azonban, óriási meglepetés várt reám. Ugyanis a kuckó, a hova a kis fekete csirkét, helyesebben l u d v é r c e t (mert jófajta nem lehetett!) helyeztem volt: tömve volt olyasféle látogatójegygyei, minőt a lovak szoktak az istállóban maguk után hagyni... a csirkének azonban nyomaveszett. elvitte az ördög, miután engem ugyancsak megtréfált!

Eddig van a fő-főjager elbeszélése; a történeti igazsághoz híven azonban meg kell jegyezmem, hogy a kurta-furcsa társalgás mindkét részről németül történt, miért is e körülményből Ítéelve úgy körülbelül megállapíthatni vélem, hogy a lúdvérc nemzeti-ségére nézve a germán fajhoz tartozik.

Hanem a „garabonciások“ alighanem nálunk gu-bóztak ki a babona záptojásából, mert más nemzetnek nincs garabonciássá, tehát olyan misztikus indivinduuma, mely sárkányon, meg felhő hátán lovagolná meg a levegőget s jégesőt hozna, miért is a régiségben elejbéjük harangoztak nekik, ha asszony-nénémék a kénkő szagról valószínűleg, megsejdték a közeledésüket.

Különben a garabonciások állítólag mindig kóbor diákok képében szoktak jelentkezni s nagyon nyelték a bort, ha kaphatának s a széplány csókjának, tréfás csínyeknek sem voltak ellenségei . . . szóval nem tartoztak a rokonszenvetlen sátáni fajzatok közzé.

Hát részemről tudva nem láttam még garabonciást, de egyszer olyasmi történt velem, hogy azóta szinte hajlandó volnék megesküdni rá, hogy van garabonciás! De tréfán kívül . . . Ám tessék csak ennek a históriáját meghallgatni.

Valamikor vizivadászat és madártani tanulmányok végett, át-át rándultam Szegedről az akkoriban még madárdus tájéku Szentés városába, ahol több vadász cimborá szokott hozzám csatlakozni az excursiókra, melyek többnyire valami „Ecset“ nevű pusztai mocsárvidéknek szóltak, hol hemzsegett a kacsá és roppant csapatokban kódorgott a kajlaorru szélkiáltó madárság.

Egy ízben is ugyanezen helyen vadászgattam negyedmagammal. Kitűnő napunk volt: roppant halmaz vadkacsát s egyéb vadat lőttünk össze, úgy, hogy egyelőre beleutáltunk az öldöklésbe s inkább a messzire ellátszó csárdacégér gyakorolt ránk csábító hatást és annál inkább is, mert a roppant nyári hőség torkunk gyökerét egyenesen elsorvasztással fenyegető ... Es tényleg mihamarább a csárda hűvösébe kerüiközve, eszünkbe sem jutott onnét késő délutánig mozgósítani magunkat.

Kifogattunk — és miután paprikás csirke irányában való óhajtozásunknak kifejezést adánk a valóban „tűzről pattant“ csárdái virágszáznak, körültekinténk kissé a sok betyárt látott vityilló „ivótermében“, a mi megérte a fáradságot, mert olyan sikerült nagyfejű törökcsászárt, Mis Pástránát, Bogár Imrét, „Vénasszonyfiatalító masinát“ és a jó ég a megmondhatója, hogy mimindenféle szép ábrázatokat és leképeéseket még sohasem láttam, mint

a minők itt a söntés oldalát érdekesítették (!). Szóval a „tárlat“ köz-tetszéssel „találkozott“, — hanem a párologó komedencia meg éppen riadó tetszésnyilvánításba részesült ... és evénk mint a sáskák, és ivánk — nem mondom „mint a gödények“, de legalább is úgy, miként az egyiptomi aszály a „csapadékot“ szokta nyeldesni ...

De végre elérkezett a tettekkel tényező ideje. Öreg délutánra hajlott ugyanis az idő; mi pedig még egy kis vargabetűt szándékozánk tenni a rétszéli füves gázlóknban, ahol estefelé rengeteg vadkacsa szokott összeverődni.

„Puskára tehát emberek,
Vadat löni siessetek!“

és tényleg rövidesen már ballagánk is a csárda előtt elvonuló országúton, a kacsák ígretföldje felé.

Persze a „hangulat“ méltó volt a pompásan eltöltött órák kedvességeihez, miért is sziporkáztak az élcek s a lóditások már-már hallatlan rekordokban kezdék megközelíteni a csimborázói magaslatoak felhőpiszkáló csúcsait . . . Szóval mesés „lő eredmények“ kerültek elbeszélésre sCarverés Irapain ugyancsak lepogonyittaték egyik, Afrikában is járt vadásztársunk által, ki a többekköztt drillingjével egy kapitális elefánt agyaraít a fülünk hallattára duplázta ki a pofájából (természetesen az elefántéből), mig harmadik lövésével magat az elefántot pukkanta agyon.

Egy másik barátunk pedig, kit egyébiránt nagyon ügyes szalonka lövőnek ismertünk: nagyobb épülésünkre azt mesélgette, hogy lőtt ő 30 sárszalonka köztt 31-egyét — és tán még egykettővel meg is szaporodik az eredmény, ha egyszerre csak hirtelen köztünk nem terem egy szürke kis, vándorlegény forma emberke, kinek rémséges nagy kofaesernyő volt a hóna alatt.

„Szerencse f el!“ köszöntött bennünket bányásznyelven, tréfás hangsúlyozással — és vadonatúj kalapján billentett egyet.

Általános kacajt szült a figurás kis emberke furcsa köszönetése, nemkülönben a barázdabillegetőjéhez hasonló mozdulatai... Csakhogy épen nem billegett . . .

— „Vadászni méltóztatnak kérem? — veté oda a szót. — Nagyon szép mulatság; csakhogy l ü n y i kell tudni“... és ezzel mosolyogva huncutul kacsintott egyet . . .

Ez mintha egy kissé provokálóan hangzott volna; — híres szalonkalövő barátunk mindjárt indignálódni is látszott és úri göggel vágta oda a fittyfiritty emberkének: hogyha éppen kedve

volna hozzá, hajítsa fel hát a kalapját, akkor aztán majd megtudja, hogy tudunk-e lüni . . .

— „Azt nem, kérem; mert a kégli parthie is csak akkor mulatságos, ha krinolinós babával játszik. Azért hát feldobom inkább az esernyőmet kérem. Ez sokkal mulatságosabb sport lesz. Igenis . .

Egymásra néztünk s a másik pillanatban oly szívből fakadt kacagás tört ki belőlünk, hogy az utmenti nádas gémjei rémültükben mind a levegőbe rúgták magukat!

... „Hehehe, hahahaha“ — esernyőt feldobni I No még ilyet se hallottunk!...

— „Igenis kérem, csak tessék mulatni, én feldobom az esernyőt; de ám tessék jól lüny!“... szólt vissza emberkénk.

Természetesen újra kezdtük a nevetést és biztattuk a szalonka ölnököt, hogy nosza rajta, tegyen ki magáért. . .

Barátunk félig boszusan, félig nevető hangulatban nagy nehezen vállalkozott a „mesterlövés“ megejtésére és lőhelyzetbe illeszkedve, várta a földobás funkcióját — s tényleg az esernyő felrepült, mit két gyors durranás követett. . .

Mindnyájan megvultunk győződve róla, hogy a kofasátnak is beillő rettentő burigató, pocsékká löve fog az anyaföldre visszahullani. — De mi történt!

A méltóságos lassúsággal aláereszkedő csapadéktaszítógató ugyanis szemle alá véve, még csak nyomát se találtuk azon a lövésnek, ellenben olyan épen került vissza, mintha most hozták volna ki a boltból!

Nohát, még olyan egethasigató kacagásra nem emlékszem, a minő felhangzott a remekbe lútt duplázás után . . . Egymást támogattuk, hogy el ne vágódjunk az egész testünket megrázó bruháink közben! Az esernyő« emberke is az ut közepén hempergett és ingdalódzott a nagy nevetéstől. . .

Híres sneffölönk elhülve és pipacspirosra vállva hebegett valamit mentség okából, gondolom a „rossz“ patront „gyalázatos puskaport“ és „komisz puskát,“ miegymást okolva a hallatlan lövészt eredménytelenségért, majd pedig tréfás gratulációinkra dühbe gurulva, ágoskodni kezdett benne a sértődött ambíció s a Teli Vilmosi önérzet s némi gögös fölényvel jelenté ki, hogy bármelyikünk kalapját ötven lépésnyiről golyóval fogja ellőni, ha fogadunk vele ...

Mi persze komoly képpel fogadtuk a kijelentést (mert tekintettel barátunk lobbanékony természetére, könnyen párbajhoz vezetett volna a további tréfálgozás), de egyben azért nem késünk egyhangúlag kijelenteni, hogy ezúttal minket csakis a paraplilövés érdekel. Tessék meglőni azt — akár golyóbissal, akár megym aggal, ahogy tetszik . . .

Barátunk rákvörösre vált ábrázattal hallgató riposztjainkat s dühében olyanokat fűjt, mint valami kölyöklokomotív . . .

— „Igenis kérem“ — szólalt meg ismét barátunkat huncutul gunyoros pofával szeralélgetve — paraplis emberünk: „sokkal mulatságosabb kérem, az „e s e r n y ő s p o r t.“ mint a kalap lüvés. . . Tessék még egyszer próbálkozni talán, én szívesen feldobom; de tetszik tudni: tudni kell l ü n y i“ ...

A „tudni kell lünyi“-re ismét kitört belőlünk a fékezhetetlen jókedv; mig ambiciózus lövész barátunk — ha egyáltalában lehetséges: még vörösebbre vált ábrázattal szemlélgette a jókedvű kompániát, éppen mint a tigris, midőn megrohanni készül prédáját . . .

— Nohát „hallja kend“ (már gorombáskodásra ösztökélé a felettébb való indulat!) hajítsa hát fel még egyszer azt a komisz esernyőt, megfizetem a kárját!

— „Sohase tessék aggódni kérem; engem mu lattat ez a sport (folyvást úri stylusban „sportot“ emlegetett a lurkó!) csak aztán tessék jól eltalálni kérem, mert tetszik tudni: tudni kell lünyi“

A fönt reprodukált diskurzus közben oldalpillantást vetve pácban lévő barátunkra — észreveszem a számozásról, hogy fickós töltényekkel eteti meg különben remekül lövő hátultöltőjét...

No most lesz haddel-hadd. Jaj neked parapli! Megvoltam győződve ugyanis, hogy tényleg a puskát pompásan kezelő barátunk, most az egyszer pocsecská silányítja a paraplit . . .

Az esernyő felrepült s abban a pillanatban, midőn elérve repülési végpontját, megállt egy pillanatra a levegőben, gyors egymásutánban eldőrdült a két lövés, miket rettentő füttyülések követtének az útnak bocsájtott fickók részéről.

Jaj neked parapli! . . .

Odarohantunk a lepottyant meteorologiai objektumhoz, — de bár apróra vettük minden részét, lövést rajta felfedezni nem tudtunk! . . .

Elhúltünk valamennyien egy kissé, — azonban a másik percben már ismétlen felhangzott az egethasigató kacaj — s

társaságunknak egy, magában bizakodó atléta tagja a híres sneff-ölő kalapját lekapva, a közeli fűzbokorról vágott rőfhosszú „örökzölddel“ ékesíté fel s gúnyos hajlongások közben nyújtá vissza a dühében megpukkadni készülő Nimródnak; — mi többiek pedig az erkölcsi dekorum tökéletesebbé tétele végett, teletorokkal asszisztáltunk a „felemelő“ aktushoz!

„Megtisztelt“ barátunk persze, cifra tót miatyánkokkal érdekesítve utasítá vissza a szollenditásnak illetén való spontán megnyilatkozását s éppen közibénk duplázni készült, midőn társaságunknak egyik köztiszteletű tagja (Horváth Gyula, képviselő és tiszaszabályozási kormánybiztos) közbe lépve, a mentőangyal szerepében gavalléros allűrői elsimitá a már-már komollyá vált összekülönbözést,

— Maga meg esernyős ur ne röhögjön! Hanem ha úgy tetszik, hajítsa fel mégegyszer azt az ördög bordájából készült esőtávolítót. Magam fogok majd vele próbálkozni — szolt oda a fintorpo fáju esernyős emberkének Gyula bátyánk.

Általános éljenzés, hurráhozás fogadta a kedélyes vállalkozást és biztattuk az esernyőst, hogy csak dobja fel, megfizetjük a kárját.

— Óh kérem, igen szívesen, csak tessék mulatni; — de jól tessék cílt vetni! . . .

És a parapli ismét felrepült s ebben a pillanatban egész dezsarc dürdült reá, sőt mikor lepottyant a cudar holmi, még akkor is eregette rá a társaság a galacsinokat . . .

Az esernyő felpukkadtt, majd különös módon bukfencezni kezdett, végre a sörétek által vert roppant porfellelgen elfeküdt. . .

No, gondoltuk, most már csakugyan meg van dögölve a cudar portéka!

— Atyámfia, föl lehet-e venni, mi? — kérdem nevetve a nagy puskázásra kissé el hült esernyőst.

— Hát az mindjárt elválík kérem — És el is vállt, mert a legalaposabb szemle után sem voltunk képesek a legcsekélyebb karcolást sem felfedezni az ördögi tárgyazon! . . .

Általános elképedés!

Hiszen a lövések csak úgy taszigálták, bukfenceztették azt a meglóhetetlen valamit s ime. mégis kutyabaja neki! . . .

Nem értettük a dolgot; de azért kacagtunk a forma kedvéért, — részint azonban némi titkos boszankodás is vegyült jókedvünk derűjébe, mert esernyős emberünk félreérthetlen ma-

liciózitással kezde célozgatni neméppen Carveri lövő képességünkre s nagy kapukat ajánlgatott gyakorlatozás céljára . . .

Elképedve s nagyokat nyelve halgattak a szakértői fejtegetéseket; végre azonban engem elfutott a méreg Teli Vilmost képességünk alattomos lepogonyítása miatt s kissé érdes hangon utasítottam vissza kéretlen szakvéleményét . . .

— „Inkább azt mondja meg barátom, feldobná-e mégegyszer az esernyőjét, mi?“

— „Oh hogyne, kérem. Tessék csak sportolni; — de tessék ám jó cilozni . . .“

Társaim „műlövőnek“ tartottak, miért is általános éljenzéssel fogadták vállalkozásomat.

Én meg duzzadó bizalommal hozakodtam neki a „műlövéshez“ — már a rekordok miatt is, mert bár mindenféle vadállati testzeteket értenek már gyilkos ló vegeim, esernyőt azonban terítékre még nem hozék.

Jó Khmeremet, mellyel egyes golyóval szoktam a vadludakat a felhők közül leszó llitgatni — kapóra tartva, a biztonság önértetes hangján szóltam oda a derék esernyősnek, hogy: no most! ... és a parapli „szárnyakat öltött“ s midőn röppályájának végpontjáiig jutott, egyszerre csak egész terjedelmében kitérte rengeteg sátorát s mint andalgó griffmadár: szolid melan-kóliával kezdte a vonzás törvényének alárendelni magát.

No megállj! . . . azzal a kellős közepinek vetve a célt, gyors egymásutánban „beledurrogattam“ a jó patent galacsinokat, mire nagy hirtelenséggel összecsapódva a csudálatos holmi, nagy puffanással odavágódott az országot közepére.

„Megvan, megvan l“ — hangzott fel az örömteljes láрма ...

„Ez aztán lüvés volt“ — hangzott a dicséret szava, amit én győztes hadvezéri magatartással fogadva, leereszkedő mosolyal honorálék . . .

Hanem ugyancsak behúztam a nyakamat, midőn a felülvizsgáló cimborák elképedve konstatálák, hogy csodáknak-csodája, a parapliban egyetlen lölyük sem observálható!

Váljon mi a fene parapli lehet ez? — töprengék magamban, de további szolid elmélkedésre nem érkezhetem, mert a társaság fékezhetetlen jókedve pillanat alatt kiragadott Hamleti borongásomból.

Mivel pedig lövöldözés közben az idő is jócskán az öregest felé kezdett hajolni, elhatároztuk a visszavonulást s a csárdában vig áldomással ünnepelni meg a díszes lövöldözések hallatlan

rekordjait. Persze a közkedveletté vált paraplós embert is meg-
invitáltuk magunk közé. Azonban a csárdához érve, bámulattal
vettük észre, hogy emberünknek nyomaveszett. Eltűnt anélkül,
hogy észre vettük volna!

Es talán jobb is volt, hogy eltűnt, mert én meg mernék rá
esküdni, hogy a szürke kis emberke a maga meglőhetlen parapli-
jával nem volt más, a legtelivérbb garabonciásnál!

Hableányok, viziemberek és még egyszer a víziókról.

vagyis Szirének létezésére vonatkozott.

Ma niár persze vége ennek. A képzelet elhullatá virágait a tárgyaltalan való sivár téréin. Csak a sorvadást, a pusztuló életet látja a szem — azt a prosai ködöt, melynek szűrkeségében feloszlik minden illúzió, mert ám a háromszögeiő fej beverte a sárretek poézisét alaposan . . .

A „hableányok“ csengő énekét a hollandi bagger kolompolása váltá fel — és a Szirének eltűnének a fekete vizek titkaiba. Nem látja már őket a képzelet fél haltestükkal, a mint hold- és csillagfényes éjszakákon kiemelkednek a lengő fehér ködökből, vízirózsák közül túlvilági csábító danákat zengedezve, hogy aztán forró öleléssel „csókba fulasszanak egy földi életet“ . . .

Senki sem hisz már a Szirénekben; de a „vízi ember“-ben sem, mely utóbbi egyébiránt, hiteles alakban is felmerült

valamikor a múlt században, Mária Terézia királynő idejében, hálóval fogatván ki a Hanság vizéből, az u. n. Királytóból és a híres Esterházy herceg udvarába került s csodáitatótt ott hosszabb ideig, mígnem vissza nem szökött náderdős, vizirózsás hazájába ismét, hogy többé emberi szem meg ne lássa. És nem is látta. Hanem a kőből faragott mássa máig is ott látható az Esterházy-kastély kapuja felett ennek a csodának: a „H a n y I s t ó k“-nak. mint elnevezték.

Mielőtt immár kimerített mondanivalóimat záró utolsó tollvonást megtenném, vissza kell még még térnem az oly felette érdekes u. n. látományokra (víziókra) egy kissé — egy ily természetű kalandomból kifolyólag annak illusztrálása okából ugyanis, mi minden meg nem történik egy olyan puskaforgatóval, ki az ilyesféle talányszerű dolgok iránt egyénileg — mint mondani szokták: szuggerálva van. Ami egyébiránt a spirituálisták állítása szerint nem gyakori eset, azaz ritkán kerül hozzá „médiúm“.

A 1890. évben történt dologra megyek vissza. Ez év tavaszán a „II. nemzetközi ornithologiai kongresszu s“-nak hazánkban Budapesten történő összeülése alkalmából több magyar ornithologus, köztük én is, a madarak tavaszi vonulását illető eredeti megfigyelési adatok gyűjtésével lett megbízva. Az én működési körömet a horgosi-tó és vidéke képezte, ahol „kiszállva“, állandóan a tó partján laktam negyedfél hónapon keresztül.

Tudományos működésem érdeke elkerülhetlenné tette, hogy az ornis minél pontosabb kibuvárolása s egyes, szűkebbkörű megfigyelési teremen csak kivételesen, vagy egyáltalában elő sem forduló alakoknak kifürkészése és szemmeltartása céljából; legközelebbi környékem madaras helyeire is tegyek időnként kémlelő kirándulásokat. így a Szeged birtokához tartozó „Fehér-tó“ is egyik ily kirándulási helyem vala a sneffszerű gázlok miatt, melyek tavaszi húzódásaink alkalmával e rendkívül keresett vonulási pontot sűrűen érintve, számos fajainknak egyedbőségével szoktak itt megfordulni a madárvonulás mindkét szezonjában.

Említett okból egy alkalommal szintén átnézve e tóra, (ha jól emlékszem április közepe tájékán volt), Zs. L. szenvedélyes vizivadász barátommal — aki egyszersmint a madarak iránt tudományos szempontból is érdeklődött — már kora reggel elfoglaltuk leshelyeinket. Azaz, hogy barátom kis halászlajkjában a a tónak egy több kilométernyire eső távol pontjára, egy szigetre evezett, ahol szokott leshelye vala; míg én a nagy síkvíz észak-

keleti oldalán egy félszigeten, ahol egyébiránt már 25 év óta obszerválni s lövöldözni szoktam a tóra beözönlő madárságot — ütöttem fel tanyámat egy mély lessgödörben.

Az idő pompás, tisztas és verőfényes vala; tehát nagyon kedvező a megfigyelés céljára, noha kissé borús, csöpörgős, azonban lanyhidóban a madárság sokkalta mozgékonyabb s gyakrabban kerül szem elébe és nem is olyan riadozóan szállékony, mint napfényes napokon. Viszont azonban a homály az egyes fajoknak reptében való meghatározását (determinálását) teszi — kivált távolabbról — sok esetben illuzionárussá.

Ezúttal a huzó sneffek és egyéb vizifajta madarak „hívását” már nagy távolokból lehetett hallani s szemre venni magukat a fehértó-öblözetbe beváltó madárrajokat, kis csoportokat, sőt a napfényben meg-megesillanó egyes példányokat is. Szóval igen intenzív és szapora madárjárást értem e nappal. Kiállított maszkjaimhoz mind sűrűbben, szülte egyre-másra húztak be a csalfütytyel megtévesztett hosszúorrú madarak; a szélkiáltóknak (gojzereknek) pedig majdnem állandóan egész rajai lepték el a félszigetet, hol lesben ültem, úgy, hogy szinte belefáradtam a folytonos puskázásba. Egyébiránt a les további lefolyásának és részleteinek leírását (tárgyunk keretén úgy is kívül esvén az) ezúttal mellőzöm — azon okból is egyrészt, mivel 25 év óta, a mióta t. i. a fehértón vadászni és madarászni szoktam: az itteni vadászatokot a vadászati szaklapok s folyóiratok, — legutóbb pedig a „Vadászati és madarászati emlékeimből” (Szeged, 1890) című önálló munkám révén a vadászok körében úgy is közismeretűvé téve, és egyszersmint a sneff-szerű gázlók — különösen gojzerek — vadászati módjáról korábbi ismertetéseim is szinte bő tájékozást nyújtván — csak ismétléseket eredményezne e sablonos dolgokkal való újabb foglalkozás. A továbbiaknál tehát szigorúan tárgyamhoz tartva magamat — folytatom azzal, hogy a szép verőfényes napot — délután 4 óra tájban északnyugat felől lassan torlódó borulat követé, mely mind szélesebb arányokban teríté ki előbb az égaljára, majd a féleget elborítólag egyöntetű feketeségét vissza-vissza verve sötét kulisszái közül még olykor kivillanó napkévék messze lövelő sugárfoszlanysait, melyek bágyadt, szmtelen fénnel libegtek-rezegtek a síkvíz elsötétült nagy szőnyegén. — A madárjárást már jóval előbb „megállt”. Úgy eltűnt a sok szárnyas, mintha a víz nyelte volna el valamennyit. Miért is már jó ideje, hogy folytonos készülődésben voltam; a remény azonban, hogy jöhet még valami,

— nem engedett távoznom. Hanem a borulat mind nagyobb ponyvát terített a tó fölé s itt-ott egy-egy esőcsep is megkoppant már a kalapomon, előhírnökéül a nem távollevő tavaszi esőzuhatagnak. Miért is most már komolyan hozzáálltam a cihelődéshez

— amúgy kutyafuttára véve a dolgot. Nevezetesen, a még csomóba nem szedett madarakat fűztem össze, aztán kiemeltem a mély és hordószerűleg terjedelmes lesgödörből zsákmányomat, ami nem csekély munkát adott, amennyiben — jól emlékszem — 84 darab kis- és nagygojzer, sneff és kacsából álló terítékem lónak való súlyt képviselt. Majd készültem a maszkjaimat összeszedni és éppen indulóban vagyok értük, midőn a hátam megett hangos kiáltást hallok:

„Károly! Gyerünk!”

Gyorsan visszafordulva, 30 lépésnyire tőlem barátomat látom állóhelyzetben lélekvesztőjén a part mentében tovaevezni. Üdvözlétét intve feléje, visszakiáltok én is:

„Szervusz! Állj ki! Azonnal megyek!”

Azzal a kitüzdelt csalókat hirtelen összekepkodva, a gödörbe hányom siettemben; majd fegyveremet felkapva s a zsákmányt hátamra véve, megindulok a pár száz lépésnyire levő tanya felé, ahol szállásunk vala. Eközben körül tekintve, meglepetve veszem észre, hogy a kikötő helyen, de egyáltalában a mennyire a vizet és a partokat beláthatom: se a csolnaknak, sem pedig barátomnak hite sincs, mintha valami varázslat tüntette volna el! Pedig a tavat környező fa és bokorment sík földön ezer lépésnyire is feltűnt volna egy ember alakja; a vizen szinte nagy távolságra észre lehetett volna venni még *egy* csolnagnál sokkal kisebb tárgyat is ... Bár egészen érthetetlennek tűnt fel ugyan a dolog, hosszabb töprengésre azonban nem igen engedett időt a kitörőben levő fürgeteg goromba kedélyeskedése. Az eső szemetelni kezdett, majd nagy csöppek is hullottak; miért is ugyancsak sietősre kellett fognom utamat, hogy el ne érjen végképpen a tavaszi áldás zuhataga. Nyolc-tíz perc múlva azonban már tető alatt voltam és mintha csak erre várt volna az idő, egyszerre úgy megnyíltak az egek csatornái, hogy szinte felhőszakadásnak is beillett ez az országra szóló esemény.

Első dolgom volt persze, barátom után kérdezősködni. De nagy ámulatomra és nem csekély megdöbbenésemre azt kellett hallanom, hogy bizony, a cimborának színét se látták még! Pedig én egészen biztosra vettem, hogy engem valamiképen —

bár megfoghatatlan módon — megelőzve, már rég a theafőző körül szorgoskodik a barátságatlan kis fészekben.

Egészen érthetetlenek és megmagyarázhatatlannak tűnt fel nekem ez az egész história . . .

De hát akkor m i vagy k i volt az, a mit vagy k i t én oly jól, oly tisztán láttam s a nevemet kiáltotta! — s a melyben én tiszta nyugodt lelki és testi állapotok között minden kétséget kizárólag barátomra ismerők!

Egy jó óra telt el folytonos izgatott várakozás között; de a cimbora csak nem került elő. Végre is régi jó társam szokatlanul hosszú kimaradása aggodalmat ébresztve bennem, a tanyás gazdával koromsötétben és zuhogó esőben keresésére indulunk, a szokott csolnak kikötőhely felé véve utunkat s menés közben jelkiáltásokat hallatva s a magunkkal hozott kézi-lámpást is meg-meg csóválva magasan a levegőben.

Végre a kikötőhely közelében csakugyan viszonzva lett jelkiáltásunk s egyszersmint az evezőcsapásokat is ki veheti ük ...

Valóban ő volt.

Bőrig átázva került elő. Mikor kérdeztem tőle, hogy egy órával ezelőtt, mikor mellettem elevezett: miért nem szált ki szokása szerint? s hova tűnt el? — csak bámult rám. Majd érthetően nem a legjobb kedély hangulatából kifolyólag, kissé érdes maliciózitással balga beszédnek jelentette ki kérdéseimet... mert „ő csak valami harminc perccel ezelőtt hagyta el leshelyét, mindaddig várva a zimankó alább hagyását — s egyenesen a tanya ablakából kicsillanó világló fényét véve direkcióul, érkezett a kiszállási helyhez“.

Mikor elbeszéltem neki kalandomat — hitte is, nem is; de az ellen erősen tiltakozott, hogy ő a közetemben megfordult volna: „mert hisz’ ez esetben el sem lehetett volna szem elől tévesztetni csolnakjával“ — mint megjegyezte s igaza volt.

Éppen ezért oly különös a dolog!

Zárszó.

Metafizikai kérdések iránt az emberiség ma is csak úgy érdeklődik, mint bármikor, a különbség csupán az, hogy más módon. A mit a német bölcselem évszázados absztrakt tévelygésén megoldani nem bir-marabb célt ér vele. Mi egyéb a spiritizmus lényege is, mint érzéki alakban való kifejezése annak a szoros viszonynak, melyet az ember és a külsővilág közt, az akarat és tárgy, az anyag és az erő közt a gondolkozó elme oly nélkülözhetetlen követelménynek ismer el? — mondják némelyek. Tényleg a kapocs fölhalásának szükségszerűsége a szellemiek és anyagiak között már-már oly elodázhatlanná érett az emberi meggyőződésben, hogy egész lázálomszerű nyomással nehezedik az agyra s hypotheziseket hypothezisek után kergettet velük úgy, hogy nehéz megkülönböztetni, mi hát voltaképen a naponta fölmerülő tanok közt a komolyan tudományos és mi a babonás tévelygés? Mi a jó-hiszemű hóbort és mi a bűnös szédelgés? Mi van belőle a vakhit kijátszására szánva s mi alapszik a természet erőinek mélyebb

ismeretén? Ezek elmondása azonban koránt sincs kritikai elítéléséül szánva ama ismeretes új bölcselemnek, mely céljaiban egy új vallást, az embernek, a tudománynak és világegyetemnek egy új felfogást megállapítani tűzte ki feladatául — sőt ellenkezőleg: az eszmék tisztázása céljából láttam szükségesnek előre-bocsájtani ezeket. Mindenekelőtt azonban megvonom a párhuzamot, mielőtt a dolog lényegébe behatolni s arra világot vetni megkísérteném — saját szempontomból t. i. minő alapot foglalok el én a látományokkal szemben.

Két ellentétes áramlat uralkodik a mai világban, az egyik a szellem, a másik az anyag fensőségének hódol. Az első a külső érzékeink által meg nem fogható lélekben, az utóbbi a vegyelemezés útján a legvégső parányokra elosztható testben (anyagban) keresi mindennek létokát. Ezen anyagvédők (materialisták) miután a gondolkozó szellem mérlegük, nagyítójuk és lombikjukon átbújik, annak külön önálló létét egyszerűen tagadják s működését a vegyi elemek és parányok (atomusok) minőségétől s együttállásától (eonstellációjától) tesszük függővé; míg ellenben a szellemvédők (spiritualisták) a szellem fensőségét mintegy uralkodását az anyag fölött ismerik el, a l é t o k korollári urnaként, melynek minden anyag mintegy eszközül alárendelve hódol.

Nem szölok többé e két theóriához, mindkettő ősrégi, mindkettő már az ó-görög bölcseletben számos követőre talált. Lássuk e helyett, miként magyarázzák a „Kraft ist stoff“ emberei a jelenségek létrejöttét.

Szerintük a vízió csupán fiziológiai mozzanat; közvetlenül a felizgatott agyvelő idézi elő. A föltételek, melyek közt keletkezhetnek, részint a rá való lel ki állapotokban, részint a neki kedvező körülményekben keresendők. Rá való lelki állapotok: általában nagy érzékenység, ingerlékenység, a nagy indulat, főképp az ijedtség; kedvező körülmények pedig a magány és sötétség. — Állításuk szerint a „hidegebb vérű gonosztevőknek nem igen van látományuk éber állapotban.“

Tehát e szerint a vízió nem egyéb volna érzéki csalódásnál.

Tényleg, aki nincs hozzászokva az éjszakai egyedülléthez, kint a mezőn az erdőszélen, ahol mindenféle, nappal nem is hallható különös hang, zúgás, sóhajtozás — ijesztget: az nem is tudja felfogni, hogy micsoda átalakulásban van része ilyenkor még a bátor idegzetnek is! Még a levegő is olyan fojtó, attól

a szénsavtól, mit az alvó növényzet kilehel s ez lidércnyomás-ként nehezedik a szívre; a félhomályban levő fát mozgókísértetnek, a száraz gályák zörejét, beszédnek képzelet a felcsigázott fantázia. — Hanem ezen körülmények legalább az én fehértői kalandomnál nem hathattak közre. De nem járulhattak — mert teljesen hiányzottak — azon lelkimotívumok se annak előidézéséhez, melyekkel szélesebb alapon a víziók létrejöttét az anyagász felfogás kapcsolatba vonja.

Erre a helyes feleletet (magyarázatot) az adott körülményekhez képest, talán csak ama új bölcsélet van hivatva megadni, mely azt tanítja, hogy a természetben oly tünetmentes létezők, melyek egyedül a test nélküli értelmiségek közreműködése által jöhetnek létre.

Egyébiránt a szellemvilág befolyását az emberi szervezetre vizsgálván: önkénytelenül is felöltik a kérdés; vajjon nem-e létezik az emberben egy hatodik érzék csirája?

S p o r z h e i m idejében, ki nagy figyelemmel tanulmányozta az agy természetét és ezen téren nevezetes felfedezéseket tett, — merült fel először ez a kérdés.

A szellemvédők állítása szerint egy ily érzék lappangva és fejletlenül létezik az emberek nagy részénél, de csak keveseknél van annyira kifejlődve, hogy p. o. látnak és hallanak oly egyéniségeket (szellemet), melyek az eddig ismert érzékek előtt láthatlanok. Különben ezt már más szavakkal könyvemben föntebb érintém.

A szellemvédők állítása szerint továbbá: a szellemekkel érintkező egyéneknél ezen érzék kifejlődik, átmegy a szervezetbe, különösen olyanoknál, kik az eszméket bensőleg, a külső hatástól elkülönítve teszik magukévá. Ezen hatodik érzék az, mely szellemi külbefolyás alatt fölébred, annak révén árasztja a szellem a „m é d i u m” agyára a gondolatok záporát.

Ezen hatodik érzék jelensége a láttnokság, azon benső világosság, melynek dicső adományát Sokrates, Tasso. Dánt e, M a d á c h, V e r n e és talán Jókai és sok más örök hírnevű egyének bírták s részint bírják.

A lélektani fejlődés kétségtelenül a természet törvénye. Az emberek agybeli fejlődésükben is fokozatosan el fogják érni azon egyenlőséget, melyen élfogva a szellemi világot ép úgy fogják észlelni és megérteni, mintáz anyagi világot.

Ma még ugyan e tudomány nehézségekkel küzd. De nem is tudomány az, mely komoly nehézségekkel nem kénytelen küzdeni! A lélektan mint tudomány, még fiatal. Az agy-tan van hivatva egy oly alap alkotására, melyre minden szellemi t ü n e m é n y tanulmányozása fektetendő. A halhatatlan szellemek fényes országa még le van fátyolozva, titkai és nagysága még ismeretlenek. Egyes nyilvánulatok már sejtetik ugyan a valót, de az igazi dicsőség országában bensőleg magasztos, tényleges élete még földérintendő.

Ezen földérintést nem egy szellem fogja eszközölni, az fejlődni fog fokozatosan, évezredekben keresztül. Minden kor fényesebb hajnalra fog virradni; minden tudományos előrelépés közelebb fogja hozni az embert azon magasztos, leirhatlan végbefejezéshez, midőn a szellem világ fénye az ember elméjét közvetlenül és teljesen meg földévilágítani.

